

III. Uluslararası Halil İbrahim Buluşmaları
Harran'da Medfun Müslüman Alimler

Tamburî Bestekâr - M. Vefik Ataç
Edessa Sikkeleri

Urfalı Şair - Mehmet Hulusi Kuluçarlan
Edessa ve Harran'da Tanrı Ve Tanrıçalar

Hız. Yusuf Harran'damı Doğdu?
Urfa'da Eski Bayramlar

**Vakıfların memleketimizin
önemli bir servetini
oluşturduğu herkesçe
bilinmektedir.**

**Bu servetten millet ve
memleketi gerektiği şekilde
faydalandırabilmek için
bütün Bakanlar Kurulunun
ve hatta yüce Meclisin bu
hususu önemle inceleyerek
bu büyük müessesenin
harap olmaktan
korunmasını ve memlekete
faydalı bir hale getirilmesini
temenni ederim.**

Şanlıurfa

kültür sanat tarih ve turizm dergisi

Yıl: 2 Sayı : 4 - Mayıs 2009

4 Ayda Bir Yayınlanır (Ocak - Mayıs - Eylül)

ISSN 1308-3449

SAHİBİ

Yusuf YAVAŞCAN
Şanlıurfa Valisi
ŞURKAV Başkanı

GENEL YAYIN YÖNETMENİ

Yıldırım MALĞAÇ
Vali Yardımcısı
ŞURKAV İl Başkanı

YAZI İŞLERİ MÜDÜRÜ

Şükrü ÜZÜMCÜ

EDİTÖR

S. Sabri KÜRKÇÜOĞLU

HUKUK DANIŞMANI

Av. Müslüm C. AKALIN

YAYIN KURULU

Naci İPEK
Abdullah BALAK
Mehmet OYMAK
Mahmut KARAKAŞ
Mehmet Hulusi ÖCAL
Yrd.Doç.Dr. A. Cihat KÜRKÇÜOĞLU
Doç. Dr. Abdullah EKİNCİ

SEKRETERYA

Salih KAPLAN

ŞURKAV YÖNETİM KURULU
Yusuf YAVAŞCAN (Şanlıurfa Valisi)
Yıldırım MALĞAÇ (Vali Yardımcısı)

Alaaddin ÇATALTAŞ
Ömer ÇETİNER
Mehmet ERDEM
A.Semih POLAT
Müslüm SÜZER

İLETİŞİM

ŞURKAV İdare Merkezi
Balıklıgöl Cıvarı 1252. Sokak No:10
ŞANLIURFA
Tel : 0.414. 215 65 27 - 215 82 00 (Pbx)
Fax: 0.414. 216 89 02
e-mail : surkav@hotmail.com
web adresi: www.surkav.org

Ön Kapak Fotoğraf (HARRAN)
S.Sabri KÜRKÇÜOĞLU

BASKI

Sembol Ofset Mat. San. Tic. Ltd. Şti.
Tel: 0.414 216 97 97 Pbx
www.sembolofset.com
ŞANLIURFA

İÇİNDEKİLER

2

RÛZGÂRIN UZUN YÜRÜYÜŞÜ - 3
İbrahim TEZÖLMEZ

4

III. ULUSLARARASI HALİL İBRAHİM
BULUŞMALARI

11

ZEUGMA'DA BULUNAN EDESSA DARPLI
III. GORDIANUS DÖNEMİ SİKKELERİ
Doç. Dr. Mehmet ÖNAL

16

URFALI ŞAİR
MEHMET HULUSİ KULUÇARSLAN
Yrd. Doç. Dr. A. Cihat KÜRKÇÜOĞLU

23

EDESSA ve HARRAN'DA
TANRI ve TANRIÇALAR
Doç. Dr. Abdullah EKİNCİ

33

HARRAN'DA MEDFUN
MÜSLÜMAN ALİMLER
Selahaddin E. GÜLER

38

HZ. YUSUF HARRAN'DAMI DOĞDU?
Abdullah Rezak ELÇİ

41

ŞANLIURFA'DA DOĞUMLA İLGİLİ
ADET ve GELENEKLER
Kemal KAPAKLI

44

TAMBURÎ BESTEKÂR - M. Vefik ATAÇ
Abdullah BALAK

49

URFA'DA ESKİ BAYRAMLAR
Abuzer AKBIYIK

52

FIRAT'TAN KALKAN GEMİLER
Mehmet KURTOĞLU

56

ŞANLIURFA KIRMIZI BİBERİ "Kuru İsoT" (Pul Biber)
S. Sabri KÜRKÇÜOĞLU

60

ABDULLAH BALAK ve KİMİL OYUNU
Şükrü ÜZÜMCÜ

62

KISASLI ÂŞIKLAR ve SEMAH...

63

ŞANLIURFA KURTULUŞ MÜZESİ AÇILDI

64

ŞURKAV HALK MÜZİĞİ KONSERİ
ve RESİM SERGİSİ

RÛZGÂRIN UZUN YÜRÜYÜŞÜ - 3

İbrahim TEZÖLMEZ

Edebiyatçı - Şair

4

Hatırlar mısın eski zamanlar

Efsaneye, masal ile

Hayal dolu leyâl ile

Doluydu bu şehir

Hatırlar mısın?

Derler ki Urfalıların sesi Davudidir; ufku geniş, tarihi derindir seslerinin... Sonsuz ovanın vüs'atini, dağların heybetini, Fırat'ın mehâbetini taşır sesleri.

Derler ki rûzgâr bütün sedaları top-

lar gök kubbenin fânusunda ve saklar sonsuza...

Derler ki ay kandil olduğu bazı geceler Urfa'da, Abgar dağında esatirî zamanların musiki piri Orfeus çıkar mağarasından elinde liri, mehtabın gümüşi ezgilerine karışır lirik ezgileri. Kulak kesilir cemi cümle mahlûkat, cem' olup bir dağ meclisinde: Dağ aslanı, çöl ceylanı, kuşlar, melekler...

Ve rûzgârın ilerleyen saatlerinde görünür bir bir Bardayşan, oğlu Harmonius ve de Zeriya...

Ve adet olduğu üzere bezme ahir gelir ekâbir. Katılır meclise Seyyid Nuh müstearıyla Nâbî-i Pîr. Sonra vakt erişir zaman dolar ve belirir birer birer; kiminin elinde cümbüş, kiminin kanun, kiminin tanbur ile ud. Mukim Tahir, Hacı Nuri Hafız, Dede Osman, Kazancı Bedih, Tenekeci Mahmud...

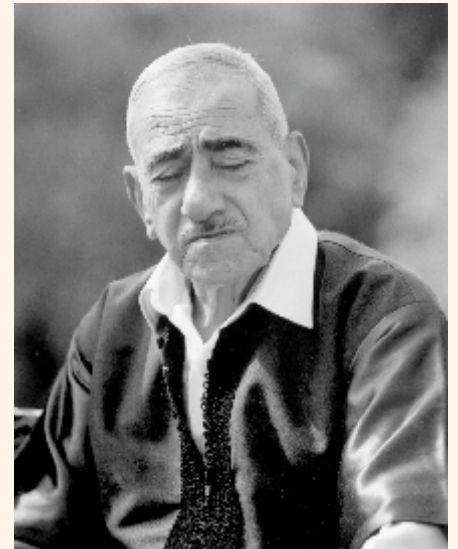
Davudi seslerinde dağların rûzgârı, çöllerin uğultusu, Fırat'ın çağılması... Sazlarında bozkırın tuzu... Elleri kocaman, simaları tunç... Kimi taştan çıkarır nafakasını, kimi keçeden, kimi ince neccar, kimi kazancı... Sürdürenler bir güzel anâneyi, Ahi Evran'dan beri. Helâl kazançları

bakır sinilere katre katre damlayan. Muhannete minnet etmeden doluranlar fani ömürlerini...

Asırlar öncesinin seslerini, nağmelerini çağa taşıyanlardır bunlar. Bunlar 'eyvanlar dolusu ihvanlar', 'gam dilini bilenler', 'tenha gecelerde baykuş sesiyle müteselli olanlar'dır. Bunlar şi'ri kadimi, gazelleri-o eski zaman güzellerini- Kuddûsî'yi, Nezihe'yi, Hikmet'i, Furûğîyi, Ruhî'yi, Lutfî'yi, Abdî'yi, Şevket'i, Fuzûlî'nin ıstırabını, Nâbî'nin hikmetini güne duyuranlardır.

Tenekeci Mahmut Güzelgöz

Kazancı Bedih Yoluk

5

Ve ezgiler taşıyan rüzgâr, heder olup geçmiş koca bir ömrün ancak sonunda –ba'de harabel Basra- kadr ü kıymeti bilinmiş birini, musikimize şan veren Urfa gazelinin son Pîr'ini, Kazancı Bedih'i hatırladı.

Ey beşer mi huri mi olduğu meçhul, güzeller şehri! 'Kuş dili bile/bilmez iken kimleri bülbül eylemedin ki!'

Pir, bir garip kişidir; sesi derin kuyuların dip sesi, elleri nasır siması bakır, evi hasırlıdır hasırı suda, O susardı çağ geveze, el uzun konuştu du onun gölgesi uzun, onun zamanı kısaydı sesi uzun...

Efsûs ki bir gün fâni rüzgâr dünya fânusunda kendisinin de mahpus olduğunu bir an unutup nîm bıraktı pîrin havasını, hevesini... Sağlığında mustarip ruhuna teselli sağdığı gazellerin sahibi Fuzûlî gibi 'hevâdan gayrı ne varsa yele verdiği kuru cisminde' kırıp ten kafesini, kesti son nefesini...

Ve âşıklar, tenhâ yaz gecelerinde kendilerini müteselli kılan, derin yaralarına merhem gazellerden yoksun kaldılar.

Ve mustaripler; uzun kış gecelerinin kaç saat olduğunu müneccim ve muvakkitlerden iyi bilenler, yaralarına rîzei elmas eken hoyratlardan mahrûm olup bir kat daha mahzûn oldular. Dil, bir kez daha mecrûh oldu.

Vâveyl ki vâveyl...

6

Hatırlarmısın bilmem

Hangi yüzyıl,

Hangi yıl,

Hangi aydı?

Büyü dolu,

Şiir dolu

Bir şehir vardı;

Hafızasını kaybetmemişti henüz,

İsmiyle müsemmaydı,

Daha Urfa'ydı...

Şehirler vardır birbirine benzer; bir kentte olması gereken unsurları içerirler. Yolları, bulvarları, parkları, evleri, merkezleri, varoşları, beton yapıları, devâsâ binaları vardır.

Şehirler vardır; ayrı kokusu, rengi, sesi, özelliği olan, içinde yaşayanlara dahi egzotik yerler... Şairin 'ben senin yanında dahî hasretem sana' dediği cinsten. Belki de Fuzûlî'nin ehli hakikate seslenirken 'özge yerler görelim, özge sefâlar sürelim' dediği yerler buralarıdır. Bu şehirlerin sesi adeta mâverâdan gelir, kokusu Hitâ ülkesinden. Renkleriye muhtelifdir; kimi la'l, kimi yakut, kimi yeşim yahut firuze. Kimi zümrütle gelir hayâlhâneye. İstanbul, Bursa, Bağdat, Şam, Halep, Kudüs, Granada, İsfahan, Semerkant.. İşte bu vâsıftakilerden biri de Urfa'dır.

İnsanlığın ilk boy verdiği yerlerden. On üç bin yıllık tarihiyle, yerin altındakileriyle, üstündekileriyle,

konup göçmüş bin bir kavimden izlerle, taşlara sinmiş seslerle, tarihin dehlizlerinden, menzillerinden gelen uğultularla bir medeniyet mahşeridir burası. İlahiyatın, hikemiyatın, şi'rin kadîm yurdudur Urfa.

7

Ve Urfa sarı safirdir. Aynzeliha, ortasında yeşim-firuze karışımı mücevher. Som ateşten geçmiş som bir mücevher...

Burada güller de sular da ateştedir. Bu bahçede "gül ateş, gülbin ateş, gülşen ateş, cûybâr ateş"tir. Burası ateşin ve suyun özge yurdudur. Aşını suda pişirir bu gölün balıkları...

Damlacık dağından bakınca iki damla ışık görünür Zeliha'nın gözleri... Ve yanar bu bahçede bir gül nar. Yok yok, bu narçiçeği değil, Zeliha'nın aşkıyla ateş alıp tutuşmuş bir alevdir...

Kıvılcım kesilir burada sular her akşam. Yıldız ve ay içer aşkla, özlemle. Eski sevdaları fısıldar salkım söğütler, seher vakitleri salınır nazla.

Derler murad alır burda doğan yaşayan, sevinçle, hazla...

Bu sırlı yerin her zaman her yareye merhem, susuz sineleri teskin eden, teşne dillere teselli bir tarafı var...

HALİL İBRAHİM BULUŞMALARI ABRAHAM MEETINGS 22-25 MAYIS 2009

III. ULUSLARARASI HALİL İBRAHİM BULUŞMALARI COŞKUyla GERÇEKLEŞTİRİLDİ

Halil İbrahim Buluşmaları, üç büyük semavi dinin peygamberlerinin atası İbrahim Peygamber'in doğduğu yer olan Şanlıurfa'dan başlayıp bütün dünyaya ulaşacak, ülkeler arasında iyilik köprüleri kuracak ve bütün insanlığı onun engin zenginliğinde buluşturacak bir iyilik hareketi olarak başlatıldı. Dört gün boyunca Misafirperverlik, paylaşım, gönül genişliği, yardımseverlik, cömertlik, bereket vb. insani hasletlerin ışığında, Hazreti İbrahim'in binlerce yıl öncesinden günümüze açtığı yoldan giderek, onun ayak izlerini takip etmek amaçlandı

Halil İbrahim Buluşmaları'nda, dünya üzerinde faaliyet gösteren bütün yardım kuruluşlarının Şanlıurfa'da bir araya gelerek, faaliyetlerini burada sergilemeleri, bilgi, birikim ve tecrübelerini paylaşmaları hedefi gerçekleşmiştir. Buluşmalar kapsamında düzenlenen kongre, panel vb. etkinliklerle dayanışma, yardımlaşma, sevgi, hoşgörü gibi konular üzerinde verimli değerlendirmeler ve çalışmalar yapma imkânı olmuştur.

Gerçekleştirilen etkinlikler ile inanç turizmi harmanlanmış bu açıdan cazibe merkezi olan Şanlıurfa'nın milyonlarca insanın ziyaret ettiği bir turizm merkezi haline gelmesi çalışmaları yürütülmüştür. Bu arada Şanlıurfa'ya gelen katılımcıların turistik faaliyetleri sayesinde, bölge insanların elde ettiği gelirin artması projenin bölgeye katkılarından biri olmuştur.

Halil İbrahim Buluşmaları'yla toplumlararası dayanışma zemini ve inanç turizmi bileşeninde insanlık mirasının bütün dünyaya taşınması ile bölgenin kültürel mirası olan değerlerinin korunması ve tüm insanlıkla buluşturulması gerçekleştirilmiştir.

BULUŞMALAR, İYİLİĞİN KALBİNE YÜRÜYÜŞLE BAŞLADI

Halil İbrahim Buluşmaları, Harbi Umumi Şehitleri Abidesi'nden iyiliğin doğduğu mekâna yani Balıklıgöl'e, İbrahim Peygamber'in doğduğu mağaraya yürüyüş ile başladı.

Yürüyüş kortejine Devlet Bakanı Cevdet YILMAZ ve Şanlıurfa Valisi Yusuf YAVAŞCAN'ın yanı sıra, Şanlıurfa Milletvekilleri Abdülkadir Emin ÖNEN, Yahya AKMAN ve Ramazan BAŞAK ile yurtdışından gelen katılımcılar, çeşitli

kurumların genel müdürleri ile sivil toplum kuruluşları ve halk katıldı.

Yardım faaliyetlerinde bulunan tüm katılımcı kuruluşların, onlara destek verenlerin ve Şanlıurfalı vatandaşların eşlik ettiği yürüyüş, güzergâh boyunca vatandaşların sevgi gösterileri arasında yapıldı. Katılımcı dernek ve vakıflar kendilerini tanıtıcı flamalar ile haftanın önemine uygun mesajlar içeren dövizler de taşıdılar. Halkın sevgi gösterilerine kortejde bulunan Hz. İbrahim Peygamber'in temsili tenceresinden hediye ve çiçekler atıldı.

Buluşmalar Balıklıgöl Amfi Tiyatroda açılış konuşmaları ile devam etti... İlk olarak kürsüye çıkan Şanlıurfa Valisi

Yusuf YAVAŞCAN konuşmasında şunları söyledi: "Ateşin insanı yakmadığı yerdesiniz. İbrahim'in nara değil, narın İbrahim'e yandığı ve gülşene, suya ve mahiye inkılâp ettiği yerdesiniz. Hesapsız yalın ve efsunlu haliyle iyiliğin kalbindesiniz. On binlerce yıllık geçmişi ile insanlık tarihine dair öngörülen, birikim ve sonuçların sarsıntılar geçirdiği yerdesiniz. Eyyub'un 'Sabrı Cemil' ile sabrettiği peygamberler diyarındasınız. Yiğitliğin, iyiliğin, cömertliğin ve civanmertliğin İbrahim peygamber'den tevarüs edildiği bu mübarek beldedesiniz. 2007 yılında başlattığımız 'Uluslararası Halil İbrahim Buluşmaları' projesi her yıl çitasını yükselterek tekâmül ederek, katılımcı kompozisyonunu genişleterek bir şehir hayali ve bir şehir olma yolunda ilerledi ve bizler üçüncüsünü birlikte gerçekleştirecek olduğumuz bu projenin iddiasını daha bir müdrikiz. Bizler bu şehrin yalnız ülkemize değil, artık dünyaya söyleyecek bir sözü olduğunu düşünüyoruz. Halil İbrahim buluşmaları projesi en geniş manası ile yardım ve yardımlaşma konsepti içinde hareket eden kişi, kurum ve kuruluşları üç büyük dinin peygamberinin atası olan ve cömertliği, müsamahası, iyiliği ile bu şehrin iliklerine işlemiş olan Hz. İbrahim Peygamber'in sembolize ettiği değerler ışığında Urfa'da bir araya getirme ve ilimizi iyilik hareketlerinin başkenti haline getirme düşüncemizin adıdır. Yardım kavramını en geniş manası ile ele almaktayız. Savaşlar, doğal afetler, kıtlıklar, ekonomik buhranlar, çevre problemleri, krizler, yoksulluk ve yoksunluk yani kısacası insanoğlunun hayatını olumsuz etkileyen her olgu ve her amil ve bunlara karşı, maddi menfaat gütmeksizin çalışan her kişi kurum ve kuruluş hiçbir dini, felsefi, siyasi ayırım yapmaksızın buluşmaların hem konusu hem hedef kitesidir.

Meşhur rivayeti hatırlayınız. Hani, Hz. İbrahim bir anlık boşlukta besmele çekmeden yemeğe başlayan yaşlı ateşperest misafirin sofradan kalkmasını istemişti. Hani sofradan mahzun olarak kalkan misafirin ardından ikaz-

ilahi yetişmişti. 'Ey bana inanmadığı halde seksen küsur sene onun rızkını verdim, sen nasıl sofradan kovarsın?' Evet, sevgili dostlar bu sofrada herkese kaşık var... Ve inanan, inanmayan ama çevresinde olup bitene bigane kalamayan ve yaradılışı özelliği ile düşeni kaldırmaya gayret eden herkesi bir araya getirmeyi hedeflemekteyiz. Temel gayemiz dinleri ve inançları değil, iyilik yolunda çaba gösteren herkesi buluşturaktır. Komşusu aç iken tok sabahlamayı zül sayan ve kıyametin kızılında elindeki fidanı göğertmeye çalışan bir medeniyetin çocukları olarak bizlere de yakışan budur. Halil İbrahim Buluşmaları üç temel saç ayağı üzerinde şekillenmiştir. Bunlardan ilki 'proje fuarı'dır. İkinci temel faaliyet ise, 'Altın Sofra İyilik Ödülleri'dir. Sonuncusu ise, 'Halil İbrahim Buluşmaları Konferansları'dır.

Bunların dışında katılımcı dernek ve vakıflarla büyüklüğüne bakılmaksızın her yıl Halil İbrahim Buluşmaları Platformu adına dünyanın yardıma muhtaç bir coğrafyasında bir eser meydana getirmek arzundayız. Bu yılki düşüncemiz uygun ortam sağlandığı takdirde Gazze'de en temel haklardan olan eğitim hakkından mahrum kalan çocuklar için bir okul yaptırmak olup, çalışmalarımız sürmektedir. Nihayet buluşmaların mana ve muhtevasına uygun sanatsal, kültürel faaliyetlerle, konserlerle sergi organizasyonları ve gezi programları ile şehrimizin ve dolayısı ile ülkemizin doğru tanıtımını yapmak da diğer bir gayemizdir. Her merhalesi ilmek ilmek işlenen emek dolu bu organizasyonda emeği geçenlere ta içten bir teşekkür tüm Urfalıların boynunun borcu ve ben onlar adına şükranlarımı sunmakla müsterihim."

Açılıştaki konuşan Devlet Bakanı Cevdet YILMAZ ise, dünyanın doğusundan batısına her bölgesinden elde edilen birikimin kökeninde buranın izlerinin olduğunu söyledi. Bölgenin stratejik değerine vurgu yapan Bakan Yılmaz, buluşmaların GAP'ın tanıtımı için de önemli

Devlet Bakanı Cevdet YILMAZ

olduğuna dikkat çekti. Bakan Yılmaz, bu çok dilli ve kültürleri kapsamına alan buluşmaların GAP ve bölgenin değerini artırdığını dile getirdi. Cevdet Yılmaz, kültürel zenginlik ve farklı inançların buluşma noktası olarak Şanlıurfa'nın turizm açısından da öneme sahip olduğunu belirtti. Toplumlar arası uzlaşma zeminine dikkat çeken Halil İbrahim Buluşmalarının aynı zamanda 'hoşgörüyü bir çağrı' olduğuna işaret eden Bakan Yılmaz, "Bu anlamda buluşmalar örnek teşkil ediyor ve medeniyetler arası dostluğa katkıda bulunmaktadı" dedi.

Açılış programı Balıklıgöl Amfi Tiyatro'da Saat: 19.00'da Macar sanatçı HANNAH BERGER'in açılış konseri ile devam etti. Şanlıurfa'nın yöresel şarkılarını seslendiren Hannah BERGER, dinleyenlerin büyük beğenisini kazandı.

Konserin ardından Filipin ve Kore Büyükelçilerine Şanlıurfa'yı temsil eden mırna takımı Bakan Cevdet YILMAZ ve Vali Yusuf YAVAŞCAN tarafından verildi. Sonra tören alanından barış ve dostluk adına gökyüzüne güvercinler uçuruldu.

PROJE FUARININ AÇILIŞINI BAKAN CEVDET YILMAZ VE VALİ YUSUF YAVAŞCAN GERÇEKLEŞTİRDİ

İyiliğin kalbine yürüyüş ile başlayıp, Dergâh Platosunda Protokol konuşmaları ile açılış ve Hannah Berger konserinden sonra Balıklıgöl yerleşkesinde bulunan "Proje Fuarı"nın açılış Devlet Bakanı Cevdet Yılmaz ve Şanlıurfa Valisi Yusuf Yavaşcan tarafından yapıldı.

Katılımcı kurum ve kuruluşlara ait stantların bulunduğu fuarın açılışının ardından katılımcılar stantları gezdi.

Fuar açılışından sonra geçen yıl etkinliklere Topkapı Sarayı'ndan getirilen Hz İbrahim'in tenceresinin bir modeli olan tencere anıtının da açılış gerçekleştirildi.

SAMI SAVNİ ÖZER BÜYÜLEDİ

III. Uluslararası Halil İbrahim Buluşmaları kapsamında Macar Sanatçı Hannah BERGER'in ardından Türk Tasavvuf Müziğinin sevilen ismi Sami Savni ÖZER de saat: 21:30'da Balıklıgöl Amfi Tiyatro'da bir konser verdi.

Sami Savni ÖZER konserini Devlet Bakanı Cevdet YILMAZ ile Şanlıurfa Valisi Yusuf YAVAŞCAN ile katılımcılar ve vatandaşlar büyük ilgi gösterdi. Sami Savni ÖZER'e Devlet Bakanı Cevdet YILMAZ konser sonunda Halil İbrahim Buluşmaları anısına bir vazo hediye etti.

Sami Savni Özer'in konseri sırasında semazenler bir gösteri sundu. Lazer gösterilerinin de sunulduğu gece havai fişek gösterileri ile son buldu.

BULUŞMALARIN İKİNCİ GÜNÜ SERGİ AÇILIŞI İLE BAŞLADI

III. Halil İbrahim Buluşmalarının ikinci günü olan 23 Mayıs günü Ebru Sanatı, Hüsn-ü Hat ve resim sergisinin açılış ile başladı. Balıklıgöl Dergah Platosundaki açılış Vali Yardımcısı Yıldırım MALGAÇ, Filistin Büyükelçisi Nebil MARUF ve Emniyet Müdürü Sabri DURMUŞLAR yaptı.

Açılışın ardından eserleri inceleyen Büyükelçi Nebil Maruf hat sanatçısına ismini yazdırdı. Büyükelçi Nebil Maruf Filistin halkı adına teşekkür ederek, Şanlıurfa'nın kardeş şehrinin Filistin'de olduğunu söyledi. Kentte olmaktan mutluluk duyduğunun altını çizen Maruf, bu serginin Şanlıurfa'nın sanat ve kültüre değer verdiğinin işareti olarak değerlendirdi.

Türkiyenin Filistin'e şu ana kadar verdiği maddi ve manevi destek için teşekkür eden Nebil Maruf, üç boyutlu resimlere hayranlığını gizlemedi.

ALTIN SOFRA İYİLİK ÖDÜLLERİ

III. Halil İbrahim Buluşmaları kapsamında "Altın Sofra İyilik Ödülleri"nin sahiplerini bulduğu Hotel El-Ruha'daki ödül töreni Şanlıurfa Valisi Yusuf Yavaşcan'ın açılış konuşması ile başladı.

Ekonomik, sosyal ve benzer koşullara sahip dezavantajlı grupların varlığına dikkat çeken Vali Yusuf Yavaşcan, neredeyse insanlık tarihi kadar eski olan "Olmayana Verme" anlayışı geleneğinin son zamanlarda uluslararası arenada devletlerarası yaşanan gelişmeler nedeniyle

katılımcılar ile vatandaşlar beğeni ile dinledi.

Vatandaşların ünlü sanatçıya büyük ilgi gösterdiği konserde Sezen Aksu, birbirinden güzel şarkılarını seslendirdi. Sezen Aksu'nun şarkılarına eşlik eden vatandaşlar, sanatçıyı 20 yıl aradan sonra Şanlıurfa'da görüp dinlemenin keyfini yaşadı.

50 BİN KİŞİ TİRİTYEDİ, 6 TON ET KULLANILDI...

Yerli ve yabancı çok sayıda misafiri ağırlayan Uluslararası Halil İbrahim Buluşmalarının üçüncü günü 6 ton etin kullanıldığı tirit ziyafeti ile başladı.

Balıkliğöl yerleşkesinde bulunan Dergâh Platosunda sabah namazının ardından başlayan tirit ikramına vatandaşlar yoğun ilgi gösterdi.

Buluşmalar kapsamında katılımcı, konuklar ve vatandaşlarla tirit yemeğinin paylaşılmasının amaçlandığı, Tirit Ziyafeti için Gönüllü Kuruluşlar aşevi de katkıda bulundu.

Şanlıurfa Valiliğinin her yıl düzenlediği ve geleneksel hale gelen Tirit Ziyafetine sabahın erken saatlerinde gelen Uluslararası Halil İbrahim Buluşmaları Koordinatörü Yıldırım MALĞAÇ, bu yıl 50 bin kişiye tirit ikram ettiklerini söyledi.

Hz. İbrahim'in vazgeçilmez yemeği olan tiriti ikram ettiklerini belirten Vali Yardımcısı Yıldırım MALĞAÇ, "Halil İbrahim buluşmalarının 3 günündeyiz. Yerli ve yabancı tüm misafirlerimize Hz. İbrahim'in vazgeçilmez yemeği tiriti ikram ediyoruz. Bugün burada Hazreti İbrahim'in bereketi 50 bine ulaştı. Hz. İbrahim'in sofrasından eksik etmediği tiriti Halil İbrahim Buluşmaları kapsamında gönüllü kuruluşlarla beraber bütün vatandaşlara ikram ediyoruz. Şu ana kadar yaklaşık 30-40 bin civarında misafirimiz geldi. 50 bin kişilik tiritimiz var tirit ziyafetimiz bittiği anda 50 bin kişiye ulaşacağımızı tahmin ediyoruz. 50 bin kişilik tirit ziyafeti için yaklaşık 6 ton et, 10 bin ekmek, 1 ton yoğurt, 1 ton limon ve 500 kilogram sarımsak kullanıldı. Şu anda da yoğunluk devam ediyor. İbrahim Peygamber'in bu bereketinin bütün dünyaya bereket getirmesini ve mutluluk getirmesini diliyorum" dedi.

BULUŞMALAR, "YARDIM AHLAKI" KONFERANSIYLA DEVAM ETTİ

III. Uluslararası Halil İbrahim Buluşmalarının üçüncü gününde "Yardım Ahlakı" konulu konferans düzenlendi. Dedeman Otelde düzenlenen konferansta yardımlaşma ve insan, yardımlaşma ve etik, kurumsal etik, yardımlaşmada özel alanlar ve etik, yardımlaşmada örnek davranışlar ve uygulamalar gibi konular ele alındı. Konferansa uluslararası alanda konusunda uzman kişiler sunumcu olarak katıldı.

Açılış konuşmasını yapan Vali Yardımcısı Yıldırım MALĞAÇ şunları söyledi: "Bu sene de iyilik güneşinin sıcaklığında merhamet ve fedakârlık güllerini açtırmak, bencillik ve vurdumduymazlık kalelerini yıkmak için ve nihayet daha güzel bir dünya düşüncesini, tüm engellere inat hayal denizinden hakikat sahiline çekmek için bir

aradayız. Bu seçkin topluluğun içinde binlerce kilometreleri aşmış gelenler var... İnsana daha hoş gelebilecek alternatifleri elinin tersiyle itip 'ben de buradayım' diyenler var... Ve tüm samimiyetimle ifade etmek isterim ki, şu an bu salonda bila istisna hep iyi insanlar var... İyiliğin kalbinde ve Halil İbrahim buluşmalarının en mühim duraklarından olan 'Yardım Ahlakı' konulu konferanstayız... Mutluluğumuz sözlerin fevkindedir..."

Konferans konusu hakkında çok fazla söz söylemek istemediğinin altını çizen Uluslararası Halil İbrahim Buluşmaları Koordinatörü Yıldırım MALĞAÇ, "Aramızda bu konuyu tüm veçheleri ile aydınlatacak değerli bilim adamları ve bizzat uygulama arazisinde, meselelerin içinde olan ehil kişiler var. Ancak mevzunun önemini hepimiz takdir edersiniz... 'Yardımlaşma' bu gün klasik tanımlamaların dışına çıkmış esas kadar belki de ondan da önce usule bağlı bir mefhum haline gelmiştir. Örneğin, Fakir, muhtaç, engelli, o veya bu sebeple diskriminasyona uğramış dezavantajlı kişi ve topluluklara el uzatılırken artık birçok şey hesaplanmak durumunda ve insan onuru asla rencide edilmemek zorunda... Çok halis niyetlerle çıkılan yollarda doğru kararlar alınmaz, doğru kadrolarla çalışmaz ve doğru vasıtalar kullanılmazsa, maalesef çok kötü, hedefinden sapmış ve sonunda, düşündüğümüz, hayal ettiğimiz ile gerçekleşen arasında uçurumlarla karşılaşmak mümkün olabilmektedir..."

Örneğin, bir diğer nirengi noktası da denetim konusudur. İnsanların iyilik duygusunu kanalizasyon eden, örgütleyen ve yardımın konusu olanlara ulaştıran kurumların kendi bünyelerinde münferit de olsa

çıkabilecek arızalar ve/veya suistimaller çok geniş kitlelerin heyecanlarını yaralayabilmekte, hüsn-ü zanlarını kırabilmektedir. O zaman hem dış hem de öz denetim bu noktada hayati bir gereklilik olarak ortaya çıkmaktadır.

İnşallah önümüzdeki yıl da buradayız. İbrahimî sedayla, kardeşlik için, yardımlaşma için, Halil İbrahim bereketiyle, Urfa misafirperverliğiyle, konferansın verimli olması gayesine ulaşmasını diliyorum” dedi.

Konferansta Vali Yardımcısı Yıldırım MALGAÇ'ın yanı sıra, Harran Üniversitesi Rektörü Prof. Dr. Halil İbrahim MUTLU ve Harran Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dekanı Prof. Dr. Abdurrahman ELMALI da birer açılış konuşması yaptı.

Üç oturum ve kapanış konuşması ile yapılan konferansta Prof. Dr. Şahin Aksoy, Thomas Getman, Prof. Dr. Hamza Aktan, Prof. Dr. D. Nesy, Zaven İshat Bıçakçı, Joao J. Vila Cha, Prof. Dr. Ömer Çelik birinci oturuma; Prof. Dr. Servet Armağan, Prof. Dr. D. Nesy, Ömer Taşlı, Thomas Getman, Ali Nasuh Mahruki, Doç. Dr. Kasım Karataş, Dr. Kerem Kınık, D. Mehmet Doğan ikinci oturuma; Prof. Dr. Hamza Aktan, Doç. Dr. Recep Çiğdem, Meir Handelsman, Doç. Dr. Eva Csaki, Özden Zehra Sönmez, Burhan Ersoy, Tarek Abdelalem, Prof. Dr. Servet Armağan, üçüncü oturuma konuşmacı olarak katılırken, kapanış konuşmasını Prof. Dr. Şahin Aksoy yaptı.

Konferansa Halil İbrahim Buluşmaları Koordinatörü Yıldırım MALGAÇ, Harran Üniversitesi Rektörü Prof. Dr. Halil İbrahim MUTLU'nun yanı sıra, İsrail Büyükelçisi Gaby Levy, Vali Yardımcıları Ferhat Burakgazi ve Salih Gelgeç, Emniyet Müdürü Sabri Durmuşlar ile davetliler ve akademisyenler katıldı.

BULUŞMALARA KATILAN MİSAFİRLER SIRA GECESİNDE EĞLENDİ

III. Uluslararası Halil İbrahim Buluşmaları, bölge müziği ve kültürünü ilimize gelen yerli ve yabancı konuklara tanıtmanın geleneksel bir yolu olan sıra gecesiyle devam etti.

Abide Park'taki salonda düzenlenen Sıra Gecesi'ne Şanlıurfa Valisi Yusuf Yavaşcan'ın eşi Ayla Yavaşcan, Uluslararası Halil İbrahim Buluşmaları Koordinatörü Yıldırım Malgaç, Vali Yardımcıları Salih Gelgeç ve Ferhat Burakgazi, İsrail Büyükelçisi Gaby Levy ile eşi İrit Levy, Filipinler Büyükelçisi Pedro O. Can, İngiltere'nin Manchester Belediye Başkanı Mavis Smitheman, Copem Teşkilatına bağlı üyeler ile "Yardım Ahlakı" konulu konferansa katılan akademisyenler katıldı.

İshak Demir'in söylediği türkülerle halay çekip doyusuyla eğlenen konuklara çiğköfte ve yöresel tatlılardan şıllık ikram edildi.

"URFA'NIN AKDENİZ TURİZMİNDEKİ YERİ VE ÖNEMİ" KONULU PANEL DÜZENLENDİ

III. Uluslararası Halil İbrahim Buluşmaları'nın dördüncü gününde, "Urfa'nın Akdeniz Turizmindeki Yeri ve Önemi" konulu panel düzenlendi.

Gazozlu Kültür Merkezinde düzenlenen panele Vali

Yardımcısı ve Halil İbrahim Buluşmaları Koordinatörü Yıldırım MALGAÇ, COPPEM Başkan vekili Muzaffer BACA, Prof. Enrico FERI, Mons RASPANTI, Kahire Üniversitesi Başkan vekili Prof. Hamed TAHER Hassain FOUAD, COPPEM Sorumlu sekreteri Natali GIORDANO, Raimon RAMIS, UNESCO'DAN Aurelio ANGELINIMANEVI Kültürel Şehirler Ağı, Güney Kore'den Heekyung CHO, Komisyon Başkanı Fallah Al OMUSH, Sivil Toplum Kuruluşlarının temsilcileri ve öğrenciler katıldı.

Panelin oturum başkanlığını COPPEM Başkan vekili Muzaffer BACA yaptı. Vali Yardımcısı Yıldırım MALGAÇ panelin açılış konuşmasında şunları söyledi; "Her adımda, her kazıda, her solukta tarihin yaşandığı; krallıkların, medeniyetlerin yer kapmak için savaştığı; Mezopotamya'nın en gizemli şehri, bereketli hilal olarak adlandırılan coğrafyanın en zengin topraklarına; sanatın, kültürün başkentine hoş geldiniz.

Şanlıurfa Valiliği olarak 2007 yılında başlattığımız uluslararası Halil İbrahim Buluşmalarının bu yıl üçüncüsünü gerçekleştiriyoruz. Halil İbrahim Buluşmaları Hz. İbrahim Peygamberin binlerce yıl öncesinden açmış olduğu yardımseverlik, misafirperverlik, dayanışma yolundan giden ve amacı din, dil, milliyet ayrımı yapmaksızın muhtaç insanlara yardım götürmek olan iyi insanları, O'nun engin gönül zenginliğinde buluşturmayı amaç edinmiştir.

22 Mayıs Cuma günü başladığımız 3. yıl buluşmalarında bu güne kadar yapılan faaliyetler ile sivil toplum kuruluşları açılan fuar alanında faaliyetlerini sergileme şansı yakalamış, karşılıklı bilgi ve tecrübe aktarımında bulunmuşlardır.

Altın sofraya iyilik ödülleri sahiplerini bulmuş, iyilik taçlandırılmıştır. Ödül sahiplerinin kişiliğinde ve ödül gerekçelerinde, iyiliğin sadece nakdi ve aynı yardım ile sınırlanamayacağı vurgulanmıştır. Su vakıflarından, çocukları gezdirme vakfına; yaşlı ve hasta olduğu için çalışamayan hamallara yardım vakfından, mahkûmlara serinlemeleri için kar dağıtmak için kurulan 'Kar Dağıtma Vakfı'na varıncaya kadar vakıflar kuran Selçuklu ve Osmanlı vakıf anlayışı ile paralel olarak, değişik vücutlara bürünmüş iyi davranışlara ödüller verilmiştir.

Dün gerçekleştirilen Uluslararası Halil İbrahim Buluşmaları Konferansında ise yardım ahlakı konusu irdelenmiştir. Bu faaliyetlerin yanı sıra sosyal ve kültürel etkinliklerimiz ile yurt içi ve yurt dışından gelen misafirlerimize Urfa'mızın değerlerini tanıtmaya çalıştık. Tirit ziyafeti ile bereketi tattık; Urfalı ev sahiplerimizin evlerinde açtığı Halil İbrahim Sofraları ile misafirperverliği tekrar yaşattık; sünnet şöleni ile Hz İbrahim Peygamber'den tevarüs ettiğimiz sünneti şenlendirdik, sıra gecesi ile türkü ve halk oyunlarımızı yaşadık. Geçen üç gün boyunca ilimize gelen yerli-yabancı tüm misafirlerimize iyi bir ev sahipliği yapmaya çalıştık.

III. Uluslararası Halil İbrahim Buluşmalarının son günü olan bu gün ise önemli bir panel gerçekleştiriyoruz. Sunumcularının ve bilimsel danışmanlığının Avrupa-Akdeniz Bölgesel İşbirliği Komitesi (COPPEM) tarafından

organize edildiği, mali yükün ise proje bütçesi tarafından karşılandığı "URFA'NIN AKDENİZ TURİZMİNDEKİ YERİ VE ÖNEMİ" konulu panelin ilimize ve ülkemize hayırlı olmasını diliyorum.

Bu paneli eski bir kilisenin kalıntıları üzerine 1861 yılında, Hz. İsa'nın iki havarisinin anısına inşa edilen Aziz Petrus ve Aziz Paulus Kilisesi ismini taşıyan bu tarihi binada gerçekleştiriyoruz. Urfa'da yaşayan Süryani vatandaşların Halep'e göç ettikleri tarih olan 1924 yılına kadar okul ve kilise olarak kullanılan bu yapı, 1998 yılında restorasyondan geçmiş ve kültür merkezi olarak kullanılmaya başlanmıştır.

Bu panelin organize edilmesinde emeği geçen COPPEM teşkilatının değerli üyelerine, maddi desteklerini esirgemeyen Kültür Bakanlığı Tanıtma Genel Müdürlüğüne ve emeği geçen herkese teşekkür ediyor hepimize saygılar sunuyorum" dedi.

Panel öncesi Vali Yardımcısı ve Halil İbrahim Buluşmaları Koordinatörü Yıldırım MALGAÇ'a COPPEM Genel Sekreteri Carmello MOTTA tarafından Sicilya Hükümeti adına Özel "El İşi Porselen Tabak" hediye edildi. Ayrıca Sicilya Parlamento Üyesi Milletvekili Di MAIO ise MALGAÇ'a Parlamento kitabı hediye etti.

ZİHİNSEL ENGELLİLER MEHTERAN EKİBİ VALİLİĞİ ZİYARETTİ

III. Uluslararası Halil İbrahim Buluşmaları kapsamında Şanlıurfa'ya gelen İstanbul Büyükşehir Belediyesi Zihinsel Engelliler Mehter Ekibi Amfi Tiyatro'daki sunumundan önce Şanlıurfa Valiliğini ziyaret etti.

Ekibi karşılayan Vali vekili Yıldırım Malgaç'ın zihinsel engelli gençlerle yakından ilgilendi. Gençleri Şanlıurfa'da ağırlamaktan keyif duyduğunu belirten Malgaç, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Zihinsel Engelliler Mehter Ekibinin yaptıkları işte çok başarılı olduklarını söyledi.

ZİHİNSEL ENGELLİLER MEHTERAN EKİBİ BULUŞMALARDA GÖNÜLLERİ KAZANDI

III. Uluslararası Halil İbrahim Buluşmaları'nın 4. gününde Balıklıgöl amfi tiyatro alanında İstanbul Büyükşehir Belediyesi Zihinsel Engelliler Mehter Ekibi sundukları gösterilerle izleyenlere keyifli dakikalar yaşattılar. Gösterileri Ayla YAVAŞCAN, Halil İbrahim Buluşmaları Koordinatörü Yıldırım MALGAÇ, Emniyet Müdürü Sabri DURMUŞLAR ile buluşmalar kapsamında ilk gün konser veren Macar sanatçı Hannah BERGER ve vatandaşlar izledi.

Etkinliğin son gününde sundukları gösterilerle keyifli dakikalar yaşatan İstanbul Büyükşehir Belediyesi Mehter Takımı ilk olarak "Urfa'ya paşa geldi" parçasını seslendirdi. Mehter takımının sunduğu program oldukça beğeni toplarken; gece semah gösterisi ile zihinsel engellilerin sunumu ile sona erdi. Kısaslı Âşık Sefai (Mehmet ACET)'nin konserinin ardından. Ankara Büyükşehir Belediyesi Tiyatro Topluluğu da Amfi Tiyatroda sahne olarak orta oyunu ve tiyatro gösterileri ile izleyenlerin

beğenisini kazandı.

İSRAİL BÜYÜKELÇİSİ VALİLİĞİ ZİYARETTİ

III. Uluslararası Halil İbrahim Buluşmaları Kapsamında Şanlıurfa Valiliği'nin davetlisi olarak kente gelen İsrail Büyükelçisi Gaby Levy Şanlıurfa Valiliği'ni ziyaret etti.

Vali Vekili Yıldırım MALGAÇ tarafından karşılanan Büyükelçisi Gaby Levy Valilik Şeref Defterini imzaladı. Daha sonra Valilik makamına geçen Levy Vali Vekili Yıldırım MALGAÇ'la bir süre görüştü.

Ziyaretten duyduğu memnuniyeti dile getiren Vali Vekili MALGAÇ şunları söyledi; Sayın İsrail Büyükelçimize Halil İbrahim Buluşmalarına katılmasından dolayı çok teşekkür ediyoruz. Buradaki amacımız "Buraya diğer Ülkelerimizin, diğer dinlere mensup insanların Halil İbrahim Buluşmaları adını verdiğimiz ve temelinde insanlığın özünde olan o iyilik duygusunu yansıtan güzellikleri Urfa'da toplamak. Bundan hareketle farklı Ülkelerden farklı dinlerin yaşandığı Ülkelerin temsilcilerinin ziyarete Urfa'ya gelmesi etkinliğe katılması bizim bu etkinliğin amacına ulaşmasında faydalı olacağını düşündük. Etkinlik boyunca kamuoyunun da takip ettiği gibi yaklaşık 11 Büyükelçilikten ziyaretçi grubu Şanlıurfa'ya geldi ve etkinliğimizi katıldılar. Ama İsrail Büyükelçimiz etkinlik boyunca burada bulunarak bizlerle beraber oldu. Tekrar Sayın Büyükelçimize etkinliğimize katıldığı için teşekkür ediyoruz"

Şanlıurfa'da olmaktan duyduğu memnuniyeti dile getiren Büyükelçi Gaby Levy ise şunları söyledi; "Ziyaretimin iki amacı var birincisi ben Türkiye'ye Büyükelçi olarak atandığım zaman Sayın Vali'nin bana yapmış olduğu ziyaret, ikincisi Uluslararası Halil İbrahim buluşmaları bu kapsamda bütün bu etkinliklerden çok etkilendiğimi ifade etmek isterim. Bu bölge hem Müslümanlar için hem Yahudiler için çok önemli bir yer. Biz küçüklüğümüzden beri nereden geldiğimizi ve tarihimizi biliyoruz. Bunu küçük çocuklarımız da biliyor. Tabii her Yahudi için bu topraklar atalarımızın dedelerimizin geldiği bu topraklara gelmek çok önemli. Özellikle Şanlıurfa ve Harran bizim için çok önemli. Ziyaretimin bir diğer amacı da ayda en az bir iki defa Ankara dışına çıkmak ve diğer şehirleri gezmek çünkü büyükelçiler ve diplomatlar olarak Ankara'da sıkışıp kalıyoruz ve Türkiye'yi sadece Ankara'dan ibaret sanıyoruz ve Türkiye'nin diğer bölgelerini unutuyoruz. Bu sebeple ayda bir-iki defa Ankara dışında ve Şanlıurfa'da olmaktan büyük onur duyuyorum. Şanlıurfa belediye başkanını ziyaret ettim sayın vali ile etkinlikler süresince görüştüm. Harran üniversitesi, ziraat odası başkanı ve gazetecilerle görüşmem olacak. Şanlıurfa'ya gelmek benim buraya ikinci kez gelme fikrini uyandırdı. İkinci kez Şanlıurfa'ya gelmekten onur duyacağım"

Büyükelçi Gaby LEVY Şanlıurfa Valisi Yusuf YAVAŞCAN'ın eşi Ayla YAVAŞCAN'a Şanlıurfa gezisi sırasında eşine gösterdiği ilgiden dolayı da ayrıca teşekkür etti. Ziyaretin sonunda Vali yardımcısı Yıldırım MALGAÇ; İsrail Büyükelçisi Gaby LEVY'e Şanlıurfa ile ilgili hediyeler takdim etti.

sundukları gösterilerle izleyenlere keyifli dakikalar yaşattılar. Gösterileri Ayla YAVAŞCAN, Halil İbrahim Buluşmaları Koordinatörü Yıldırım MALGAÇ, Emniyet Müdürü Sabri DURMUŞLAR ile buluşmalar kapsamında ilk gün konser veren Macar sanatçı Hannah BERGER ve vatandaşlar izledi.

Etkinliğin son gününde sundukları gösterilerle keyifli dakikalar yaşatan İstanbul Büyükşehir Belediyesi Mehter Takımı ilk olarak "Urfa'ya paşa geldi" parçasını seslendirdi. Mehter takımının sunduğu program oldukça beğeni toplarken; gece semah gösterisi ile zihinsel engellilerin sunumu ile sona erdi. Kısaslı Âşık Sefai (Mehmet ACET)'nin konserinin ardından. Ankara Büyükşehir Belediyesi Tiyatro Topluluğu da Amfi Tiyatroda sahne alarak orta oyunu ve tiyatro gösterileri ile izleyenlerin beğenisini kazandı.

İSRAİL BÜYÜKELÇİSİ VALİLİĞİ ZİYARET ETTİ

III. Uluslararası Halil İbrahim Buluşmaları Kapsamında Şanlıurfa Valiliği'nin davetlisi olarak kente gelen İsrail Büyükelçisi Gaby Levy Şanlıurfa Valiliği'ni ziyaret etti.

Vali Vekili Yıldırım MALGAÇ tarafından karşılanan Büyükelçisi Gaby Levy Valilik Şeref Defterini imzaladı. Daha sonra Valilik makamına geçen Levy Vali Vekili Yıldırım MALGAÇ'la bir süre görüştü.

Ziyaretten duyduğu memnuniyeti dile getiren Vali Vekili MALGAÇ şunları söyledi; Sayın İsrail Büyükelçimize Halil İbrahim Buluşmalarına katılmasından dolayı çok teşekkür ediyoruz. Buradaki amacımız "Buraya diğer Ülkelerimizin, diğer dinlere mensup insanların Halil İbrahim Buluşmaları adını verdiğimiz ve temelinde insanlığın özünde olan o iyilik duygusunu yansıtan güzellikleri Urfa'da toplamak. Bundan hareketle farklı Ülkelerden farklı dinlerin yaşandığı Ülkelerin temsilcilerinin ziyarete Urfa'ya gelmesi etkinliğe katılması bizim bu etkinliğin amacına ulaşmasında faydalı olacağını düşündük. Etkinlik boyunca kamuoyunun da takip ettiği gibi yaklaşık 11 Büyükelçilikten ziyaretçi grubu Şanlıurfa'ya geldi ve etkinliğimizi katıldılar. Ama İsrail Büyükelçimiz etkinlik boyunca burada bulunarak bizlerle beraber oldu. Tekrar Sayın Büyükelçimize etkinliğimize katıldığı için teşekkür ediyoruz"

Şanlıurfa'da olmaktan duyduğu memnuniyeti dile getiren Büyükelçi Gaby Levy ise şunları söyledi; "Ziyaretimin iki amacı var birincisi ben Türkiye'ye Büyükelçi olarak atandığım zaman Sayın Vali'nin bana yapmış olduğu ziyaret, ikincisi Uluslararası Halil İbrahim buluşmaları bu kapsamda bütün bu etkinliklerden çok etkilendiğimi ifade etmek isterim. Bu bölge hem Müslümanlar için hem Yahudiler için çok önemli bir yer. Biz küçüklüğümüzden beri nereden geldiğimizi ve tarihimizi biliyoruz. Bunu küçük çocuklarımız da biliyor. Tabii her Yahudi için bu topraklar atalarımızın dedelerimizin geldiği bu topraklara gelmek çok önemli. Özellikle Şanlıurfa ve Harran bizim için çok önemli. Ziyaretimin bir diğer amacı da ayda en az bir iki defa Ankara dışına çıkmak ve diğer şehirleri gezmek çünkü büyükelçiler ve diplomatlar olarak Ankara'da sıkışıp

kalıyoruz ve Türkiye'yi sadece Ankara'dan ibaret sanıyoruz ve Türkiye'nin diğer bölgelerini unutuyoruz. Bu sebeple ayda bir-iki defa Ankara dışında ve Şanlıurfa'da olmaktan büyük onur duyuyorum. Şanlıurfa belediye başkanını ziyaret ettim sayın vali ile etkinlikler süresince görüştüm. Harran üniversitesi, ziraat odası başkanı ve gazetecilerle görüşmem olacak. Şanlıurfa'ya gelmek benim buraya ikinci kez gelme fikrini uyandırdı. İkinci kez Şanlıurfa'ya gelmekten onur duyacağım"

Büyükelçi Gaby LEVY Şanlıurfa Valisi Yusuf YAVAŞCAN'ın eşi Ayla YAVAŞCAN'a Şanlıurfa gezisi sırasında eşine gösterdiği ilgiden dolayı da ayrıca teşekkür etti. Ziyaretin sonunda Vali yardımcısı Yıldırım MALGAÇ; İsrail Büyükelçisi Gaby LEVY'e Şanlıurfa ile ilgili hediyeler takdim etti.

BULUŞMALAR, MFÖ KONSERİYLE TAMAMLANDI

22-25 Mayıs tarihleri arasında yapılan III. Uluslararası Halil İbrahim Buluşmaları Mazhar-Fuat-Özkan konseri ile tamamlandı. Buluşmalar kapsamında kentte bulunan yerli ve yabancı misafirler; Mazhar Alanson, Fuat Güner ve

Özkan Uğur'dan (MFÖ) oluşan Türk Pop Müziği grubunun konseri ile uğurlandı.

Şanlıurfa Valiliği'nin düzenlediği Halil İbrahim Buluşmaları kapsamında 11 Nisan Şehir Stadyumunda halka ücretsiz olarak konser veren MFÖ Grubu izleyenlerin beğenisini kazandı.

Konserde klasikleşen eserlerini seslendiren MFÖ, Halil İbrahim Buluşmaları nedeniyle kentte bulunmaktan duydukları memnuniyeti dile getirdi.

Gecenin sonunda MFÖ Grubuna Halil İbrahim Buluşmalarını simgeleyen vazoyu Ayla YAVAŞCAN ve Vali Yardımcısı Yıldırım MALGAÇ takdim etti.

Halil İbrahim Buluşmaları'nın üçüncüsü havai fişek gösterileri ile sona erdi.

ZEUGMA'DA BULUNAN EDESSA DARPLI III. GORDIANUS DÖNEMİ SİKKELERİ

Doç. Dr. Mehmet ÖNAL
Harran Üniversitesi
Fen-Edebiyat Fakültesi
Arkeoloji Bölüm Başkanı

Zeugma Poseidon ve Euphrates villalarında 1999–2000 yıllarında yapılan kurtarma kazılarında¹ bulunan 179 adet bronz sikke² içerisinden, Roma imparatoru III. Gordianus (M.S. 238–244) döneminde darpedilen Edessa (Orhai-Urfa) darpli sikkeler seçilmiştir. Bu sikkelerin tanıtılması ve Zeugma ile Edessa şehirleri arasındaki ilişkinin vurgulanması bu yazının konusunu oluşturmaktadır.

Zeugma ve Edessa, Helenistik dönemde kurulan, Roma döneminde de önemini koruyan ipek yolu şehirleriydi.³ Hindistan ve Çin'den gelen kervanlar Edessa'ya uğrayıp, Fırat nehrini Zeugma'nın dubalardan oluşan köprüsünden geçerek Antiocheia'ya doğru yönelirdi. Roma ordusunun Parth ve Sasanilere karşı yaptığı seferlerde stratejik konumda olan Zeugma, lojistik yer olarak da hizmet vermekteydi. Hem askeri hem de ticari güzergâh olarak her iki kent birbiriyle sıkı iletişim içerisindeydi.

Başkenti Edessa olan Osrhoene krallığı antik dönemin iki süper gücü arasındaydı; Roma ve Parth. Zaman zaman Partların hâkimiyetine girse de Osrhoene krallığı özellikle de Roma İmparatoru Septimius Severus'dan itibaren Roma imparatorluğuna bağlı hale gelmişti. Parth krallığının yıkılmasından sonra yerine M.S. 224 de Sani krallığını kuran I.Ardaşir (M.S.224-240)'ın Roma topraklarını istilası kısmen Severus Alexander tarafından durdurulsa da, bu imparatorun suikaste kurban gitmesiyle birlikte tekrar başladı. Nisibis ile Carrhae başta olmak üzere Mezopotamya'daki birçok önemli şehir Sasanilerin kontrolüne geçti. Sasaniler, Romalıların Akdenize ulaşan ipek yolunu ve Basra körfezine uzanan kervan yollarını da tehdit etmekteydi.⁴ M.S. 240'da I.Ardaşir'in ölümünden sonra oğlu I. Şapur (M.S.240-272) kral oldu.⁵ Babası gibi, doğudaki Roma topraklarının ataları Akhaimenid'lerden (Pers) kendilerine miras kaldığını savunarak, Fırat nehrinin doğusunda Roma hâkimiyetindeki topraklara saldırı hazırlıkları yaptığı esnada, Roma'da savaş kararı alınır. Savaşın başladığının halka duyurulmasını ifade eden, Janus tapınağının kapıları açılarak, doğuya büyük bir ordu gönderilir. Roma imparatoru 15 yaşındaki III. Gordianus, kayınpederi ve akıl hocası İmparatorun hassa alayı komutanı (praefectus praetorio) Timesitheus'un eşliğinde ordunun ardından doğu seferine çıkar. 242 yılına tarihlenen bir sikkede; İmparatorun Sani seferine giderken Çanakkale

boğazını geçişi betimlenmiştir. Sikkede; içinde kürekçi ve askerlerle gemi betimi vardır.⁶ Benzer gemi tasvirine Zeugma mühür baskılarında da⁷ rastlanmıştır. Sefer güzergâhlarının çizildiği haritada,⁸ III. Gordianus'un, Antiochia ve Doliche istikametinden Zeugma'ya gelerek Fırat nehrini geçip, Edessa'ya gittiği belirtilmiştir. İmparator'dan önce, Zeugma ve Fırat nehri geçitlerinden sevkedilen askerler Mezopotamya'ya geçerek kısa sürede Edessa'yı ulaştır. Sasanilerin eline geçen Carhae ve Nisibis tekrar Roma hâkimiyetine alınır. III.⁹ Gordianus, Partlara karşı yapacağı seferde ordusuna lojistik destek verecek olan X.Abgar'ı kral tayin eder. Edessa tekrar bir Roma kolonisi olur.¹⁰ Edessa'da darp edilen bir sikkenin arka yüzünde (sikke no 10). Tykhe başının etrafında "Metropol Koloni Edessa" "MHTKOLEDECCA" (MHT(ροπλις) KOL(ωνια)EDECCA), yazısı mevcuttur. Bu sikkedeki yazıtta, Edessa'ya tekrar Roma koloni unvanı verildiğini görmekteyiz.

Edessa'da darp edilen diğer bir sikkenin arka yüz tasvirinde (sikke no.5), X.Abgar'ın bir çelenkle III. Gordianus'u onurlandırırken görmekteyiz. Bu sikkenin arka yüzündeki tasvir, Edessa ve Mezopotamya'nın kurtarıcısı olarak Roma İmparatorunun Abgar kralı tarafından onurlandırmasını gösteriyor olmalıdır.

Edessa'da basılan diğer bir sikkede (sikke no.1–4) ise Osrhoene kralı X.Abgar elinde tuttuğu zafer tanrıçası Nike heykelini, Sasanilere karşı yapacağı seferde zafer getirmesi için III. Gordianus'a sunarken tasvir edilmiştir. Bu sikkenin, Rhesaina zaferi anısına veya Edessa'nın Sani hâkimiyetinden kurtarılmasının ardından kralın Roma ile uyum içinde olduğunu belirtmek için darp edildiği de ifade edilmektedir.¹¹

Roma ordusuyla Sani ordusu M.S. 243'de Rhesaena (günümüzdeki adı Ras-el-Ain)'da savaşır. Sani kralı I.Şapur bu savaşta yenilerek geri çekilir.¹²

III.Gordianus, Sasanilerin başşehri Ktesiphon'u ele geçirme planları yaparken, akıl hocası ve koruyucusu Timesitheus'u hastalık sebebiyle kaybeder. Öğütsüz kalan 16 yaşındaki imparator Sasaniler karşısında pek varlık gösteremez. Sani kralı I.Şapur Misik'de (günümüzde Irak'da Fallujah) M.S. 243 yılında yapılan savaşta, Roma ordusuna karşı zafer kazanır ve III. Gordianus savaş alanında ölür.¹³ III. Gordianus'un

Mezopotamya'da Circesium kenti yakınlarında kendi komutanı I.Philippus Araps'ın kışkırttığı askerleri tarafından öldürüldüğü de¹⁴ ifade edilmektedir. Ama III. Gordianus'un ölümünün olduğu savaş ve sonuçlarını I.Şapur yazıtında anlatmaktadır.¹⁵ I.Şapur bu yazıtında "Asuristan sınırında Misik yakınında yapılan savaşta Roma İmparatoru Gordianus'un öldüğünü, ordusunun yok edildiğini, Gordianus'un yerine imparator olan Philippus Araps'ın rehine hayatlarını başışlaması ve barış yapması karşılığında kendisine 500.000 denar verdiğini, ayrıca kendisine vergi de vereceğinden" bahsetmektedir. Komutanlıktan Roma imparatoru olan ve I.Şapur ile barış anlaşması yapan I.Philippus Araps, Osrhoene krallığına da son verir. Romalılar Zaitha yakınında III. Gordianus adına bir anıt dikerler.¹⁶ Son Osrhoene kralı X. Abgar Phrahates, 244 yılında ailesiyle birlikte Roma'ya davet edilir. Kendisi ve eşi Hodda'nın mezarları halen Roma'dadır.

Roma imparatoru III. Gordianus Zeugma darphanesinde herhangi bir sikke darp ettirmemesine karşın, Edessa darphanesinde değişik tiplerde ve çok sayıda bronz sikke darp ettirmiştir. III. Gordianus döneminde Edessa'da darp edilen ve Zeugma kurtarma kazısında bulunmuş olan bronz sikkeler arka yüz tasvirlerine göre 5 tipe ayrılmış olup, anılan tipler şunlardır:

1.Tip: Roma imparatoru III.Gordianus oturur, karşısında Osrhoene kralı X.Abgar ayakta durarak ona Nike heykelciğini sunar.

2. TİP: Roma imparatoru III.Gordianus ile Osrhoene kralı X.Abgar ayakta karşılıklı durmaktadır. X.Abgar imparatoru çelenkle onurlandırır.

3. Tip: Osrhoene kralı X.Abgar at üstündedir.

4. Tip: Osrhoene kralı X.Abgar'ın büstü sağa dönük

5. Tip: Kule taçlı Tykhe başı sola, sol boşlukta kaide üstünde duran ve omzunda su tulumu taşıyan Aquarius'un heykeli yer alır.

1. Tip: Roma İmparatoru III. Gordianus arkalıksız iskemleye oturur, karşısında Ma'nu'nun oğlu kral X. Abgar Phrahates (XI. Abgar?) (M.S. 243-244) ayakta durmaktadır. Bu sikkede kral X.Abgar, III. Gordianus'un Sasani kralına karşı yapacağı savaşın zaferle sonuçlanması için, zafer tanrıçası Nike'nin heykelciğini ona sunmaktadır. Bu tip sikkelerde, Roma imparatoru ve kral X.Abgar'ın adı ve unvanlarının yazıldığı yazı yer alır. III. Gordianus'un adı ve unvanının yazıldığı ön yüz yazısı: AVTOKK MANTGORDIANOCCEB . III. Gordianus ve Kral X. Abgar'ın adı ve unvanlarının yazıldığı arka yüz yazısı:

AVTOKGOPDIANOCABGAPOCBACILEVC

1a

1b

No: 1

Adı: Sikke

Kazı Bul. No. BZMS.00.80.1

Ölçü: Çap:32mm, Kal:3mm

Ön yüz: III. Gordianus'un defne çelenkli, giyimli zırlı büstü sağa, sırttan görülür.

Büst etrafında yazı:.....TO.KM.ANTGOPDIANOCCEB

Arka yüz: Tahtta oturan Gordianus, X.Abgar'ı kabul ederken. III. Gordianus podyum üstünde arkalıksız tahta oturur, elinde mızrak veya ok tutar. Karşısında, diademli tiaralı (yüksek keçe başlık), sakallı, uzun elbiseli kral X. Abgar ayakta sola dönük durur. Sağ elinde Nike heykeli, sol eli ise belindeki kılıcının kabzasını tutmaktadır. Yazı:

...TOKGOP..ANOCABGAPO BACILEVC

Referans: BMC Mesopotamia, p.113 nr. 136; Martini nr. 2241; Arslan 2004: s.42 nr.39; Frescone 2006: Plate 5 nr.14-15

2a

2b

No.2

Adı: Sikke

Kazı Bul. No. BZMS.00.277.1

Ölçü: Çap:32mm, Kal:3mm

Ön yüz: 1a nolu sikkeye benzer

AV...MANTGORDIANOCCEB

Arka yüz: 1b nolu sikkeye benzer

.....GAROCBACILE...AC

3a

3b

No.3

Adı: Sikke

Kazı Bul. No. BZMS.00.106.1

Ölçü: Çap:33mm, Kal:3.5mm

Ön yüz: III.Gordianus'un ışın taçlı, giyimli zırlı büstü sağa, sırttan görülür.

Büst etrafında yazı:

...OKKMANTGOPDI.....

Arka yüz: 1b nolu sikkeye benzer

AVTOKGOPDIANOCABGAPOC...

Referans: BMC Mesopotamia, p.113 nr. 139; Martini nr. 2242; Arslan 2004: s.44 nr.41

4b

4a

No: 4

Adı: Sikke

Kazı Bul. No. BZMS.00.62.42

Ölçü: Çap:31, Kal:3mm

Ön yüz: III. Gordianus'un ışın taçlı, giyimli zırlı büstü sağa, sırttan görülür.

Büst etrafında yazı:

.....OKKMANTGOP.....

Arka yüz: 1b nolu sikkeye benzer

APGAPOC BAC.....

Referans: Referans: BMC Mesopotamia, p.113 nr. 139; Martini nr. 2242; Arslan 2004: s.44 nr.41

Edessa ve Mezopotamya'nın kurtarıcısı olarak Roma İmparatorunun Abgar kralı tarafından onurlandırmasını gösteriyor olmalıdır.

2. Tip: Sikkenin arka yüz tasvirinde, Roma imparatoru III. Gordianus ile Osrhoene kralı X.Abgar ayakta karşılıklı durmaktadır. Kral X.Abgar, sağ elinde tuttuğu çelenkle III. Gordianus'u Edessa ve Mezopotamya'nın kurtarıcısı olarak, onu onurlandırıyor olmalıdır.

Sikkenin ön ve arka yüzünde imparator ve kral Abgar'ın adı ve unvanları yazılıdır.

5a

5b

No:5

Adı: Sikke

Kazı Bul. No. BZM.00.62.18

Ölçü: Çap:32mm, Kal:3.5mm

Ön yüz: III. Gordianus'un ışın taçlı, giyimli zırlı büstü sağa, sırttan görülür.

Büst etrafında yazı: MANTGO.....

Arka yüz: III. Gordianus ayakta sağa dönük, sağda yüksek tiaralı (keçe başlık) sakallı ve uzun elbiseli kral X. Abgar ayakta sola dönük durur. Sağ elinde tuttuğu çelenkle imparatoru onurlandırıyor. Sol eliyle ise belindeki kılıcının kabzasını tutmaktadır.

.....CBACILEVC

Referans: Frescone 2006: p.100, Plate 5 nr.13

3. TİP: Sikkenin arka yüzünde X.Abgar at üstünde sağa dönüktür. Yüksekçe tiara başlıklı, kollu kaftanlı ve pantolonludur.

6a

6b

No:6

Adı: Sikke

Kazı Bul. No. BZM.00.64.6

Ölçü: Çap:34.5mm, Kal:3mm

Ön yüz: III.Gordianus'un ışın taçlı, giyimli zırlı büstü sağa, sırttan görülür.

Büst etrafında yazı:OPDIA.....

Arka yüz: Diademli tiara başlıklı X.Abgar at üstünde sağa dönüktür.

Yazı: ... CBACILE VC

Referans: BMC Mesopotamia, p.114 nr. 141, Pl.XV nr.8

4. TİP: Arka yüzünde X.Abgar'ın diademli tiaralı (Yüksek keçe başlık) büstü sağa dönüktür. Sikkenin ön ve

7a

7b

arka yüzünde İmparator ve

kralın ad ve unvanları yazılıdır.

No:7

Adı:Sikke

Kazı Bul.No.BZMS.00.105.13

Ölçü: Çap:24mm, Kal:2.5mm

Ön yüz: III. Gordianus'un defne çelenkli, giyimli zırlı büstü sağa dönük, sırttan görülür.

Büst etrafında yazı: GORDIANOC

Arka yüz: X.Abgar'ın diademli tiaralı büstü sağa. Sol boşlukta yıldız.

Yazı: BACILE .

Referans: BMC Mesopotamia, p.114 nr.144, Pl. XVI nr.9; Martini 2244; Arslan 2004: s.44, nr.44; Frescone 2006: Plate 10-11

8a

8b

No:8

Adı:Sikke

Kazı Bul.No.BZMS.00.2.1

Ölçü:

Önyüz: 7 nolu sikkeye benzer. Silik

Arka yüz: 7 nolu sikkeye benzer. Ama bunda gerdanlığı ve elbisesindeki düğme süsleri belirgindir.

ABGAP.....LEVC

5. TİP: Sikkenin arka yüzünde, şehir Tykhe'sinin (şehrin koruyucusu, şans-talih tanrıçası) kule taçlı başı yer alır. Giysili ve başı kısmen örtülüdür. Sol boşlukta, kaide üstünde omzunda su tulumu taşıyan Aquarius'un heykeli tasvir edilmiştir. Her ikisinin arasında ise yanan sunak yer almaktadır. Bu tip sikkelerin arka yüzündeki "MHTKOLEDECCA" (Metropol Koloni Edessa) yazısı, III. Gordianus döneminde Edessa'ya tekrar koloni unvanı verildiğini göstermektedir.

No:9

9a

9b

Adı:Sikke

Kazı Bul.No.BZMS.00.62.8

Ölçü: Çap:28mm, Kal:3mm

Ön yüz: III. Gordianus'un ışın taçlı, giyimli zırlı büstü sağa dönük, sırttan görülür.

.TGO..

Arka yüz: Kule taçlı Tykhe başı sola, sol boşlukta kaide omzunda su tulumu taşıyan Aquarius'un heykeli yer alır. Aralarında yanan sunak bulunur.

Referans: : BMC Mesopotamia: p.111 nr.124, PL. XVI nr.4; Arslan 2004: s.42 nr. 38; Frescone 2006: Plate 5 nr. 2-3

10a

11b

No:10

Adı:Sikke

Kazı Bul.No.BZMS.00.95

Ölçü: Çap:27.5mm, Kal:3mm.

Ön yüz: 9 nolu sikkeye benzer

.....GOPDIANOCCE

Arka yüz: 9 nolu sikkeye benzer

MHTKOLED.

11b

1 1 a

No:11

Adı:Sikke

Kazı Bul. No. BZMS.00.53.1

Ölçü: Çap:28.5mm, Kal:3mm.

Ön yüz: Defne çelenkli III. Gordionus büstü sağa, sırttan görülür. Yazı silik.

....V.... IDNOCC

Arka yüz: 10 nolu sikkeye benzer.

12a

12b

Referans: Frescone 2006: Plate 5 nr.1;

No: 12

Adı: Sikke

Kazı Bul. No. BZMS.00.9.1

Ölçü: Çap:28mm, Kal:4mm

Ön yüz: İmparator III. Gordianus'un eşi Sabina Tranquillina'nın giysili büstü sağa; dalgalı saçı ensede yukarı dönüktür.

FOVICABINA.....

Arka yüz: Kule taçlı Tykhe başı sola; giysili, kısmen başı örtülü, solda kaide omzunda su tulumu taşıyan Aquarius'un heykeli yer alır. Aralarında yanan sunak bulunur.

MHTRO.....

Referans: BMC Mesopotamia: 112 nr. 135, Pl. XVI nr.6; Arslan 2004:46 nr.48; Frescone 2006: Plate 5 nr.5

Zeugma'da 2000 yılında kazısı yapılan Poseidon ve Ephrates villalarında bulunan bronz sikkelerinden 74 adedi, III. Gordianus dönemine ait olup, bunlardan 69 adedi Edessa darplıdır. Bu sikkelerden 64 adedi III. Gordianus adına, 5 adedi ise eşi Sabina Tranquilliana adına darp edilmiştir. Bu sikkeler 242-243 yılları arasında Edessa'da basılmış olmalarına karşın, Sasanilerin Zeugma'yı yakıp yıktığı 256 tarihine kadar tedavülde kalmıştır. Edessa darplı sikkelerin Zeugma'da çok sayıda bulunması, ipek yolu kentleri olan Zeugma ve Edessa arasında askeri ve ticari ilişkinin yoğun olduğunu göstermesi açısından da önemlidir.

DİPNOTLAR

1-) M. Önal, "Fouilles du Musée de Gaziantep dans la Maison de Poséidon (ou Maison 1) et la Maison de l'Euphrate (ou Maison 2). Années 1999-2000", Zeugma I. Fouilles de l'habitat (1).....: p. 60-133 (baskıda).

2-) Bu kazıda bulunan sikkelerin tamamı 315 adet olup, ön ve arka yüzü belirli olanlar 179 adettir.

3-)Zeugma'nın ilk adı kurucusu Selevkos kralı Selevkos Nikator'un adını taşıyordu; Selevkeia Euphrates. Bu ad, Roma döneminde geçit köprü anlamında Zeugma olarak değiştirilmiştir.

4-) Dignis-Winter 2008: 18-20; W. Sundermann, 'Shapur's Coronation: The Evidence of the Cologne Mani Codex Reconsidered and Compared with Other Texts,' Bulletin of the Asia Institute, Volume 4: In Honor of Richard Nelson Frye, Wayne State University Press, Detroit (1990): 295-299

5-) Dignis-Winter 2008: 21-22; K. Schippmann, Grundzüge der Geschichte des Sasanidischen Reiches, Darmstadt, 1990: 19

6-) N.Baydur, Roma Sikkeleri (İstanbul 1998): 73, Lev. XXVII., res.262.

7-) M.Önal, Zeugma Mühür Baskıları/Seal Impressions of Zeugma, (Ankara 2007):98 nr.233

8-) Körner C, "Res Gestae Divi Saporis" Historisches Institute Abt für Alte Geschichte Kolloquium SS 1999, Referat 14.4.99, Mab 3.

9-) Ross 2001: 71

10-) Ross 2001: 73-4; Akşit 1970: 114;

11-) Ross 1993: 197

12-) Ross 2001: 71

13-) Dignas-Winter 2008: p.22; SHA Gord.27.6

14-) S.A.Cook, F.E.Cook, The Cambridge Ancient History, Vol. XII, The Imperial Crisis and Recovery A.D. 193-324 (Cambridge 1971): 87; Akşit 1970: 114; Baydur 1998: 73-74)

15-) Res Gestae Divi Saporis II 3-4 (Transl. Frye 1984: 371); E. Honigman, A. Maricq, Recherches SUR LES ARS Gestae Divi Saporis. - MARB, t. XLVII, gasc. 4, (Brüksel, 1953): 112-118; A.Maricq, Res Gestae Divi Saporis" Syria 35 (1958): 94-7; Ross 2001: 71

16-) Ross 2001: 72

KAYNAKÇA

Akşit 1970 = O.Akşit, Roma İmparatorluk Tarihi, (İstanbul 1970)

Arslan 2004 = M.Arslan "Mezopotamya Bölgesi Şehir Sikkeleri" Anadolu Medeniyetler Müzesi 1994 Yıllığı, (Ankara 1995) s.10-64

BMC Mesopotamia = Catalogue of the Grek Coins of Arabia, Mesopotamia and Persia, (London 1922)

Dignas-Winter = B.Dignas, E.Winter, Rome and Persia in Late Antiquity, (Cambridge 2008)

Drijvers 1980 = H.J.W.Drijvers, Cults and Beliefs at Edessa, (Leiden 1980)

Frescone 2006 = D.Frescone "Coins of French Excavations" Uluslararası Geçmişten Geleceğe Sempozyumu (Gaziantep 2006), s.97-106

Millar 1993 = F.Millar, The Roman Near East, (Cambridge 1993)

Önal 2008 = M.Önal, Zeugma Tetradrhmi Definesi/Zeugma Tetradrhm Hoards (Ankara 2008)

Ross 1993 = S.K.Ross, "The Last King of Edessa: New Evidence from the Middle Euphrates" Zeitschrift für Papyrologie und Epigraphik 97 (1993): 187-206

Ross 2001 = S.K.Ross, Roman Edessa, (London 2001)

URFALI ŞAİR MEHMET HULÛSÎ KILIÇARSLAN

Yrd. Doç. Dr. A. Cihat KÜRKÇÜOĞLU
Harran Üniversitesi
Fen-Edebiyat Fakültesi
Sanat Tarihi Bölümü Öğretim Üyesi

“Dağlarda uçuldu göklerde gürler” dizesiyle başlayan Urfa Kurtuluş Marşı'nın yazarı şair **Mehmet Hulûsî Kılıçarslan**'i gençlik yıllarımda ilgi ile izler, Urfa kültürüne son derece vukuf olan bu değerli insanın şiirlerini ve o yıllarda gazetelerde yazdığı yazıları okurdum. 1970'li yılların başlarından itibaren Urfa'nın kültür-sanat ve folklor değerleri üzerine önemli araştırmalar yapan, bu güne değin onlarca eser ortaya koyan bizim kuşaktakilerin örnek almaya çalıştığı nadir insanlardan biri idi. Mehmet Hulûsî Kılıçarslan, 1971 yılında Urfa'dan ayrılarak ailesiyle birlikte Ankara'ya yerleşmişti. Üniversiteyi bitirip Ankara'da görev yaptığım 1973-78 yılları arasında kendilerini Bahçelievler semtindeki evlerinde birkaç kez ziyaret etmiş, sohbetinde bulunmuştum. Ancak o sohbetlerimizi kayda almayı düşünmemiştim. 1978 yılında Ankara'dan Urfa'ya gelip Müzede göreve başladığım yılı takip eden yıllarda Hulûsî Kılıçarslan ile bir sohbet yapıp bunu yayınlamayı hep düşündüm. Bu düşüncemi 1986 yılı Ağustos ayında gerçekleştirmek nasip oldu. 1986 yılı Ağustosunda Ankara'ya gittiğimde kendisini aramış ve görüşmek istediğimi söylemişim. Sağ olsun, hemen kabul edip, randevu verdiler. Evlerine gittiğimde, daha rahat hareket edeyim diye düşünmüş olmalı ki, aile bireylerini gezmeye yollamıştı ve evde yalnızdı. O zaman yetmiş aşkın yaşına rağmen kendi elleriyle pişirdiği kahve ve çayları büyük bir zevkle, ama beni de son derece mahcup ederek ikram etme büyüklüğünde bulunmuştu. Kahvemizi ve çaylarımızı yudumlarken ben de sohbetimizi, sorularımıza aldığım yanıtları not etmeye çalışmışım.

Bu sohbetimiz, 1987 yılının 11 Nisanında Şanlıurfa Belediye Gazetesi'nin 11 Nisan özel sayısında *“Şanlıurfa Kurtuluş Marşının yazarı şair Mehmet Hulûsî Kılıçarslan*

ile sohbet” başlığı altında soru-cevap şeklinde yayınlandı. Aradan geçen 20 yılı aşkın bir zaman sonra bu sohbeti, bazı yeni bilgileri içerecek biçimde, A.Naci İpek ve Mehmet Kurtoğlu'nun da yardımlarıyla biyografi tarzında kaleme alıp yeniden yayınlamanın yararlı olacağını düşündüm. Sayın İpek'e ve Sayın Kurtoğlu'na yardımlarından dolayı teşekkür ediyorum.

Özellikle bu değerli şairimizin yaşamından genç kuşağın değerli bilgiler edineceğini ve paylar çıkaracağını umut ediyorum.

Mehmet Hulûsî Kılıçarslan, 1840 doğumlu **Osman Hulûsî Efendi**'nin ikisi kız olan üç evladından ortanca olanıdır. Rıdvaniye medresesinde ilim tahsil etmiş olan Osman Hulûsî Efendi 60 yaşında evlenmiş, 1905 yılında 65 yaşında iken ikinci çocuğu Mehmet Hulûsî doğmuştur.

Yetişmesinde babası Osman Hulûsî Efendi'nin büyük emeği olan Mehmet Hulûsî, yedi yaşından on dört yaşına kadar Urfa'nın ünlü alimlerinden **Abdülvahit Hoca Efendi**'den; Kur'an, ilmihal, hüsnü hat, inşa (resmi yazışma usulleri), aritmetik, Farsça ve Arapça dersleri aldı. Ayrıca **Hacı Hasan Efendi** ve **Hacı Abdullah Efendi**'den de eğitim gördü.

Babasının yaşlı dönemlerini gören Mehmet Hulûsî, babasının Fuzuli'den okuduğu şiirlerle büyüdü. Bir gün babasının hasta yatağında Fuzuli'den okuduğu

*“Küfr-i zülfün salalı rahneler imanımıza
Kâfir ağlar bizim ahval-i perişanımıza”*

beyitinden çok etkilenmiş, böylece **Aşık Kerem** ve **Konyalı Şem'i** gibi halk şairlerinin kitapları ile başladığı şiir merakı kendisini Fuzuli'nin Divanı'na götürmüştü. Yazdığı şiirlerini, şiire olan sevgi ve merakını, mahcubiyetinden dolayı uzun zaman çevresinden gizledi. Arkadaşlarından

şair olan **Bedri Alpay** dışında onun şairliğini kimse bilmiyordu. O yıllarda Urfa'da dergi ve gazete çıkmadığından her iki arkadaş şiiirlerini yayınlama imkânı bulamıyorlardı.

1934 yılının 11 Nisan'ı yaklaştığı günlerde Bedri Alpay kendisine Urfa kurtuluşu ile ilgili bir şiir yazmasını ısrarla önerdi. O da, "Denk al ayağın ey yolcu geçerken" mısraı ile başlayan **Urfa Şehitler Abidesine** başlıklı aşağıdaki şiirini yazdı.

URFA ŞEHİTLER ABİDESİNE

*Denk al ayağın, baksana ey yolcu, geçerken!
Taştır diyerek geçme, biraz sırrını öğren.
Söylet beni bir kere, ezik kalbimi deş de:
Bir gün bize doğmuştu siyahlarla güneş de.
Afkımızı boğmuş idi kapkara bir gün
Yaslarla siyahlanmış idi, hür başı Türk'ün!
Hâlâ o günü yâd ederek anneler ağlar.
Matemle açardı, şu yamaçlarda çiçekler;
Matemlere girmişti o gün, belki Melekler.
Göklerde güneş gölge gibi sinsi yürüdü;
Yıldız arayan gözlere toprak dökülürdü.
Herkes bunalan ruhuna bir ninni arardı
Heryanda mezarlık ile baykuş sesi vardı.
Doğmazdı, karanlıklara batmıştı Hilâl da..
Kan çalkalanırdı, o şafaklardaki al da..
Kaybettiği için masmavi gökler de Hilal'i
Çılgın gibi seyredediler, hepsi, bu hali.
Vermişti ölüm pençesine boynunu herkes
Kalmıştı boğazlarda, kısılmıştı bütün ses.
Ellerde oyuncak gibiydi, ülkesi Türk'ün,
Birdenbire göklerde çakıp gürlüdü bir ün:
Silkin dedi, miskin yaşamak Türklüğe ardır;
Türk ölmeyecek, öldüğü gün küre mezar dır.
Doğruldu eğilmiş kafalar, kalktı telâşla
Meydana atıldık o zaman, can ile, başla...*

*Çıktı bir avuç genç burada mertçe savaştı
Şimşek gibi çarpıldı ve seller gibi taşı.
Kimisi boğuşup durdu bu yerde ecel ile,
Düştü, yine al bayrağı yükseltti eliyle..
Kimisi yüreğinden yere kurşunla kadandı,
Serdi kimisi kanını, üstünde uzandı.
Her birisi bir yanda düşüp tek biri kaldı,
Karşısında cehennem gibi gür ateşe daldı.
Her yanını sararken onun bomba tufanı
Göğsünde yine tınmadı, bir lâhza imanı.
Son damla kanı aktı, vuruldu ciğerinden;
Son sözle yine şanını haykırdı derinden.
Yükseltti onun ruhunu göğsünde melekler,
İşte, o şehidin burada yadı, bu MERMER...*

11 Nisan kutlama töreninde **Dr.İbrahim Karakapıcı** tarafından kürsüde okunan bu şiir, törende bulunan Urfa milletvekilleri tarafından çok beğenildi. Aslen Konyalı olan Urfa Milletvekili **Ali Fuat Üçbudak**, Vali **Nizamettin Atakan**'dan şiirin şairini buldurmasını istedi. Vali Bey, Hulûsî Bey'i buldurarak Ali Fuat Üçbudak ile tanıştırdı. Ali Fuat Üçbudak Hulûsî Bey'i o akşam belediyenin verdiği yemeğe davet etti ve bu şiiri davetlilere okudu. Daha sonra, Urfa'da kaldığı iki gün içerisinde Hulûsî Bey ile edebi sohbetlerde bulundu.

Urfa Şehitler Abidesine şiiri o yıl **Musa Kâzım Bey** tarafından Urfa'da çıkarılan **Milli Gazete**'de yayımlandı. Yayınlanan ilk şiiri olması dolayısıyla bu şiirin Hulûsî Bey de ayrı bir yeri olmuştur. Hulûsî Bey o yıldan sonra her 11 Nisan'da bir kurtuluş şiiri yazmayı gelenek haline getirmiştir.

Hulûsî Bey Urfa Kurtuluş Marşı'nı yazıyor...

1945 yılının 11 Nisan kutlamalarına bir kaç ay kalmıştı. Bir gün çok yakın dostu ressam **Sami Barlas**, Hulûsî Bey'e heyecanla: "Hulûsî Bey, hep Kurtuluş ile ilgili şiirler yazıyorsun. Bir Kurtuluş Marşı yazsan da Urfa Lisesi müzik öğretmeni

1963 yılında, Urfa CHP heyeti Başbakan İnönü'nün makamında. (A.Naci İpek albümü). Ayaktakiler soldan sağa: Senatör Av.Vasfi Gerger, Halil Akil (Karakeçili), Hulûsî Kılıçarslan, Milletvekili Bekir Sami Karahanlı, Milletvekili Av.Atalay Akan, Hacı Hasan Demirkol, Milletvekili Esat Mahmut Karakurt, Suruç Belediye Başkanı Sabri Kılıç, Başbakan İsmet İnönü, Celal AVŞAR, Akçakale Belediye Başkanı Mustafa Azmi Ertuğrul, Mehmet Paydaş, Osman Öncel. Oturanlar soldan sağa: Av.Yaşar Alhas, Vehbi Melik, A.Naci İpek. (Fotograf: İsmail DEMİRKOL Albümü)

Hulûsî Kılıçarslan 1961 yılında dostlarıyla. Soldan sağa: Dr.İhsan Barlas, Hasan Soyok, Gürbüz Hamamcı (Öğretmen), A.Naci İpek, Sami Barlas, Atilla Arson (Öğretmen), Hulûsî Kılıçarslan, Faruk Alay. (Foto: Naci İPEK Albümü)

hemşehrimiz Şükrü Dölen Bey'e besteletsek nasıl olur?" diye bir teklifinde bulundu. Bu teklif karşısında Hulûsî Bey çok heyecanlandı. İki arkadaş konuyu Şükrü Bey'e açarak böyle bir şiir yazılırsa besteleyip bestelemeyeceğini sordular. Şükrü Bey'den; "Memnuniyetle bestelerim ve bu benim için onur olur" yanıtını alınca çok sevindiler. Hulûsî Bey hemen o günden sonra kendisini Kurtuluş Marşı şiirine odakladı.

14-15 yaşlarında savaşın dehşet ve heyecanını yaşamış olan Hulûsî Bey, şiirine ilham veren kurtuluş günlerini şöyle anlatıyor: "Savaş sırasında 14 yaşında idim. Savaşa fiilen katılmadım. Ancak savaşın içerisinde idim. Biz Narıncı mahallesinde oturuyorduk. Siperlerimiz orada idi. Urfalılar Fransızlarla çatışmaya girmekle çok tehlikeli bir maceraya atılmış oluyordu. Çünkü, Fransızların Ermenilerle birleşip Müslümanlar üzerine topyekûn bir yok etme saldırısında bulunmaları an meselesiydi. Ancak ölüm pahasına da olsa ay yıldızlı bayrağımız altında, ezan sesini dindirmeden, yurdumuzu düşmana böldürmeden yaşamak her Urfalının en büyük arzusu idi. Hiç bir yerden yardım yoktu. Bu yüzden halk zor günler yaşamaktaydı. Ben büyük bir merak ve heyecanla mücahitlerimizin siperlerinde bulunuyor, olan bitenleri öğreniyordum. Bu büyük savaşı Urfalıların yüz akı ile kazanmaları, zafere ulaşmaları herkesi çok sevindirmişti. O çetin savaş günlerini ve peşinden zafer sevincini yaşamış olmam Kurtuluş Marşı'nın yazılmasında elbette beni yönlendirmiştir."

Hulûsî Bey, savaş günlerinin kendisinde bıraktığı bu duyguların etkisiyle aşağıdaki "Kurtuluş Marşı"nı yazdı.

KURTULUŞ MARŞI

Dağlarda uçuldu göklerde güller
Yankılar dinmeden söyler o günü
Urfa'yı bir daha kükrer görürler
Her Onbir Nisan'da anarken dünü
Tarihe nişandır kurtuluşumuz
Bize armağandır kurtuluşumuz
Bir eşsiz destandır kurtuluşumuz
En büyük şereftir Türk oluşumuz
Duro gün kanlarla ıslanan yerde
Yükselen sesleri duy perde perde
Bir eli bağrında, bir elilerde
Haykıran erlerin dinle ününü

Nakarat

Atalar kanyla bağlıız yurda
Kuzu kaptırmayız sırtlana kurda
Sırası gelince biz bu uğurda
Kurarız yine o şanlı düğünü

Nakarat

(nakarat)

Şiir bitirildiğinde Sami Bey'le birlikte Şükrü Bey'e götürürler. Şükrü bey şiiri besteler. Beste, dönemin Valisi **Halis Bilaloğlu**'na dinlettirilir. Marşı çok beğenen Vali Bey hemen, 11 Nisan'a kadar tüm okullarda öğretilmesi konusunda Milli Eğitim Müdürü **Recep Çekiç**'e talimat verir. Bayram gününe kadar bütün okullarda öğrencilere öğretilen marş, 1945 yılının 11 Nisan Bayramı töreninde tüm öğrenciler tarafından büyük bir heyecanla halkın huzurunda okunur ve coşkuyla alkışlanır.

1955 yılında başladığım ilköğretim sınıflarında müzik derslerimizde öğrenerek büyük bir heyecan ve zevkle okuduğumuz bu marş, her nasıl olduysa zamanla unutuldu ve ilköğretim müfredatından kaldırıldı. Görüşmemiz esnasında, marşın müfredattan kaldırılışına ve böylece unutulmasına çok üzüldüğünü belirten Hulûsî Bey, marşın yeni nesle öğretilerek yeniden canlandırılması için yöneticilerden dilekte bulunmuştu.

Hulûsî Bey Halide Nusret Zorlutuna ile tanışıyor...

Tanınmış kadın şairlerimizden ve romancılarımızdan **Halide Nusret Zorlutuna**, asker olan eşi **Aziz Vecihi Zorlutuna** Paşa'nın görevi nedeniyle Urfa'ya gelmiş ve 1946-1948 yılları arasında Urfa Lisesi'nde edebiyat öğretmenliği yapıyordu. Hulûsî Bey o yıllarda 40 yaşlarında idi ve yazdığı şiirlerini Halide Hanım'la paylaşıyor, onun görüşlerini alıyordu. 1946 yılında Rusların Kars'ı, Ardahan'ı istemesi üzerine yazdığı "**Mehmedim**" adındaki aşağıdaki şiirini Urfa gazetesinde ilk olarak yayınladı. Daha sonra diğer gazetelerde yayımlandı.

MEHMEDİM

Hazır ol, yurduna yan bakanlar var
Gözünden kaçmasın aman Mehmedim.
Birsensin bu yurda çelikten hisar
Ötesi hep boş söz, yalan Mehmedim.
Sayıda bir teksin, savaşta onsun
Tarihe başlangıç, hayata sonsun
Şaşkınlar dilerse sana dokunsun
Sonunda halları yaman Mehmedim.
Gümüş pınarlardan düşman içemez
Kuş uçmaz dağlardan kervan geçemez
Yaylamin sümbülün yadlar biçemez
Hudutta sen varken arslan Mehmedim.
Atamız erkekçe gezdi burada
Can verdi, yurdunu vermedi yada
"Şüheda fıskırır" inan "şüheda"
Alıp da toprağı sıksan Mehmedim.
Yurtta görmemeğe yabancı bir iz
Kadınli erkekli ant içmişiz biz
Savaşı toy düğün sayan milletiz
Bizi böyle tanır cihan Mehmedim.

Lafını ağızında bırak herkesin

Dost, düşman öğrensın sen kimsin, nesin

Şahlansın aygırın, kükresin sesin

Dağları bürüsün duman Mehmedim.

Hulûsî Bey'in deyişleriyle; bütün yönleriyle asil ve kültürlü bir hanımefendi olan ve Urfa'yı da çok seven Halide Nusret Zorlutuna, Urfa gazetelerinde yayınlanan bu şiiri çok beğenmiş ve her gördüğünde kendisine, "Ah, senin Mehmedin beni bitirdi" demiştir. Halide hanım, bu şiiri derslerinde okuyarak Hulûsî Bey'in şairlik yeteneğini ve memleket severliğini öğrencilerine övgü ile anlatmıştır.

Hulûsi Bey bu şiirindeki "Mehmetçik" ile ilgili milli duygularını aşağıdaki "Bayrağım" şiirinde çok sevdiği Türk Bayrağı için dile getirmiştir.

BAYRAĞIM

Yükseksin, otağın mavi göklerdir
Ufuklar dar gelir sana Bayrağım
Ben Türk'üm, Türk soyca er oğlu erdir
Gölgeni çok görme bana bayrağım
Ayyıldız dinlenir bağrında senin
Ölüm güzelleşir uğrunda senin
Kulağım her zaman çağrında senin
Gözlerim hep senden yana bayrağım
İnsanlık esastır öz soyumuzda
Kimseyi incitmek yok huyumuzda
Dolaşan olursa bir kıyımızda
Kıyarız inan ki cana bayrağım
Her şeyin üstünde bir sevgimiz var
Kalbimiz hürriyet aşkıyla çarpar
Göz koyan olursa sana ne çıkar
Boğarız inan ki kana bayrağım

Halide Nusret Zorlutuna "Aşk ve Zafer" romanında Hulûsi Bey'in Şiirlerine yer veriyor...

Halide Nusret Zorlutuna, yıllar sonra yazdığı ve Urfa Kurtuluş destanını konu alan **Aşk ve Zafer** adlı romanında Hulûsi Bey'in aşağıdaki **Kutsal Savaş** adlı şiirine yer vermiştir.

KUTSAL SAVAŞ

Eller silahsızdı, kalpler yaralı;
Her taraf mezarlık, her şey karalı...
Türk oğlu alsın da gör istiklâli
Yaşatsın bir ulu destan, dediler.
Düşmanı gömdüler 11 Nisan'la
Türkyurdu yıkandı tertemiz kanla
Hilâli yükselmiş görünce şanla;
Önünde diz çöküp "canan!" dediler.

Günlük gazetelere yazdığı aktüel şiirlerden tutun da Türklük-Vatan-Millet-Bayrak konuları başta olmak üzere gerek aruz, gerekse hece vezniyle yüzlerce şiir yazan Mehmet Hulûsi Kılıçaslan, Urfa'nın türkü ve hoyrat diyarı olması nedeniyle hoyrat yazmaya da yönelmiştir. O'nun yüzlerce hoyratından biri olan,

"Harpten döndüm yurda ben
Oldum hurda hurda ben
Ben bir Türk askeriyem (çobanıyam)
Kuzu vermem kurda ben
Ben ölüm, ayyıldızlı bayrak için ben ölüm
Şirin Urfam için ben ölüm"

hoyratı Urfa'nın yetiştirdiği değerli mahalli sanatçı Seyfettin Sucu tarafından 1960'lı yılların sonlarında plaka okunmuş, uzun yıllar 11 Nisan bayramlarında belediye hoparlöründen yayınlanarak halka savaş günlerinin heyecanını yaşatmıştır.

Hulûsi Bey'in 1969 yılında Urfa'nın susuzluğuna yazdığı,
Suya hasret
Susuzlar suya hasret
İçerden bağrım yanık
Dudağım suya hasret

Hasret kaldım suya ben
Daldım bir uykuya ben
Rüyamda bir su gördüm
İçtim, doya doya ben

dizeleri, yine Seyfettin Sucu, daha sonra İbrahim Tatlıses tarafından hoyrat ve türkü formunda okunmuştur.

Şiir ve yazılarına Yeni Urfa'dan sonra Fırat gazetesinde devam eden Hulûsi Bey, siyasi ve sosyal içerikli taşlamalara da ağırlık vermiştir. 1976-78 yıllarında Urfa'daki Toprak Reformu uygulamasına yazdığı aşağıdaki "Urfa Toprak Reformu Destanı" onun çok sayıdaki taşlamalarına güzel bir örnektir.

URFA TOPRAK REFORMU DESTANI

Reform Urfa'da deform oldu,
Ne oynayan belli, ne çalan belli
Hakkın, adaletin gül yüzü soldu
Ne satan bellidir, ne alan belli.
Kim neyi verecek bu belli değil
Kim neyi alacak bu belli değil
Kime ne kalacak bu belli değil
Ortada bir alan, bir talan belli.
İşler dolaşmıştır bir çürük ipe
Tutumlar gelmiyor hiç ipe sapa
Halkı kışkırtmaktır gidiş serapa
Ne dostlar bellidir, ne düşman belli.
İşi tam bilen yok, herkes şekilde
Söze karışan çok, bir ses şekilde
Bir uygulama var, heves şekilde
Ne okuyan belli, ne yazan belli.
TV'de senaryo sahneleniyor
Gadre uğrayanlar kötüleniyor
Devlet hesabına içler kanıyor
Hep yalan bellidir, hep bühtan belli.
Buna demokrasi yolu diyorlar
Köylüye ağanın kulu diyorlar
Kuru topraklara sulu diyorlar
Ne Temmuz bellidir ne ne Nisan belli.
Toprak alacakmış, buyursun Devlet,
Toprak verecekmiş, doyursun Devlet,
Yeter ki hakları kayırsın Devlet
Zulme yol vermesin el aman belli.
Nikbinim, karamsar olmam Allah'ım,
Sana emanettir, Urfa'm Allah'ım,
Diyorum, hayrolsun encam Allah'ım,
Ne akl amin diyor, ne iz'an belli.
Hey Kılıçaslanım, ne güne kaldık
Günlerin kahrından çöktük, bunaldık
Alem havalandı, biz hava aldık
Urfa'yı kaplamış bir duman belli

Hulûsi Bey İstanbul'un fethinin 500. yılı anısına Urfa'da renkli gazete çıkarıyor:

Hulûsi Kılıçaslan 1950 yılından itibaren Urfa'da yayınlanmakta olan **Yeni Urfa** gazetesinin başında bulunuyordu. O sıralar Hulûsi Bey'den 27 yaş küçük olan ve ilk yazılarını Yeni Urfa'da yazmaya başlayan A.Naci İpek Yeni Urfa Gazetesi ve gazetenin İstanbul'un fethinin 500. yılında çıkardığı "**Fetih Özel Sayısı**" ile ilgili anılarını şu cümlelerle anlatıyor:

Hulûsî Kılıçarslan 1960 yılında Urfa Yenişehir'deki evinde dostlarıyla. Soldan Sağa: Hulûsî Kılıçarslan, Müslüm Topçu (Cumhuriyet Savcılığı ve Avukatlık yapmış), A.Naci İpek, Mehmet Erdem (Müdürlük Mehmet), Atilla Arson. (Foto: Naci İPEK Albümü)

"CHP döneminde İl Özel İdaresi tarafından **"Urfa"** adında bir gazete çıkarılmaktaydı. Gazetenin başında **Bedri Alpay** bulunuyordu. Gazete bu günkü İpek Palas Otel'i'nin altında, şimdiki "Dörtyol Kahvehanesi"nin yerinde idi. 1950 yılında iktidara gelen Demokrat Parti döneminde gazete kapatıldı ve matbaası satışa çıkardı. O zamanki CHP yönetim kurulu matbaayı satın almaya karar verdi. Adil Hacibanoğlu, Osman Ağan, Kemancı Hasan, H.Hüseyin Demirkol, Osman Öncel, Ahmet Meçsi, Hulûsî Kılıçarslan ve adını hatırlayamadığım birkaç kişi daha aralarında para toplayarak matbaayı satın aldılar. Gazetenin adına **Yeni Urfa** olarak değiştirildi ve başına Hulûsî Kılıçarslan getirildi. (Birkaç yıl sonra gazetenin tamamını Ahmet Meçsi kendi adına satın alarak çıkarmaya devam etmiştir)."

"1953 yılı idi. Ben 23 yaşında idim. İstanbul'un fethinin 500. yılı kutlama hazırlıkları yapıyordu. Bir gün Hulûsî bey gazetede bana **"Naci Bey, İstanbul'un fethinin 500. yıl anısına fetih özel sayısı çıkarmaya ne dersin? Başarabilir miyiz?"** diye sordu. Mayıs ayının başları idi. 24 Mayıs Fetih gününe 15-20 gün vardı. Ben de, gece gündüz çalışır başarırız dedim. Müslüm Topçu (sonradan Cumhuriyet Savcılığı ve Avukatlık yapmıştır) ve Yusuf Topdemir adlı gençler de benimle birlikte gazeteye yazılarıyla destek veriyorlardı. Hulûsî Bey Gazetenin 8 sayfa olmasını istedi. Bu çok zor bir işti. Çünkü sekiz sayfayı tek tek el ile dizmek gerekiyordu. Hulûsî Bey yazıları getiriyor, bizler de diziyorduk. Ben de bir yazı yazdım. Gazetenin çıkmasına 1 hafta kala Hulûsî Bey'e **-Efendim gazeteye Fatih Sultan Mehmet'in bir fotoğrafını koysak çok iyi olur"** diye bir teklifte bulundum. Ancak klişenin İstanbul'a sipariş edilmesi ve elimize ulaşmasının önümüzdeki bir hafta içerisinde gerçekleşmesi mümkün görülüyordu. Bizi bir telaş almıştı. Durumu Hulûsî Bey'in arkadaşı ressam merhum **Sami Barlas** öğrenmiş; **"-Bana üzeri düzlenmiş bir ceviz tahta getirirseniz üzerine Fatih'in klişesini çizerim. Hatta bir de uzun bir tahta getirirseniz üzerine Peygamberimizin fetihle ilgili hadis-i şerifini de yazarım."** demiş. Ben hemen Marangoz **Halil Ergin** ustanın yanına gittim ve biri **Fatih** portresi için, diğeri hadis-i şerif için iki adet ceviz tahta düzelttim. Sami Barlas'a getirdim. Sami Bey çok başarılı bir biçimde tahtalar üzerine portreyi ve hadis-i şerifi işledi. 24 Mayıs günü gazeteyi Fetih Özel Sayısı olarak 5000 adet bastık. Hadis; yeşil, manşet; kırmızı, yazılar; siyah renkte basıldı. Bu o yılların Türkiye'sinde bir yerel gazete için inanılmaz bir tiraj ve renk adedydi. Gazeteyi Türkiye'nin tüm okullarına, kütüphanelerine, valiliklerine dağıttık. Çok büyük ses getirdi."

"Ben iki ay sonra yanıma birkaç gazete alarak İstanbul'a

gittim. Cumhuriyet gazetesinde **Yaşar Kemal'e** uğradım. Yaşar bey beni yemeğe aldı. **Burhan Felek** de yemekte idi. Her ikisi de gazeteyi çok beğendiler. Burhan bey, klişeleri sordu. Ben de; Urfa'da ressam Sami Barlas tarafından ceviz ağacı üzerine çizildiğini söyledim. İnanamadılar. İbrahim Müteferrika bile bunu düşünemez dediler. Burhan Felek klişeleri arşivine almak üzere kendisine göndermemiz ricasında bulundu. Urfa'ya dönünce her iki klişeyi Burhan Bey'e gönderdim. Basın Müzesi'ne vermiş olabilir."

A.Naci İpek, Hulûsî Bey'in de içerisinde yer aldığı Urfa CHP heyetiyle 1963 yılında Başbakan İsmet İnönü'yü ziyaret etmelerini şu anısıyla anlatıyor:

"Cumhuriyet kurulmadan önceki TBMM'nin bir kararı gereğince o yıllarda Urfa'ya ve Fırat'ın doğusundaki diğer bazı şehirlere gelen turistlerin bu şehirlerde gecelemleri yasaklanmıştı. Turistler akşam olmadan şehri terk etmek zorunda idiler. Hatta polisler otelleri dolaşır, yabancı uyrukluları yakalayıp il dışına, Gaziantep'e gönderirlerdi. Bu durum, Urfa turizmine büyük zarar veriyordu. Biz bu yanlış uygulamanın düzeltilmesi amacıyla Urfa CHP heyeti olarak 1963 yılında Başbakan İnönü'yü ziyarete gittik. Heyette Hulûsî Kılıçarslan da vardı. Konuyu sayın İnönü'ye anlattık ve turizmi engelleyen bu genelgenin kaldırılması talebinde bulduk. İnönü talebimizi yerinde bularak söz konusu yasağı kaldırdı."

Hulûsî Bey Urfa'nın ilk kitap evini devralıyor...

A.Naci İpek; Urfa'nın Cumhuriyet dönemindeki kitap evleri öyküsünü ve Hulûsî Kılıçarslan'ın kitap evi devralması ile ilgili anılarını da şöyle anlatıyor:

"1940'lı yıllarda Urfa'da Sarayönü semtinde iki kitap evi bulunuyordu. Bunlardan biri **"Kitapçı Hoca"** diye anılan yaşlı birine aitti. Bu kitap evi aslında bir mücellithane idi. Ancak raflarında bulundurduğu az sayıdaki kitabı geceliği 1-2 kuruştan kiraya veriyordu. İkinci kitap evi ise bunun birkaç metre aşağısında Bedri Alpay'ın çalıştırdığı **"Alpay Kitap Evi"** idi. Bu kitap evi adeta bir kültür merkezi idi. Urfa'nın eli kalem tutan aydın kesimi burada buluşur, edebiyat sohbetlerinde bulunurdu. Biz gençler de birkaç arkadaşımızla bir köşede oturur bu sohbetlerden feyz almaya çalışırdık. Bedri Alpay 1950'li yılların başlarına kadar bu kitap evini çalıştırdı.. Bedri Bey, 1950'li yılların başlarında evini İzmir'e nakletmeyi düşündüğünden kitap evini kapatmayı kararlaştırmıştı. Biz gençler buna çok üzülmüştük. Bu kültür yuvasının kapanmaması için çareler arıyorduk. Birkaç arkadaş Hulûsî Kılıçarslan'a giderek bu kitap evinin kapanmamasını, mümkünse kendisinin satın alarak çalıştırmasını önerdik. Çok da ısrarlı olunca Hulûsî Bey bizi kırmadı ve **"Alpay Kitap Evi"**ni satın alarak **"Hulûsî Kitap Evi"** adıyla çalıştırmaya devam

etti. "Hulûsi Kitap Evi" de Urfa'nın eli kalem tutan kesiminin bulunduğu bir akademi gibi idi.1960'lı yılların sonlarında Hulûsi Bey bu kitap evini Bakır Yetkin Bey'e devretti. Bakır Yetkin Bey'in vefatından sonra kapandı.Bu arada ben de1954 yılında aynı cadde üzerinde "Doğuş Kitap Evi" ni açmıştım. Bu kitap evini 1964 yılında "Özlem Kitap Evi"ne dönüştürdüm."

Urfalı aydınların 1940'lı yıllarda "Alpay Kitap Evi"nde başlayan, 1950'li yıllarda "Hulûsi Kitap Evi" ve "Doğuş Kitap Evi"nde devam eden buluşmalarına bu gün "Özlem Kitap Evi"ev sahipliği yapıyor.

Urfa'nın cumhuriyet dönemi ilk hekimlerinden Dr.İhsan Barlas, eşi ile birlikte 1989 yılı başlarında Hulûsî Bey'i evinde ziyaret etmiş, bu ziyaretten çok mutlu olan ve uygulanan Hulûsî Bey misafirlerini,

Sen ettin verem beni,
Tanımaz gören beni,
Kâbe'yi tavafeder,
Bu halde gören beni.

dörtlüğüyle ve Fuzuli'nin aşağıdaki beyiti ile uğurlamıştır.

Ne yanar kimse bana ateş-i dilden özge,
Ne açar kimse kapım bad-ı sabadan gayrı.

Vefatından yaklaşık bir ay önce, 1990 yılının Mayıs ayı başlarında, kendisini ziyarete giden A.Naci İpek'i de ölümle ilgili ve Urfa'ya olan hasret duygularını da içeren dörtlükleriyle uğurlamıştır. O, ölüme her an hazırlıklı idi. Vefatından dokuz yıl önce 1981 yılında yazdığı "Gitsem" adlı şiiri Allah'a sığınmayı arzulayan imanlı bir insanın duygularıyla doludur.

GİTSEM

Geçtim baharı yazı
Artık gitsem diyorum
Çok gitti kaldı azı
Artık gitsem diyorum
Sonbahar oldu artık
Yollar kar oldu artık
Vakit dar oldu artık
Artık gitsem diyorum

Çürütüp şilte yatak
Kalmaktansa yatalak
Yol ağır menzil uzak
Artık gitsem diyorum
Yılları deşe deşe
Yaklaştım yetmiş beşe
Ömrü harcadım boşa
Artık gitsem diyorum.

Ne faide verecek
Çöken binaya direk
Yolcu yolunda gerek
Artık gitsem diyorum
Zaten oldu olacak
Birleşti başla bacak
Bundan sonra n'olacak
Artık gitsem diyorum

Doydum cürme günaha
Nefis der ki az daha
Sığınarak Allah'a
Artık gitsem diyorum.

Urfa'daki yüzlerce mezar taşına şiirler yazan Mehmet Hulûsî Kılıçarslan'ın şiirlerinin önemli bir kısmı, Urfa ve Urfa Kurtuluşu konularında olmuştur. Arapçayı ve Farsçayı iyi derecede bilmesine rağmen, birkaç gazelinin dışında bu dilleri ve divan tarzını kullanmamış, şiirlerinde arı Türkçeyi tercih etmiştir.

Aşağıdaki "Nabi'nin Gazelini Tahmis" başlıklı şiiri onun divan tarzında yazdığı güzel örneklerdendir.

NÂBÎ'NİN GAZELİNİ TAHMİS

Çerâğ-ı meclîs-i vahdet, gül-i bâğ-ı hüdâdır bu
Tulûu âleme rahmet olan mihr-i ıvefâdır bu
Saray-ı şâhid-ı levlâkdir taht-i'ülâdır bu
Sakin terk-i edepten küy-i Mahbûb-u Hudâdır bu
Nazargâh-ı ilâhîdir makâm-ı Mustafâ'dır bu
Zuhur-ı ilm-ü adli cehlile zulmün halâkidir
Temevvüçgâh-ı esrâr-ı ilâhî kalb-i pâkidir
Cihân mecrûh-ı şimşir-i firâk-ı zehr-i nâkidir
Felekte mâh-i nev Babüsselâmın sine-çâkidir
Anın kandili cevzâ matla-ı nûr-u ziyadır bu
Resûl-ı müctebânın hâk-ı pâkidir hakîkatte
Teferrüc eyliyen bâlâyı evc-i sermediyette
Bulunmaz buk'â ahar bunun tek kadr-ü kıymette

URFA KURTULUŞ MARŞI

Söz : Hulûsi KILIÇASLAN

Müzik : Şikari DÖLEN

Urfa Kurtuluş Marşı notaları.

Hâbibî Kibriyânın hâb-ı gâhidir fazilette
Teveffuk kerde-i Arş-ı Cenâb-ı Kibriyâdır bu
Bu hâkin bâb-ı feyzinde Melâik sâf-be- sâfsâil
Bu hâkin cevherinde mündemiçtir sırrı Cebrâil
Bu hâkin aşkına olmaz gönülde masiva hâil
Bu hâkin pertevinden oldı deycûr-ı adem zail
Âmâdan açtı mevcûdât çeşmin tûtîyâdır bu
Erem dersin HULÛSÎ âlem içre rif'at-ı câha
Hulûs ile kadem bas şâh-ı kevneyne giden râha
Bu topraklarda mümkün mazhar olmak Rû'yetullâha
Murât-ı edep şartiyle gir NÂBÎ bu dergâha
Metaf-ı kutsiyândır büsegâh-ı Enbiyâdır bu

Urfalı genç şairlerden Mehmet Kurtoğlu, bu şiirden ve benzer şiirlerinden yola çıkarak Hulûsî Kılıçarslan'ın bir tasavvuf ehli olduğu söyler. Sayın Kurtoğlu'na göre tasavvufî öğeler içeren bu güçlü şiiri ancak iyi bir tasavvuf ehli yazabilir.

Urfa şiiri içinde önemli bir yere sahip olan Hulûsî Kılıçarslan'ı göz ardı ederek Cumhuriyet dönemi Urfa şiirinin durduğu yer anlaşılabilir...” (Mehmet Kurtoğlu)

Bu makaleyi hazırlarken görüşlerine başvurduğum Mehmet Kurtoğlu ayrıca, Hulûsî Kılıçarslan'ın şiiri hakkında aşağıdaki görüşlerini benimle paylaşmıştır:

“Hulûsî Kılıçarslan'ın şiirini yaşadığı dönemi göz önünde bulundurmadan değerlendirmek mümkün değildir. O, Osmanlı'nın dağılışı ve cumhuriyetin kuruluşu yıllarında gençlik yıllarını geçirmiş bir şair olarak, Milli Mücadele'ye tanık olmuş, savaş yıllarının sıkıntılarını yaşamış ve bunu ruhunda hissederek şiirlerine yansıtmıştır. Hulûsî Kılıçarslan'ın şiiri, gerek konu gerekse şekil açısından milli edebiyatımızın etkisinde kalmıştır. Şiirinde milli, dini ve tasavvufî güçlü bir ruh vardır. Modern eğitim görmeyerek gelenekle yetişmiş olmasına rağmen, şiirlerine baktığımızda onun, çağını okuyan ve yeniliğe açık biri olduğunu görürüz. Hulûsî Kılıçarslan, hemşehrisi Nabi gibi Urfa'daki dar çevreden kopup İstanbul'a yerleşebilseydi şiirleriyle milli edebiyatımızı temsil eden şairler arasında mutlaka yer alırdı. Zira bir dönem Urfa'da öğretmenlik yapan Halide Nusret Zorlutuna Urfa'nın kurtuluşunu anlatan **Aşk ve Zafer** adlı romanının bölüm başlarına onun şiirlerini taşıyarak güçlü bir şair olduğuna adeta vurgu yapmış, dikkatimizi çekmek istemiştir.”

“Cumhuriyet dönemi Urfa sanat ve edebiyatı açısından Hulûsî Kılıçarslan'ın şiirlerini değerlendirdiğimizde, Yahya Kemal için “Osmanlıdan cumhuriyete köprü şair” diye yapılan tanımı onun için de yapabiliriz. Bu nedenle Hulûsî Kılıçarslan'ın şiirlerine Osmanlı bakıyesi bir sanatçının, imparatorluk birikimini cumhuriyete taşıması gözüyle bakılabilir. Osmanlıdan aldığı bilgi birikimini cumhuriyete taşıyarak yeni oluşan Türk Şiiri'nin izinden gitmiş ve bunun Urfa gibi bir taşra şehrinde yaygınlaşmasına vesile olmuştur. Dönemin zor şartları göz önüne alındığında, onun ulusal edebiyatı yakından takip ettiği açık bir şekilde görülür.”

“Kılıçarslan, Urfa şiiri içinde önemli bir merhaledir. Dönemi içinde ikinci bir örnek bulmak zordur. Çünkü o dönemde halen Urfa'da gazel yazarak divan edebiyatı geleneğini devam ettiren şairler görülmektedir. Urfa şairi olarak ün yapan **Emin Kıratlıoğlu**, bu dönemde zaman zaman hece tarzında şiirleriyle görünse de divan tarzında yazarak geleneğin peşinden gitmiştir ve dili Kılıçarslan'a göre

daha ağırdır. Hece vezni ve arı Türkçe'yi kullanmada kendi kuşağı içinde Kılıçarslan'a benzer ikinci bir isim yoktur denilse yeridir. Kendisinden sonra gelenlere baktığımızda Halide Nusret'in idealist çalışmaları neticesinde sanat ve edebiyatta ikinci bir kuşak oluştuğunu görürüz. Bu kuşak içinde **Halil Gülüm, Yaşar İzgördü, Mustafa Dişli, A.Naci İpek, Rüknettin Akbaş** v.b. isimleri görmekteyiz. Bu kuşağın hemen peşinden **Mehmet Hulûsî Öcal** gelmiştir.”

“Urfa şiiri içinde önemli bir yere sahip olan Hulûsî Kılıçarslan'ı göz ardı ederek Cumhuriyet dönemi Urfa şiirinin durduğu yer anlaşılabilir...”

Faruk Nafiz Çamlıbel, Orhan Seyfi Orhon, Yusuf Ziya Ortaç'in sevdiği şairler arasında olduğunu söyleyen Hulûsî Kılıçarslan, **Mehmet Akif Ersoy**'un kendisinin bütün şiir zevkine hakimiyet kurduğunu ifade eder. Akif'in yalnız şiirde değil, insanlıkta da örnek biri olduğunu belirtir. Bu görüşmeyi yaptığımız 1971 yılında, Urfa'dan 15 yıldır uzakta olduğu için Urfalı genç şairlerden haberdar olmadığını belirten şairimiz, **Mehmet Hulûsî Öcal**'ın şiirlerini çok beğendiğini ifade etmiştir.

“Urfalı'nın terazisi Urfalıyı hafif tartar” (Hulûsî Kılıçarslan).

Urfa'nın yetiştirdiği değerli şahsiyetlerin yeterince değerlerinin bilinmeyeşine, onlara sahip çıkılmayışına çok üzülen Hulûsî Kılıçarslan bu gün de dilden dile dolaşan ünlü **“Urfalı'nın terazisi Urfalıyı hafif tartar”** sözünü söylemiştir.

Hulûsî Kılıçarslan çevreye duyarlı, yeşili seven bir kişiliğe de sahipti. 1961 yılı sonbaharında arkadaşı **Dr.İhsan Barlas** ve Yüzbaşı **Cavit Bayer**'le birlikte, Urfa'da bir fidanlık kurulması, Yenişehir semti sırtlarının çamlandırılması ve şehrin Gaziantep yolu çıkışındaki Beşmağara Dağı'nın meşe palamutu ormanına dönüştürülmesi için çalışmalarla başlamışlar ancak bürokratik engellere takıldıkları için bu projelerini gerçekleştirememişlerdir.

Urfa halk musikisine de ilgi duyan Hulûsî Kılıçarslan, gençlik yıllarında Urfa'nın tanınmış musiki ustalarından **Mukim Tahir, Hacı Nuri Hafız, Hafız Bozan Akgül (Kel Boze), Kide Hafız (neyzen), Mehmet Kalfa, Arapoğlu Mehmet** ve **Hamza Şenses**'in (**Kel Hamza**) meclislerinde dinleyici olarak bulunmuştur. Urfa folkloru hakkında engin bir bilgi birikimine sahip olan Hulûsî Bey'in çok iyi çiğköfte yoğurduğu söylenilir.

Asıl mesleği çiftçilik olan, Urfa halkı tarafından sevilip sayılan, yüreği Türklük, vatan, bayrak ve Urfa sevgisi ile çarpan ve bu sevgisini şiirlerine arı bir Türkçe ile yansıtmayı başaran bu değerli şairimiz 6 Haziran 1990 günü 85 yaşında iken Ankara'da yaşama veda etmiştir.

Ne yazık ki bu abide şahsiyet bu günkü genç kuşak tarafından yeterince tanınmamaktadır. Gelecek kuşaklar tarafından tanınması için adını bir okula, bir caddeye verelim. O'nun **“Urfalı'nın terazisi Urfalıyı hafif tartar”** sözüne karşılık olarak bir vefa örneği gösterelim.

Mekânî Cennet olsun.

KAYNAKLAR:

- A.Naci İpek., Şiirlerde Urfa, Ankara, 1998.
- Dr.İhsan BARLAS., Düünden Bugüne, Şanlıurfa, 2001, s. 64-65, 110. yayını, Ağustos, 2008, s. 175.
- Halide Nusret Zorlutuna., Aşk ve Zafer, Ankara, 2002, s. 198.
- Mehmet Kurtoğlu., Kültür Şehri Urfa, Ankara, 2006, s. 111.
- Selahattin E.Güler-Remzi Mızrak., Resimli Şanlıurfa Kültür Sözlüğü, Şanlıurfa Belediyesi yayını, Ağustos 2008, s. 175.

Edessa ve Harran'da Tanrı ve Tanrıçalar

Doç. Dr. Abdullah EKİNCİ

Harran Üniversitesi

Fen-Edebiyat Fakültesi

Tarih Bölümü Öğretim Üyesi

Antikçağ ve ortaçağ insanları için, kentleri kurmak sıradan bir olaydır. Fakat efsane şehirlerin kurulabilmesi, insanlık tarihi kadar uzun bir süreç ister. Harran efsane kentlerdendir... O, Asur'un, Babil'in imtiyazlı kentidir... Tanrıların ve Tanrıçaların şehridir... Bilimin başşehridir... Geçmişin birikimini bugüne taşıyabilen ender kentlerdendir... Yazan, öğreten ve düşünebilen bir şehirdir... Bütün birikimini insanlıkla paylaşabilen, evrensel bir kenttir. O, aynı zamanda efsaneyi, inancı, mistizmi, felsefeyi ve bilimi doyusuya yaşamayı bilen kenttir... Harran tarih boyunca Babillilerin, Keldanilerin, Asurluların, Hititlilerin, İranlıların, İskender İmparatorluğu'nun, Roma'nın, Bizans'ın, Emevilerin, Abbasilerin, Yerel Hanedanların, Farklı Türk hanedanlarca kurulan devletlerin, Moğolların ve son olarak da Osmanlı'nın hâkimiyetini görmüş bir şehirdir. Bu yüzden Harran'ın birikimi ödünç alınmış bir birikim değildir.

Urfa, Harran ve çevresinin dinî yapısıyla ilgili kaynaklar, Süryani-Ermeni vekayinameleri, İslam kaynakları ve arkeolojik bulgu ve kalıntılarda ortaya çıkarılan sonuçlarla gün geçtikçe daha da zenginleşmektedir. Özellikle yıldızgezegen kültü ve pagan dönemiyle ilgili arkeolojik bulgu ve kalıntılar sonucunda; Harran, Soğmatar ve Urfa merkezin mitolojisiyle ilgili zengin bilgiler elde edilmiştir. Yıldız kültü olgusu, yalnızca Harran kenti için geçerli değildir. Son dönemlerde ortaya çıkan Göbekli Tepe, Karahan Tepe, Sefer Tepe, Çöplük Tepe, Soğmatar, Nevali Çori, Tell İdris ve Balıklı Göldeki buluntular bölgenin tümünün önemli bir dinî kült merkezi olduğunu ortaya koymaktadır. Başta Urfa, Harran ve Soğmatar olmak üzere önemli inanç merkezlerinin Urfa, Harran ve çevresinde şimdilik şekillenmesi dikkat çekicidir. Bu nedenle bölgenin tümü birçok açıdan araştırılmaya değer bir yapı arz etmektedir. Bu bölgenin önemli bir merkezi olan Harran'ın tarihi geçmişi M.Ö. 7000'li yıllara kadar götürülmektedir. Kent MÖ.3500 yıllarından itibaren sahip olduğu şöhreti bir ticaret şehri olmasına ilaveten halkının temsil ettiği dinî geleneğe de borçlu olduğu şüphesizdir. Bilinen en eski tarihten MS. XIII. yüzyılda Moğollarca yerle bir edilmesine kadar Harran gezegensel varlıkların tanrılaştırılması esasına dayalı olan pagan kültürü ile Sabiî inancının temsil edildiği bir yerleşim merkezi olarak şöhret olmuştur. Harran halkı farklı kültürlere ve inançlara sahip yöneticiler tarafından yönetildikleri için, bazı dönemlerde inanç yapılarını gizli sürdürmek zorunda kalmışlardır. Bu sebeple Harran halkı tarihi süreçte farklı isimlerle adlandırılmıştır. Bu tavır içinde olan bir inanç grubu da hiç şüphesiz ki Harran ile özdeşleşen Harranilerdir. Bir inanç grubu olarak Harranîleri, Abdülkadir el-Bağdadî, Şehristanî gibi ilim adamları

Sabiîliğin bir kolu olarak görmüşlerdir. Bazen de bu inanç yapısı Keldaniler¹, Nebatlılar ve hatta dinî yapıları nedeniyle paganlar olarak da isimlendirilmiştir.

Bölgedeki inanç grupları üç merkezde toplanmıştır. Bu merkezler; Edessa, Harran ve Soğmatar'dır. Bu üç merkezde de önemli politeist ve monoteist unsurlar bulunmaktadır. Bu merkezlerle ilgili bilgiler yer yer mitolojik bilgiler içermektedir. Fakat bölgedeki bazı buluntular bu mitolojik bilgilerin önemli bir kısmını destekler mahiyettedir. Bu bilgiler ışığında Edessa, Harran ve Soğmatar'ın birbirleriyle bağlantıları olduğu anlaşılmaktadır. Her üç kült merkezinde de Ay ve yıldızlar önemli bir konuma sahiptir. Bu nedenle bölgedeki mitolojik ve Pagan unsurlarla Monoteist yapıların ayrı olarak değerlendirilmesi gerekmektedir. Erken döneme ait çok sayıda fizikî deliller olmasına rağmen, Yukarı Mezopotamya ile birlikte anılan Harran'ı referans gösteren belgeler, M.Ö. 2000'de başlar ve bu belgeler Harran'ın tarihteki önemine işaret etmektedir. Orta Fırat'taki Merit (Malatya) şehriden, Kral'a ait mektuplarda MÖ 19. yüzyılda Harran'a yakın bölgede etkili yarı göçebe kavimlerden oluşan bir federasyonun Belih çayı çevresinde bir yerde yerleştiği anlaşılmaktadır. Harran, Uurlarca ticaret için ileri bir karakol olarak kullanılmıştır. Bu dönemde bölgeden geçen malların çokluğu kervan baskını ve yağmalarına neden olmaktadır. Asur Kralı Şamşi-Adad I (MÖ.1813-1781) Harran'dan geçen ticaret yolunu kontrol etmek ve bölgeyi hâkimiyetine almak için bir sefer düzenlediğini kaynaklar belirtir. M.Ö. I. bin yılda Yukarı Mezopotamya, ticaret yolu boyunca Harran'ın ticaret şehri olarak sürdürdüğü rolün yanında, lüks eşyaların ticaretinin yapıldığı bir kent kimliği de vardır. Bu dönemde Harran ile birlikte ticarî kimliğiyle öne çıkan kentler Kanneh, Eden, Asur ve Şilmat'dır. Harran'ın klasik dönem boyunca Yukarı Mezopotamya'nın ekonomik hayatında önemli bir konuma sahip olduğu anlaşılmaktadır. Şehir aşağıya doğru deltayı ve Babil şehrini takip eden Dicle'nin olduğu Antioch (Antakya)'dan doğu yönüne doğru Nisibis (Nusaybin) ve Ninova'ya olan yolda uzandığından, Akdeniz ve Orta Dicle ovası arasında yer alan ticaret yolu boyunca ana güzergah idi. Daha kısa bir yol daha vardı; Antioch'den Babil şehrine, Fırat'ın altında Carchemis (Karkamış), Anah ve Hitit içinden geçiyordu. Harran'dan İran'a giden iki kral yolu vardı. Biri solda Adiabane içinden ve Dicle üzerinden; diğeri sağda Asur içinden Fırat boyunca uzamaktaydı. Harran'ın önemi sadece birinci yol olan Asur yolu üzerinde bulunmasından değil, aynı zamanda ikinci yola veya Babil şehrine kolay bir geçişi olmasından kaynaklanmaktaydı. Harran aynı zamanda

Fırat'a giden yolun kuzeyindeydi. Bu da Malatya ve Anadolu'ya kolay bir geçişi sağlamaktaydı².

Harran'ın stratejik önemini bilen Asur krallarıyla Harran arasında özel politik ve askeri ilişkilerin mevcut olduğu görülmektedir. Asur Kralı Adad Nirari (M.Ö. 1307–1275) Khoroni kalesini fethettiği ve eyalet olarak burayı istila ettiği anlaşılmaktadır. M.Ö 10. yüzyıla ait bir yazıtında da Harran'ın Asur ile mali muafiyetin belirli tiplerinde imtiyazı paylaştığı ve askeri kuralların bazılarında serbest olduğu anlaşılmaktadır. Bu hak bölgede avlanmak için bulunan fillerin bolluğundan iftihar eden Tiglatpilesar I (M.Ö 1115–1077)'nin anıtında da görülmektedir. Şehrin statüsünün kanıtı; Asurlu yöneticilerin Harran isyanlarını cezalandırmak amacıyla imtiyazlarının elinden alınmasıdır. Sargon II (M.Ö. 721–705)'de Harran'ın isyanda kaybetmiş olduğu imtiyazını geri vermiştir³. Şehrin tekrar zapt edilmesi iki kral tarafından şöyle anlatılmıştır.

“İşte hah! Asur Krallarının tüm topraklara neler yaptığını duydunuz, onları tam olarak tahrip edip ve serbest bırakılacak mısınız? Tabiatın tanrıları onları serbest bırakır mı? Babalarımın tahrip ettiği toplumlar, Gazzan, Harran, Rozep ve Telesar'daki Eda halkı⁴”

Asur döneminde Harran'ın politik şöhreti büyük ölçüde, koruyucu Tanrı Sin'e; Ay tanrısı ve ilhamların vericisi; her şeyi bilen ve gören, anlaşmaların koruyucusuna ve bazen politik olarak Tanrı'ya karşı hürmet, bazen kişi bazında dine bağlılığın bir göstergesidir. M.Ö. 1 yüzyılda çeşitli defalar restore edilen Ay Tanrısının mabedi E-hulhul denilen (Sümerlerde sevinç mabedi) tapınağına bağlıydı. Kayıtlarda tapınağı ilk restore eden Salmanasser III (M.Ö. 855-824) olarak geçmiştir. Asurbanipal (M.Ö.669–627) Asurluların son büyük imparatoru, en genç kardeşini Sin'e en büyük rahip yapmış, tapınağın restoresi sonrasında Ay tanrısı eski görkemliğine kavuşmuştur. Asurbanipal Sin ve eşi Nigal'a şükranlarını sunmuşlardır. Kalplerindeki vefa duygusuyla muhteşem bir taç giydirmişlerdir ve son olarak Nabonid (M.Ö. 555–535) Babil'in son Kralı, gördüğü bir rüyadan sonra M.Ö.553'de tapınağı tekrar inşa ettirmiştir.

Gece yarısı bana bir rüya gördürdü ve rüyada dedi ki, çok çabuk Ehulhuliu, Harran'daki Sin tapınağını tekrar bina et ve ben de sana bütün ülkeyi teslim edeyim⁵.

Babillerin ve Medlerin, M.Ö. 610'da şehri kuşatmaları esnasında, Asur kralı Asur-Uballit II geriye kalan ordusuyla sığındığı tapınağın tahrip olması neticesinde tapınağın restore ihtiyacı doğmuştur⁶. Nabonid'in hareketi hem politik bir hırs olmuştur, hem de bir evlat saygısının sonucudur. Çünkü annesi Adad (Adda) Guppi, Ay tanrısının dinsel törenini yapan, Medliler tarafından Harran'ın talanına tanıklık etmiştir. Bu nedenle oğlundan tapınağın bakımını arzulamıştır.

Sin, tüm tanrıların kralı, şehre ve tapınağına kızmış ve diğer dünyaya gitmiştir. Şehir ve tüm halk terk edilmiştir⁷.

Kehanetvari Nabonid'in rüyası gerçekleşmemiş, tapınak restore edilmesine ve tanrıların kralına, tanrıların ve tanrıçaların en büyüğüne Sin'e adanmasına rağmen, Nabonid'in imparatorluğundan son kalanlarda Kyros (Kirus)'un ordusuyla silinmiştir⁸. Fakat Babil'in yıkılmasına kadar, Ay Tanrısının gücü uzun bir süre devam etmiştir.

Mezopotamya sınırları içinde yer alan bölgemiz M.Ö. 539–331 tarihleri arasında Perslilerin egemenliği altında kalmıştır. Bu dönemde site devletlerine kısmî özerklik verilmiş, fakat adı geçen bölgede isyanların çıkması üzerine özerklik ortadan kaldırılmıştır. Ardından M.Ö. 478'lerde Babil Krallığı Perslilerce feshedildi. Bölgeye daha sonra Selevkos (Seleukos) Krallığı egemen oldu. Her iki dönemde de bölgenin şehirleri önemini korudular ve parlak dönemler yaşadılar. Ancak daha sonra bölgeye Partlar'ın (M.Ö. 141-M.S. 226) hâkim olmasıyla bölgedeki kentlerin parlak dönemi son bulmuştur⁹. Bu süreçten bölgenin kültürel dokusu da etkilenmiştir. Roma-Bizans dönemlerinde de aynı süreç devam etmiştir. Harranlıların Müslümanlığa geçiş sürecine kadar geçen sürede hem yakın doğuda hüküm süren inançların sentezini yapmışlar hem de kendi inançlarını ve tutuculuklarını bırakmamışlardır. İlahlık vasfının biçimleri ve fonksiyonları sınıflandırılırken aynı zamanda tarihi, politik, sosyal ve hatta coğrafi durumun da dikkate almak gerekir. Ahamenid zaferinden önceki döneme kadar, Harranlıların inançları için, sadece Ay Tanrısının ismi geçmekte ve M.S.3. yüzyıla kadar başka bir ilah veya inanış şekli anılmamıştır. Elde bulunan çok farklı çeşitteki kaynaklara rağmen, Mezopotamyalıların inançlarına 3 bin yıl önceden bakıp sağlam bir inceleme yapmak nerdeyse imkânsızdır. Hatta belki, Mezopotamya kültüründe böyle bir dini inanış sistemi yoktur. Çünkü her kişi için tanrı ve kişisel ayinler vardır. Bazı tasvir ve semboller evrensel olsalar bile, yorumları zaman ve mekânın ürünüdür. Dinî ayin ve öğretilere bölgesel inanışların ürünü olarak bakıldığında, Müslümanlığın gelişine kadar geçen dönemde Tanrı düşüncesinin Harran'da sürekli süre geldiği görülmektedir. Mezopotamya şehirlerinde bazı Tanrılar, diğer bütün Tanrıların üzerinde yüceltilirdi. Harran'a ait her kaynakta, M.Ö. 2 bin yılından önceki dönemlere ait, bu yüce pozisyonda olan Tanrılar Sin, Ay Tanrısı ve Şehrin Efendisi olarak görülmektedir. Harranlı tanrı ve tanrıçaların arasında Bel (Ba'al), Belit, Tammuz, Ay, Güneş (Şamaş), Bath Nikkal, Ba'alshemen, Bar Nemre, Tar'atha, Gadlat ve diğer Mezopotamyalı ve Suriyeli tanrılar yer almaktadır. Ayrıca aynı metinlerde bahsi geçen ve Harran çevresindeki bölgede tapılan Nebo ve Bel (Edessa) ve Uzzai (Beth Hur)'da Harran'ı etkileyen kùltlerdir. Bu büyük tanrılar bölgeye hâkim olan Müslümanlık ile eski yakın doğunun İslam'dan önceki dini kùltürü arasındaki en büyük bağı oluşturur.

Tanrı ve Tanrıçalar Enlil

Harran tanrılar panteonunda yer alan Enlil Akad dilinde Ellil olarak ifade edilmektedir. Enlil Mezopotamya panteonundaki en önemli tanrılardan biridir. Enlil'in tanrıça çocukları arasında İnana, İşkur, Nanna Suen (Sîn), Nergal, Ninurta/Ningirsu, Pabilsag, Nusku, Utu (Şamaş), Uraş, Zababa ve Ennugi bulunmaktadır. Enlil genelde “Heybetli Dağ” ve Başka Toprakların Kralı” adlarıyla da anılmaktadır. Enlil ile heybetli, yüksek dağlar arasında bir bağlantı vardır. Onu ifade eden diğer imgeler kral, en yüksek rütbeli efendi, baba ve taraticı; kızgın fırtına, vahşi

boğa ve ilginç bir biçimde tüccar'dır. Astoroloji de Ellil, Boötes takımyıldızıyla ilişkilendirilir¹⁰.

Yedi Tanrı

Antik Mezopotamya'da en önemli sayı yediydi. Yedi (tanrı) adı verilen bir grup tanrı, Pleades yedi tane ile eşitlenmişlerdi. Büyüde dualar yedi defa tekrarlanması gerekirdi. Yedi ifrit vücuttan dışarı çıkarılırdı. Yedi tanrıya yakarıldı. Ayınlar yedi kere ya da yetmiş yedi kere tekrarlanırdı. Yedi silindir hastanın boynuna asılırdı. Yeraltı dünyasına açılan yedi kapının varlığına inanılırdı¹¹. Harran'da yedi tanrı inancı hem tanrılara yapılan şöenlerde hem de yedi gezegen kültüründe kendini göstermektedir. Harranlılar Nisan'ın 28'inde Sabta adı verilen bir köye giderlerdi. Burada Hermes'e bir boğa kurban ederlerdi ve yedi tanrı, şeytan ve "saatlerin efendisi"¹² için toplam 9 kuzu kurban ederlerdi¹³. Burada "Yedi Tanrıya" adanan kurbanlardan bahsedilmiştir. Fakat "yedi", özel gezegensel tanrılara referanslar ile birlikte kullanıldığından, bu yedi tanrının göksel cisimler olduğu sonucuna varmamız için daha fazla delil gerekmektedir. Örneğin, Nisan ayında, boğalar, "Satürn olan Tanrı Kronos'a; Kör Tanrı Mars olan Aris'e; Sin olan Aya kurban edilirdi. Bu törende 9 kuzuyu da kurban ederler: Bu dokuz kurbanın yedisi "yedi tanrı" için, biri cin tanrısı için ve biri de Saatlerin Efendisine¹⁴ kurban edilirdi.

Yedi tanrı anlayışı yıldız-gezegen kültüründe de önemli bir yer tutmaktadır. Gökyüzü cisimlerindeki güce inancın en açık sebebi, onlarda gözlenen harekettir. Soğmatar'da kutsal tepe çevresinde yer alan yapıların sayılarının yedi oluşu, "yedi tanrı" anlayışına bir gönderme yapılmış olma ihtimali vardır. Alanda Satürn Tapınağı, Şamaş (Güneş) Tapınağı, Jüpiter tapınağı, Sin (Ay) Tapınağı, Venüs Tapınağı, Merkür Tapınağı ve Mars tapınağı olmak üzere yedi tane günümüze ulaşmış yapı yer almaktadır. Soğmatar yapıtları erken geleneklerdeki çeşitlilik üzerinde Hermetik yorumlarının ilavesidir. Soğmatar'ın gezegensel mezhebinin tapınağı olması ihtimal dâhilindedir. Eski fonksiyonlarını hiç kaybetmeden zamanla yani manalar yükleyerek geometrik formlar alıp, devam etmiş olabilir. Gömüt mimarisi, gezegenlerin ibadetgâhı, astroloji ve son olarak Hermetik anlayışı ifade ediyor olabilir.

Yıldız Gezegen Kültü

Astronominin başlangıcı, güneşin ve ayın doğup, batmasıyla ve doğadaki mevsimsel değişikliklerle ilişkili olarak, zaman içersinde gök cisimlerindeki değişikliklerin incelenmesidir. Güneşin gökyüzündeki diğer gök cisimlerinin aydınlatma gücünü gözleyerek gökte hâkimiyetini sağlamasına rağmen, akşam göğünün efendisi Ay, daha geniş bir gök topluluğuna hükmetmiştir. İnsanlık tarihinin bilinen dönemlerinden itibaren Mezopotamya yerleşikleri, güneşin hareketi yerine akşam göğünün değişimini incelemişlerdir. Gökyüzünde devamlı ve değişmez bir düzgünlükte olan gezegenlerin hareketi gökler üzerinde hükmeden kuvveti göstermektedir. Belki de gökyüzündeki dengeyi, yaşadıkları karada da bulmak ihtiyacından ve kendi

doğalarının modelini inceleyerek, gök dünyasında bir yerde kendi ilişkilerini kurup, kendilerini oraya yerleştirmek istediklerinden, gök dünyasında meydana gelen olaylarda, kendi dünyaları ve gök dünyası arasında bir ilişkiyi keşfetmeye itilmişlerdir. Sümerler ve daha sonraları Asur ve Babiller, formları evrenin birliğinde bir inancı yansıtan Ziguratları inşa ettiler. Bununla birlikte, gezegenlerin ilahi gücünü ortaya çıkarmak ve eski Mezopotamya inancı arasında bir ilişki kurmak güçtür. Mezopotamya inancının temelinde gök cisimlerine ibadetin köklendirilmesi belki de fazla vurgulanmıştır. Her şeyden önce, şuna dikkat edilmeli ki, dinsel inanışların çoğu beklenmedik tarzda hayat sürecinde merkezlenmemiştir. Daha çok dünyanın üretkenliği ve hayvan dünyası üzerine merkezlenmiştir. Ayrıca bu fonksiyonlarda olan tanrıların gök teknolojisi ile bir ilişkileri yoktur. Harran'da ibadet edilen çok sayıda tanrının belirlenmesi çeşitli gezegenlerle yapılsa da, bu tür bağlantılardan bazıları Mezopotamya'nın dinsel tarihinde görülmemiştir. Mesela Mezopotamya'nın en büyük Tanrılarından Enlil hiçbir gezegenle nitelendirilmemiştir. Buna ilaveten, tanrısal güçlerin gezegenlerle tanınması zaman içinde sürekli olmamıştır. Neugebauer ve diğerleri, Keldani inanç imajının kaynağı olan gök bilgi ve bilgeliğinin, Yakın Doğudaki, Helen ideolojisinin yayılmasının bir ürünü olduğunu iddia etmişlerdir. Selevkoslar döneminin başlangıcına kadar, Helenistik astrolojisinin temelini oluşturan matematik astronomisi gelişmiştir. Astrolojinin bir ürünü olan "Zodiak"ın keşfide bu döneme nispeten geç bir dönemde olmuştur¹⁵. Bu kültür başlangıçta M.Ö. 17.yy'da, Babil'de Ammisiduga döneminde Venüs gezegeninin doğuş ve batışına ilişkin gözlemlere rastlanmış olsa da, M.Ö. 8. yüzyıldan önce, "gezegen yıldızların" haritalarının çizilmesine ilişkin çalışmaların ay ve güneş üzerinde odaklanmasını başlangıç olarak almak¹⁶ daha doğru bir yaklaşımdır. Meteorolojik olayların yorumlanmasında ayın önemi, Mezopotamya'da erken çağlarda gelişmiştir. Ay evrelerinin doğasıyla yapılan hava tahminleri uzun vadeli olmamıştır. Babil ve Asur dönemlerinde falcılık daha popülerdi. O kadar ki, Ay Tanrısının krallık birincisi olan (M.Ö. 6 yy'da) Nabonid, rüyasında Harran'daki Ay Tanrısının tapınağının restoresi ile görevlendirilmiştir. Bu görüşe destek veren M.Ö.7.yy'a ait göksel kehanetlerin karışımının uzantıları Enuma Anu Enlil olarak bilinmektedir. Kehanetlerden sadece ¼'ü, kuraklıkla ilgiliydi.¹⁷ Kehanetler daha çok gezegenler ve yıldızlarla ilgiliydi. M.Ö. 523'de çivi yazısı levhasında ay ve güneşin astronomik takvimlerinin, ayın diğer gezegenlerle birleşmelerinin ve ay/güneş tutulmalarının hesaplanabildiğini göstermektedir. Astronominin gelişimi için gerekli, güneş/ay takvimi için M.Ö.5. yy'dan önceye kadar bir zaman tespit edilmemiştir. Gökle ilgili tanrılara ve kehanetlere ilginin artmasına, asıl dinlerinde göksel elemanların yer aldığı Perslerin Yakın Doğuyu bu çağda fethetmeleri sebep olarak gösterilmektedir. Ayrıca Hristiyanların ateşli çabalarına ve Bizans otoritesinin sistematik olarak uyguladığı kıyımlara rağmen, eski Suriye paganizmi, VI. asrın sonlarına kadar varlığını sürdürmüştür. İslam fetihlerinin arifesinde Harran ve

çevresinde, Suriye'nin kuzeyinde ve muhtemelen Heliopolis'te (Ba'albek) gruplar halinde paganlar bulunuyordu. Harran'da ise pagan kültürü folklorikte olsa uzun bir süre yaşamıştır¹⁸. Harranlıların temel cisimlere ve yıldızlara göre isimleri olan tapınakları vardı; Saturn tapınağı altıgen; Jüpiter üçgen; Merkür uzun bir dörtgenin içinde bir üçgen ve ay sekizgen olarak tasvir edilmiştir. Bu tapınaklarda Sabiilerin muhafaza ettikleri gizemler ve semboller vardı¹⁹.

Müslüman halkın ay ve güneşin doğuşu ve batışında dualar okunması bu kültürün günümüze kadar yansımaları olarak kabul etmek gerekir. Ayrıca bugün Urfa'da bazı adlar yıldız-gezegen isimlerini ifade etmektedir. Bu adlardan Şemsi, Şemse, Sini, Sino gibi isimlerle "Yıldız Meydanı" gibi bazı yer isimleri yıldız-gezegen kültürünün izleri olarak kabul edilebilir.

Ninlil (Muslissu)

Tanrıça Ninlil tanrı Enlil'in karısıdır. Anne ve merhametli anne gibi sıfatlarla anılırdı. Asur'da tanrı olan Aşşur bazı açılardan Babilli Enlil ile bir tutulduğu için, Nanlil Aşşurun karısı olarak kabul edilirdi. Asur'da ona Mullissu adıyla tapılırdı. Asur'da Mulissu'nun sembol hayvanı aslandı²⁰. Sembolü aslan olan Tanrıça Ninlil Harran Tanrı panteonu içinde yer almaktadır.

Nebo ve Bel Kültürleri

Nabû (Nabium: İncil'e göre Nebo) Mezopotamya'nın yazıcı tanrısıdır; kaderlerin ilahi yazıcısı olarak kabul edilir. Yazı aracılığıyla pek çok bilgi aktarıldığı için Nabû daha sonra bilgelik tanrısı olarak Ea (Enki) ve Marduk'a katılmıştır. Bazı geleneklerde Ninurta'nın da özelliklerini almıştır. Bu nedenle sulama ve tarımla da ilişkilendirilmiştir. Eşi tanrıça Taşmetu'dur. Merkür gezegeniyle özdeşleştirilmiştir. Nabû inancı göçebe

Amoritlerle²¹ beraber M.Ö. ikinci binyılın başlarında muhtemelen Babil'den günümüz güneydoğu Anadolu'ya kadar yayılmıştır. Babil yakınlarındaki Borsippa bu tanrının kült merkezlerinden biridir. Nabû Neo-Asur döneminde Asur'da da kabul edilmiştir. Nabû Esarhaddon (M.Ö.680-669) ve Asurbanipal'ın (M.Ö.668-627) hükümdarlıkları döneminde neredeyse Asur'lu bir tanrı haline gelmiştir. Nabû inancı uzun ömürlü olmuştur. M.Ö. 4. yüzyıl boyunca Mezopotamya'dan Mısır ve Anadolu'daki Aram dilini konuşan göçmen topluluklar arasında yayılmıştır. Augustus²² döneminde Nabû'yu da içeren bir Mezopotamya tanrı panteonuna merkez ve Kuzey Suriye'de Palmira, Dura Europos ve Edessa'da tapınılmıştır. Nabû kültü Yunanlılar tarafından Apollon ile özdeşleştirilmiştir²³. Köklü bir tarihi ve muhtemelen 11 bin yıllık bir geçmişi olan Edessa (Urfa) MS 3. yüzyıla kadar yıldız ve gezegen kültürünün hâkim olduğu dinî ve politik bir merkez idi²⁴. Bu dönemde Harranlıların inancına dair bilgiler yetersiz olmakla birlikte, Edessa paralelinde olduğu ve Harran'da antik inancın yazınsal geleneğini ifade eden metinler ve simgelerin var olması bu kanıtı güçlendirmektedir. Nabû, Bel (Harran'da Ba'al) ve Atargatis de olduğu gibi, tanrı ismi geniş bir alanda kendini gösterse bile, inanç uygulamalarının her bölge de aynı olması gerekliliği sonucuna varılmamalıdır. Eski çağların geleneksel popüler inançlarında tanrının gücü ve ifadesi gruba ve yere bağlıydı. Dördüncü yüzyıl anonimi Doctrine of Addai' ve Suruçlu Yakub'un çalışmalarında Bel ve Nebo tanrısal varlıklar olarak ön plana çıktığını görmekteyiz. Nitekim Addai çalışmasında Edessalılara sorar:

Nebo kimdir? Taptığınız bir tanrı mı? Ve şereflendirdiğiniz Bel mi? Görün aranızda Bath Nikal'a tapanlar vardır, Harran sakinleri komşularınız ve Tar'atha gibi, Mabbuğ halkı ve Eogle Araplar gibi, aynı zamanda güneş ve aya tapanlar vardır, sizin gibi olan Harran'ın diğer sakinleri gibi. Aydınlığın ve parlak yıldızın esirliğinden kaçamazsınız, cisimlere tapan herkes, önce tanrı tarafından lanetlenir.²⁵

...Bu şehrin başrahipleri Şavida ve Ebednebo ile arkadaşları Piroz ve Danaku'ya ise; onlar, onun yaptığı işaretleri acele ettiler. Tanrıları Nebo ve Bel'e kurban sunulan altarları (yüksek kaideleri) şehrin ortasındaki atlar hariç diğerlerini parçadılar...

...Ay ve Güneşten, Bel ve Nebo'dan ve tanrı oldukları halde tanrı olarak adlandırılan diğerlerinden sakın...²⁶

Suruçlu Yakub ise, Edessa'ya diğerleri gibi Nebo ve Bel'i Şeytanın yerleştiğini ifade ederek, Edessa'daki pagan kültürünün ipuçlarını vermektedir. Temel kültür aynı olmakla birlikte, Harran'dan farklı olarak Urfa panteonunun başında gezegenlerden Jüpiter'i sembolize eden Bel (hâkim ve Rab tanrı olan Ba'al) ve Merkür'ü temsil eden Bel'in oğlu ilahi Nebo (Nabû) bulunmaktaydı. Bu aktarımlardan Nebo ve Bel'in Edessa tanrıları panteonunun başında yer alan bir ikili olduğu anlaşılmaktadır. Nebo'nun Helen kültüründe yer alan ilahi şarkıcı Orpheus ile de bağlantısı kurulmuş ve onunla temsil edilmiştir. Urfa'da bulunan Orpheus mozaiğindeki kanatlı melek tasvirleriyle tasvir edilen hayvanlar bu özdeşleştirmeyi tasvir etmektedir²⁷. Nitekim Urfa Krallığının Hıristiyanlığı

diğerleriyle yerleştirdi. Harran'ı Sin, Ba'alshamen ve Ber Mevre ile yönetti. Efendi ve köpekleri (Nergal), tanrıçalar Tar'atha ve Gadlat ile Mabbuğ'u Tanrı(ça)ların papazların şehri yaptı. Son olarak Harran tarafından kurulan bir şehir olan Beth Hur ile ilgili Antakyalı Izaach'ın kitabesi vardır. Bu kitabede anne şehrin inançlarından da bahis vardır; şehrin kurucuları (Harran), güneş için şehrin ismini tanrı olarak değiştirmek için cesaretlendirildi.... güneşe bak, kurtarın, Harran'dan ileri gelen şehir... Persliler onun canını bağışlamadılar, güneş'e hizmet ettiği için bedeviler onu terk etmediler, Uzzaiye kurban ettikleri için... güneş ve aya tapanlar, güneşin gözleri için korunmasız bırakıldılar⁴⁰. Bölgede tapınılan tanrılar erkek ve dişi olarak tasvir edilmiştir. Tar'atha'da dişi tanrılar arasındadır. Bununla birlikte, tanrıların sistematüğinde, Harran'da tapıldığı söylenen erkek tanrılar; Ay ve Güneş, köpekleriyle Efendi, Ba'alshamen, Ber Mevre; dişi tanrılar Bath Nikkal, Tar'atha ve Gadlat ve belki Uzzai veya Uzza. Ayrıca Doktrina Addai gezegensel ve yıldızsal tanrıları gösteriyor. Anne tanrıçanın çeşitli formlarda ve isimlerde bilinen türbeleri, festivalleri ve hayranları vardır, birçok yerel Ba'al'ler yapıldığı gibi, bu geleneklerinin çoğunun açıklanması Harranlıların astroloji ve sihir sanatlarını içeren belli bir kısma hitap eden çeşitli geleneklerin eklenmesiyle oluşmuştur. Apollo hariç, Yunan tanrı isimleri pek azdır. Bu da gösteriyor ki Hellenopolis lakabına rağmen, geleneksel Harran inancı Yunan Selevkoslardan çok az etkilenmiştir⁴¹.

Haddad (Baal ile Sular Mitosu)

Genelde "Boğa El" olarak geçen, ırmakların çıktığı kaynakların başında bulunan El tarlasında oturan, tanrıların babası baştanrı El; onun " bulutların binicisi" diye anılan ve şimşek ile gök gürültüsü tanrısı olarak, bazen de

Haddad adıyla geçen bereket tanrısı Baal olarak ifade edilmektedir. Bu tanrı, sonradan denizlerin ve ırmakların tanrısı olarak Yam-Nahar olarak isimlendirilmiştir . Edessa'daki tanrı ve tanrıça arasında Haddad'ın varlığından ilk bahseden Drijvers'dir. Haddad Suriye şehirlerindeki Atargatis ikonlarında, birkaç erkek eşle birleştirilmiştir. Suriye hava tanrısıyla Hierapolis evlenmiştir. Fakat Harran'da böyle bir işlevi üstlenen erkek bir tanrının olup olmadığı bilinmemektedir⁴³. Bununla birlikte Harran'daki tanrıçaları anlama ve ikonlara daha geniş bir paralelde bakmak konusunda tahmin yapmak mümkün görünse de, sadece tanrıların burayla bağlantısına değil, aynı zamanda Greko-Romen döneminde tanrıların çeşitli gösterimleri ile bu devirdeki gösterimler arasındaki benzerliğe de dikkat edilmesi gerekmektedir. Edessa'nın sembolü, Suriye fırtına tanrısı Haddad'ın eşi, Nergal'in eşi (Hatra) veya iki aslan (Hierapolis) arasında Kibela oturmaktadır. Suruçlu Yakup, Tar'atha ve Gadlat'ı dâhil etmek istese de Harran'da bulunan madeni paralar, Edessa'da olduğu gibi Harran'da da bu tanrıçaya, şehrin sembolü olarak tapıldığına işaret edilmektedir. Edessa'da⁴⁴ Atargatis'in, Hierapolis'teki kùltten etkilenmiş olsa da, şehrin inanç geleneklerine de uygundur⁴⁵. Aynı durum Harranlıların inanışları için de geçerlidir. Arap tanrıçası Uzza ile Atargatis'in hangi işlevde farklı olduklarını bu dönem için söylemek zordur. Palmira'da Beltis Bel'in eşidir. Harran'da hangi işlev için tapıldığı ve hangi tanrı ile birleştirildiğinin belirlenmesi şimdilik imkânsız görünmektedir. Beth Hur (Uzza)'un Harran tarafından kurulması gerçeğiyle birlikte, Harran'da el-Uzza hayranları olması ihtimalini vermesine karşılık, İslam'dan önceki Araplarda değeri şimdilik kapalı kalmıştır⁴⁶.

Nusku

Sümerlerde Nusku elçilik görevi dışında, ateş ve ışıkla ilgili bir tanrı olarak bağımsız bir karakteri vardır. Büyülü dualarda, büyücülerin ve cadıların yakılmasına yardım eden tanrılar arasında yer alır. Yeni-Asur döneminde Harran'da tapılan tanrılar arasında Nusku'da bulunmaktadır. Bu dönemde kendisine göre daha küçük olan öncüllerine karşı her açıdan önem kazanmıştır. Harran'da yörenin baş ilahı olan Sîn (Nanna Suen)'in oğlu olarak kabul edilirdi. Bu ilahlara geniş bir Arami-Sami topluluk da tapmaktaydı. Nusku Yeni-Asur dönemindeki adlarda bulunan "Nasuh" ve Antik Aram yazıtlarında bulunan tanrı "Nsk" ile aynı tanrı olabilir. Bu kùltler M.S. ilk yüzyıllarda hatta daha sonrasına dek varlıklarını sürdürmüştür. Bölgede görülen lamba figürü kudurrular'da⁴⁷ Nusku'nun simgesi olarak belirtilmiştir⁴⁸.

Ningal

Tanrıça Ningal tanrı Sîn'in (Nanna Suen) karısı ve güneş tanrısı Utu/Şamaş'ın annesiydi. Ningal'e Sîn'le birlikte hem Ur'da hem de Harran'da bulunan Sîn'in tapınağında tapılmıştır. Bu kùlt, M.Ö. ikinci bin yıl gibi erken bir dönemde diğer yerlerden ayrı olarak Suriye'de gelişti. Burada adı bazen Babil'de kullanılan bir biçim olan Nikkal'e dönüştürüldü. Bölgede Nikkal kùltü M.S. birinci bin yılın ortalarına dek devam etmiş gibi görünmektedir⁴⁹.

çağa kadar uzamaktadır. Bu figürler muhafızlık fonksiyonu görülmesinin bir göstergesi olarak kabul edilmektedir⁶⁰. Daha önceki dönemlerde bu inanış, Asurlular köpek şekillerini kapı eşliğinde saklıyorlardı⁶¹. Taki köpek ruhları eve girmek isteyen, şeytan ruhlarının ataklarına karşılık versin⁶² diye kapı eşiklerine veya kapının her iki yanına konulmaktaydı. Kerberus'da olduğu gibi; kültün köpeklerle birleştirilmesi, tanrının yaptığı bir muhafızlık görevini göstermektedir. Yukarıda ifade edildiği gibi Harran kalesinin güneydoğu kapısındaki payandalardaki köpekler tanrının yaptığı bir muhafızlık görevini göstermekte veya şeytani ruhları uzak tutmayı sembolize etmekteydi. Harran'da köpek tasviri "Üç köpeği ile Efendi" yeraltının idarecisi ve Sin'in kardeşi olan Nergal'in yerel formu olarak da kendini göstermiştir. Aslında bu, evrensel bir tanımlamadır. Bu tanımlama ikonografya ile de desteklenmektedir. Hatra'da, akrebi, yılanı ve üç köpeğiyle Nergal resmedilmiştir⁶³. Köpek kültüyle bağlantılı olarak Mezopotamya toplulukları için, kuduz hastalığı önemli bir sorun idi. M.Ö. ikinci bin yılın başından itibaren Mezopotamya'da kuduz hastalığı görülmektedir. M.Ö. birinci bin yılda daha da yayıldığı öne sürülmüştür. Mezopotamya toplulukları için köpek ailesi sadece kurtları, sırtlanları, çakalları ve köpekleri değil aynı zamanda aslanları da kapsamaktaydı⁶⁴. Bu nedenle bölgemizde Aslan figürlü buluntular yapılar çoğunluktadır. Bu figürlerin kullanıldığı mekânları, kötü ruhlardan korumak ve muhafızlık sağlamak amacına dönüktür. Nitekim başta Aslanlı Han ve Urfa kalesi olmak üzere Urfa, Harran ve çevresinde birçok yapıda hatta tarlada kayalara ve siyah bazalt taşlara oyulmuş aslanlar figürleri mevcuttur.

Ay/Sin Tanrısı

Ortaçağ kaynaklarından edindiğimiz bilgilere göre Harran'daki ay kültürünü yaşayan Sabiiler, bu kültürü MS. XI yüzyıla kadar sürdürmüşlerdir. Nitekim İbni Cübeyr, İbn Şeddad, el-Biruni, Dimeşki, Yakut, İbn Mes'udî, Şehristanî ve İbn Nedim ile Bar Hebraeus gibi birçok tarihçi aya tapan Sabiî adında bir topluluktan ve onların Harran'daki Ay tapınaklarından söz etmektedirler⁶⁵. Zaten Harran'ın şöhreti de yöredeki ay tapınaklarına bağlıdır. Harran antik dönemdeki şöhretini ne ticari yönden yörede oynadığı röle ne de sahip olduğu kültürel zenginliğe borçludur. Özellikle antik dönemde Harran'ın şöhreti Sin'e bağlıdır. Harran'a altın çağını yaşatan en önemli faktör, antik dönemde, adeta Harran ile özdeşleşmiş olan Harran'ın ay tanrısı Sin'dir. Sahip olduğu Sin kültürü en erken dönemlerinden itibaren Harran'a yörede ayrıcalık kazandırmıştır. Başta ünlü E-hul-hul olmak üzere Harran'da bulunan görkemli Sin tapınakları Asur, Babil ve sonraları Roma'lı kral ve imparatorların ziyaretgâhı haline gelmiş, hatta zaman zaman devletlerarası yapılan bazı önemli barış antlaşmalarının imzalandığı bir yer olmuştur⁶⁶. Sin Tapınağının yanında Harran'a şöhretini temin eden Ay Tanrısı'na yönelen çeşitli makamlar da yörede bulunmaktadır. En eski devirlerden İslam devrinin başlarına kadar, Harran'ın şöhretini bilhassa temin eden cihet burasının Ay Tanrısı Sin ile zevcesi Ningal'in makamı addedilmiş olmasıdır. Bölgenin en eski Tanrılarında biri olan Sin sonradan Asuriler tarafından da kabul edilmiş ve

bütün eski çağ boyunca Mezopotamya'nın dinî hayatında mühim bir yer işgal etmiştir.

Antik Mezopotamya'da hem güneş hem de ay erkek ilahlardır. Sümer'de ay erkek ilahtır. Sümer'de ay tanrısına, Suen ya da Nanna (Nannar) adı verilirdi. Akkad dilinde Suen, daha sonraları Sin olarak telaffuz edilmiştir. Diğer adları arasında Asimbabbar, Namraşit (dışarıya doğru parlayan kişi) ve Inbu (ayın doğal genişlemesine ve küçülmesine gönderne yapılmaktadır) bulunmaktadır. Ayrıca adı, ay takvimine göre bir aydaki gün sayısına olan 30 ile de yazılırdı. Nanna (Sin), Enlil ve Ninlil'in oğludur. Nanna'nın en önemli tapınakları Ur şehrindeki E-kis-nugal tapınağıdır. Yeni-Babil döneminde başka bir kült merkezi Harran'daki tapınak büyük önem kazanmıştır. Bu tapınakta ona Sin adıyla ve oğlu kabul edilen Nusku'yla birlikte tapılıyordu. Harran'daki tapınak büyük özellikle Babil kralı Nabonid döneminde rağbet kazanmıştır. Nabonid'in annesi bu tapınakta rahibeydi. Nabonid kızını da Ur şehrinde Sin'in yüksek rahibesi yapmıştır. Sin'in simgesi yan yatmış hilaldir. Hayvanı ise bir boğa ya da bir aslan-ejderha'dır⁶⁷. Bu nedenle tapınakta boğa kurban edilirdi.

Tamara Green Sin için kullanılan farklı isimlerin ayın evrelerine işaret ettiğini belirtmektedir. Akşam vakti Mezopotamya'nın gökyüzünün gücünü ve güzelliğini gören hiç kimse orayı bırakamaz, gezegenler ve sayısız yıldızlar dünya üzerinde döner ve insan dünyasının üzerinde bir baştan bir başa koruyucu bir dünya oluşturur. Akşamın çevreyi aydınlatmasındaki mükemmelliğe göre, herhangi bir insan karmaşık yıldızlar içersinde emniyette olduğunu ve gecenin çok güçlü azametinin olduğunu anlar. Ve bu gökyüzü üzerinde hilal şeklindeki botuyla gezen ve akşam ışığının kaynağı, zamanı ölçen, Tanrıların gözü rolünü oynayan ve ilahi kararların yazıldığı kitap görevini üstüne alan ve muhafızlık eden aydır. Ayın ışığıyla Güneşin ışığı karşılaştırdığımızda güneş ışığı serttir, gücü yıkıcı, insafsızdır ve hatta hayatı tehdit edici olabilir. Güneş her zaman ayındır; gündüz ışığını verir ve gücünde hiç azalma olmaz ve sadece kaybolduğunda bunaltıcı havasından kurtulunur. Bundan dolayı Mezopotamya kozmolojisinde önemli bir yer olsa da, Aydan sonra gelir. Enûma Elish (Enûma Eliş)⁶⁸ inancında ay güneşten önce yaratılmıştır ve Sümerlilerin inancında Akşam Yıldızı ve Utu/Şamaş, Güneş Tanrısı Nona ve Ay'ın çocuklarıdır⁶⁹.

Şamaş/Güneş

Doktrina Addai ve Antyalı İsaak hitabesinde, Beth Hur'un zaferinde Harran'ı güneş inancıyla ilişkilendirmiştir. Bununla birlikte, bu referansların değişik kaynaklardan alınmış olması muhtemeldir. Doktrina Addai, Bath Nikkal ve İhtar'dan Harran'ın Güneş ve Ay Tanrısı olarak bahsetmesinden dolayı anonim yazarların başlangıç noktalarını, üç tanrı ile bağlanan geleneksel Mezopotamya mezhebi olarak algılanmışlardır. Diğer taraftan, Antakya'lı İsaak'ın tanrı Beth Hur'u "Güneş, kurtarıcın, Harran'dan ileri gelen şehir" olarak ifadesi, bu şekilde bir inancın temel kaynağına işaret edebilir. Güneş ve ay hitabede geçmesine karşın, -Güneş'e ve ay'a tapanlar, Güneşin gözleri için açığa vuruldular"- Beth

Hur'da Güneş daha önemliydi. Üzerinde durulan önemdeki bu değişiklik, başka bir inanç geleneği olan Arapların etkisi olabileceğini İsaak kaydetmiştir. J. Teixidor, Greco-Roma döneminde, Yakın Doğu'da güneş mezhebinin yayılmasında Arapların sorumlu olduğuna işaret etmiştir⁷⁰.

Erken Babil-Asur geleneğinde, Şamaş (güneş) siyasi panteonda nispeten daha önemsiz bir rol üstlenmiştir. Ay tanrısının üç çocuğundan biri, ışığında doğal gücü vardır ve bundan dolayı karanlığın düşmanıdır; sosyal kürede, adalet ve dürüstlüğü gücü olmuştur. Akşam, yeraltında, ölümler arasındaki uyumsuzlukları çözer, diğerleri başarısızlara başvururken, o haksızlığa tanık olmaya çağırılır. Bununla birlikte, her şeyi gören göz olan Şamaş, adaletin muhafızı olsa da, kuvveti sınırlı idi; elimizdeki metinler güneşin ayın üstünlüğüne göre ikinci derecede olduğunu bildirmektedirler. Sadece Helenistik dönemde, güneş, Mezopotamya'da birinci derecede önemlidir. Soğmatar'daki kutsal tepedeki Şamaş figürleri bu döneme ışık tutmaktadır. Bununla birlikte, Arapların Suriye ve Mezopotamya gelenekleriyle temasından önce, güneşe tapmanın herhangi bir formunu uygulayıp uygulamadıkları sorusu zor bir sorudur. Karışık tanrı isimleri haricinde, İslam'dan önce Arapların inanışları hakkında bilinenler yetersizdir. Fakat İbnü'l-Kelbi, Kitabü'l Esman adlı eserinde, Kuzey Mezopotamya'ya yerleşimlerinden önce, aralarında ay ve Venüs'ün de olduğu kutsal nesnelere panteonlarında önemli yerler verdiklerine işaret etmiştir. Bazı Müslüman ilim adamlarına göre, Arap tanrılarının gezegenlerle ilişkileri, daha sonra bağlılık düzeyini gelmiştir. Bu gelişimde bazı faktörler etkili olmuştur. Birincisi, Mithra, Malakbel ve Emesa'nın (Hıms) Ba'al'ını da içeren Güneş Tanrısı kültürünün geç antik çağda yükselen popülaritesi idi. III. yüzyılda en azından Roma emperyalizminin bir ürünüydü ve Suriyeli Julia Maesa'nın ve büyük oğlu imparator Elgabalus'un gücündü. Aslında Beth Hur'daki güneş inancı bedevilerden ziyade Perslilerle birlikte düşünenler bulunmasına rağmen "Persliler onu başışlamadı, güneşe hizmet ettiği için, Bedeviler onu bırakmadı, Uzza'ya kurban edildiği için..." yazıt bunu desteklemektedir. İkincisi, güneş tanrısına daha önceleri hiç sahip olmadığı önemli astrolojiye olan ilginin artmış olmasıdır.

Son olarak, filozofların artan ilgisi, özellikle Yeni Eflatunculuğun da Harran'daki tanrının cisim haline gelen güneşin inançlar üzerindeki etkisi olmalıdır⁷¹. Bölgedeki Ay Tanrısına bağlılık düşüncesinin güçlü şekilde devamlılığı, yerli Mezopotamyalılardan ziyade, göçlere borçludur. Edessa'nın yöneticileri arasında Arapların ve Nabatilerin isimleri yaygındır. Bu dönemde ayın önemine katkıda bulunan, yüzyıllar önce şehre giren Bedevî ve Nabatilerin siyasi ve dinsel inanışların etkileri vardır. Belli tanrılar, el-Uzza gibi teşhis edilebilir ve Ay Tanrısı inanışına izafe edilen bazı hususları ayırmak zor olmakla birlikte, Bedevi ve Nabati Arap mezhebinde ay önemli bir rol oynamıştır. Doktrina Addai, Bath Nikkal ve İştar'dan Harran'ın Güneş ve Ay Tanrısı olarak bahsetmiş olması ve Soğmatardaki kutsal tepedeki güneş motifler Urfa'da merkez ve ilçelerindeki başta evlerde olmak üzere mezarlık⁷² ve birçok yerleşimde yüzlerce güneş motifi

bölgedeki güneş kültürün izlerini göstermesi açısından önemlidir.

Eden Mitosu

Tarih boyunca Harran'a hayat veren Belih akarsuyudur. Belih'i besleyen kaynak ise Cülap akarsuyudur. Cülap suyu Edene köyü ile Diphisar köyünden çıkmakta idi. Eden yerleşimden çıkan suyun tarih boyunca Cülap ve Belih nehrini beslemiş olması ve bu bölgede yaşayanların hayatlarını yaşanabilir kılması, Edene suyu ve çevresinde oluşan yeşil alan ile Cülap-Belih akarsuların çevresinde oluşan mitosları da beslemesi çevresinde mitoslar oluşmuştur.

Eden ile ilgili hem kutsal kitaplarda hem de mitoloji kitaplarında Urfa Edene'deki coğrafi ve kültürel yapıya gönderme yapılabilecek bilgiler mevcuttur. Kitabı Mukaddes'in "Hezekiel" kitabı 27:23'te "Harran, Kanne ve Eden" tacirlerinden söz edilir. "İkinci Krallar" kitabı 19:2'de "Eden oğulları"ndan söz konusu edilmiştir. Kuran'da ise "Nahl Süresi" 31'de "Adin Cenneti" "Saf Süresi" 12'de "Aden Cennetleri" denmektedir⁷³. "Eden" ismiyle birçok yerleşimin var olduğu şüphesizdir. Kutsal kitaplar ve mitoloji kitaplarında geçen Eden'in Urfa'daki Edene olmasını kuvvetlendiren deliller vardır. Bunlardan biri Harran ve Harran'a hayat veren Belih çevresinde oluşan kültürlerdir. İkincisi Tevrat'ta Harran, Kanne ve Eden aynı cümlede geçmekte, ifadeden bu yerleşimlerin aynı coğrafya'da yer aldığı anlaşılmaktadır. Üçüncü yakınlık "Eden" kelimesinin sözlük anlamıyla "Edene'nin coğrafi özelliklerinin benzer oluşudur.

Mitostaki Eden, herhangi bir coğrafi bölge olmaktan çok güneşin doğusundaki ayın batısındaki ülke'dir. Akadca'daki "edinu", sözcüğü "ova"ya da "bozkır" anlamına gelir. "Eden" ve "bahçesi" susuz kırım, kumlu, bomboş topraklarından sihirselsel bir güçle fıskıran bir yeşil bir alan olarak düşünülmüştür. Sümer araştırmacıları, bir tanrı bahçesi kavramı ile hastalığın ölümün bulunmadığı, yabancı hayvanların birbirini avlamadıkları düzenin, Sümer mitolojisinde bulunabileceğini ifade etmişlerdir. İssız, bomboş topraklarda bir Eden'in bitmesi veya yeryüzü cennetinin bitmesi, tanrısal bir gücün ifadesi olarak kabul edilmiştir⁷⁴. Kuzey Suriye'deki bozkırlara hayat veren Belih ve Cülab'ı beslediği için söz konusu düzeni sağlayan, Hz. Adem'in Adn Cenneti'ndeki bahçenin bir örneğinin burada inşa ettiği mitos da Edene suyu, yerleşimi ve bahçesiyle ilgilidir.

Şeddad, el-Biruni, Dimeşkî, Yakut, İbn Mes'udî, Şehristanî ve İbn Nedim ile Bar Hebraeus gibi birçok tarihçi aya tapan Sabîî adında bir topluluktan ve onların Harran'daki Ay tapınaklarından söz etmektedirler⁶⁵. Zaten Harran'ın şöhreti de yöredeki ay tapınaklarına bağlıdır. Harran antik dönemdeki şöhretini ne ticari yönden yörede oynadığı röle ne de sahip olduğu kültürel zenginliğe borçludur. Özellikle antik dönemde Harran'ın şöhreti Sin'e bağlıdır. Harran'a altın çağını yaşatan en önemli faktör, antik dönemde, adeta Harran ile özdeşleşmiş olan Harran'ın ay tanrısı Sin'dir. Sahip olduğu Sin kültürü en erken dönemlerinden itibaren Harran'a yörede ayrıcalık kazandırmıştır. Başta ünlü E-hul-hul olmak üzere Harran'da bulunan görkemli Sin tapınakları Asur, Babil ve sonraları Roma'lı kral ve imparatorların ziyaretgâhı haline gelmiş, hatta zaman zaman devletlerarası yapılan bazı önemli barış antlaşmalarının imzalandığı bir yer olmuştur⁶⁶. Sin Tapınağının yanında Harran'a şöhretini temin eden Ay Tanrısı'na yönelen çeşitli makamlar da yörede bulunmaktadır. En eski devirlerden İslam devrinin başlarına kadar, Harran'ın şöhretini bilhassa temin eden cihet burasının Ay Tanrısı Sin ile zevcesi Ningal'in makamı addedilmiş olmasıdır. Bölgenin en eski Tanrılarında biri olan Sin sonradan Asurîler tarafından da kabul edilmiş ve bütün eski çağ boyunca Mezopotamya'nın dinî hayatında mühim bir yer işgal etmiştir.

Antik Mezopotamya'da hem güneş hem de ay erkek ilahlardır. Sümer'de ay erkek ilahdır. Sümer'de ay tanrısına, Suen ya da Nanna (Nannar) adı verilirdi. Akkad dilinde Suen, daha sonraları Sîn olarak telaffuz edilmiştir. Diğer adları arasında Asimbabbar, Namraşit (dışarıya doğru parlayan kişi) ve İnbu (ayın doğal genişlemesine ve küçülmesine gönderne yapılmaktadır) bulunmaktadır. Ayrıca adı, ay takvimine göre bir aydaki gün sayısına olan 30 ile de yazılırdı. Nanna (Sîn), Enlil ve Ninlil'in oğludur. Nanna'nın en önemli tapınakları Ur şehrindeki E-kis-nugal tapınağıdır. Yeni-Babil döneminde başka bir kült merkezi Harran'daki tapınak büyük önem kazanmıştır. Bu tapınakta ona Sîn adıyla ve oğlu kabul edilen Nusku'yla birlikte tapılıyordu. Harran'daki tapınak büyük özellikle Babil kralı Nabonid döneminde rağbet kazanmıştır. Nabonid'in annesi bu tapınakta rahibeydi. Nabonid kızını da Ur şehrinde Sîn'in yüksek rahibesi yapmıştır. Sîn'in simgesi yan yatmış hilaldir. Hayvanı ise bir boğa ya da bir aslan-ejderha'dır⁶⁷. Bu nedenle tapınakta boğa kurban edilirdi.

Tamara Green Sîn için kullanılan farklı isimlerin ayın evrelerine işaret ettiğini belirtmektedir. Akşam vakti Mezopotamya'nın gökyüzünün gücünü ve güzelliğini gören hiç kimse orayı bırakamaz, gezegenler ve sayısız yıldızlar dünya üzerinde döner ve insan dünyasının üzerinde bir baştan bir başa koruyucu bir dünya oluşturur. Akşamın çevreyi aydınlatmasındaki mükemmelliğe göre, herhangi bir insan karmaşık yıldızlar içersinde emniyette olduğunu ve gecenin çok güçlü azametinin olduğunu anlar. Ve bu gökyüzü üzerinde hilal şeklindeki botuyla gezen ve akşam ışığının kaynağı, zamanı ölçen, Tanrılarının gözü rolünü oynayan ve ilahi kararların yazıldığı kitap görevini üstüne alan ve muhafızlık eden aydır. Ayın ışığıyla Güneşin ışığı karşılaştığımızda güneş ışığı

serttir, gücü yıkıcı, insafsızdır ve hatta hayatı tehdit edici olabilir. Güneş her zaman ayındır; gündüz ışığını verir ve gücünde hiç azalma olmaz ve sadece kaybolduğunda bunaltıcı havasından kurtulunur. Bundan dolayı Mezopotamya kozmolojisinde önemli bir yer olsa da, Aydan sonra gelir. Enûma Elish (Enûma Eliş)⁶⁸ inancında ay güneşten önce yaratılmıştır ve Sümerlilerin inancında Akşam Yıldızı ve Utu/Şamaş, Güneş Tanrısı Nona ve Ay'ın çocuklarıdır⁶⁹.

Şamaş/Güneş

Doktrina Addai ve Antyalı İsaak hitabesinde, Beth Hur'un zaferinde Harran'ı güneş inancıyla ilişkilendirmiştir. Bununla birlikte, bu referansların değişik kaynaklardan alınmış olması muhtemeldir. Doktrina Addai, Bath Nikkal ve İstar'dan Harran'ın Güneş ve Ay Tanrısı olarak bahsetmesinden dolayı anonim yazarların başlangıç noktalarını, üç tanrı ile bağlanan geleneksel Mezopotamya mezhebi olarak algılanmışlardır. Diğer taraftan, Antakya'lı İsaak'ın tanrı Beth Hur'u "Güneş, kurtarıcın, Harran'dan ileri gelen şehir" olarak ifadesi, bu şekilde bir inancın temel kaynağına işaret edebilir. Güneş ve ay hitabede geçmesine karşın, -Güneş'e ve ay'a tapanlar, Güneşin gözleri için açığa vuruldular"- Beth Hur'da Güneş daha önemliydi. Üzerinde durulan önemdeki bu değişiklik, başka bir inanç geleneği olan Arapların etkisi olabileceğini İsaak kaydetmiştir. J. Teixidor, Greco-Roma döneminde, Yakın Doğu'da güneş mezhebinin yayılmasında Arapların sorumlu olduğuna işaret etmiştir⁷⁰.

Erken Babil-Asur geleneğinde, Şamaş (güneş) siyasi panteonda nispeten daha önemsiz bir rol üstlenmiştir. Ay tanrısının üç çocuğundan biri, ışığında doğal gücü vardır ve bundan dolayı karanlığın düşmanıdır; sosyal kürede, adalet ve dürüstlüğün gücü olmuştur. Akşam, yeraltında, ölümler arasındaki uyuşmazlıkları çözer, diğerleri başarısızlara başvururken, o haksızlığa tanık olmaya çağırılır. Bununla birlikte, her şeyi gören göz olan Şamaş, adaletin muhafızı olsa da, kuvveti sınırlı idi; elimizdeki metinler güneşin ayın üstünlüğüne göre ikinci derecede olduğunu bildirmektedirler. Sadece Helenistik dönemde, güneş, Mezopotamya'da birinci derecede önemlidir. Soğmatar'daki kutsal tepedeki Şamaş figürleri bu döneme ışık tutmaktadır. Bununla birlikte, Arapların Suriye ve Mezopotamya gelenekleriyle temasından önce,

güneşe tapmanın herhangi bir formunu uygulayıp uygulamadıkları sorusu zor bir sorudur. Karışık tanrı isimleri haricinde, İslam'dan önce Arapların inanışları hakkında bilinenler yetersizdir. Fakat İbnü'l-Kelbi, Kitabü'l Esmen adlı eserinde, Kuzey Mezopotamya'ya yerleşimlerinden önce, aralarında ay ve Venüs'ün de olduğu kutsal nesnelere panteonlarında önemli yerler verdiklerine işaret etmiştir. Bazı Müslüman ilim adamlarına göre, Arap tanrılarının gezegenlerle ilişkileri, daha sonra bağlılık düzeyini gelmiştir. Bu gelişimde bazı faktörler etkili olmuştur. Birincisi, Mithra, Malakbel ve Emesa'nın (Hıms) Ba'al'ını da içeren Güneş Tanrısı kültürünün geç antik çağda yükselen populeritesiydi. III. yüzyılda en azından Roma emperyalizminin bir ürünüydü ve Suriyeli Julia Maesa'nın ve büyük oğlu imparator Elgabalus'un gücüydü. Aslında Beth Hur'daki güneş inancı bedevilerden ziyade Perslilerle birlikte düşünenler bulunmasına rağmen "Persliler onu başışlamadı, güneşe hizmet ettiği için, Bedeviler onu bırakmadı, Uzza'ya kurban edildiği için..." yazıt bunu desteklememektedir. İkincisi, güneş tanrısına daha önceleri hiç sahip olmadığı önemi veren astrolojiye olan ilginin artmış olmasıdır.

Son olarak, filozofların artan ilgisi, özellikle Yeni Eflatunculuğun da Harran'daki tanrının cisim haline gelen güneşin inançlar üzerindeki etkisi olmalıdır⁷¹. Bölgedeki Ay Tanrısına bağlılık düşüncesinin güçlü şekilde devamlılığı, yerli Mezopotamyalılardan ziyade, göçlere borçludur. Edessa'nın yöneticileri arasında Arapların ve Nabatilerin isimleri yaygındır. Bu dönemde ayın önemine katkıda bulunan, yüzyıllar önce şehre giren Bedevî ve Nabatilerin siyasi ve dinsel inanışların etkileri vardır. Belli tanrılar, el-Uzza gibi teşhis edilebilir ve Ay Tanrısı inanışına izafe edilen bazı hususları ayırmak zor olmakla birlikte, Bedevi ve Nabati Arap mezhebinde ay önemli bir rol oynamıştır. Doktrina Addai, Bath Nikkal ve İstar'dan Harran'ın Güneş ve Ay Tanrısı olarak bahsetmiş olması ve Soğmatardaki kutsal tepedeki güneş motifler Urfa'da merkez ve ilçelerindeki başta evlerde olmak üzere mezarlık⁷² ve birçok yerleşimde yüzlerce güneş motifi bölgedeki güneş kültürün izlerini göstermesi açısından önemlidir.

Eden Mitosu

Tarih boyunca Harran'a hayat veren Belih akarsuyudur. Belih'i besleyen kaynak ise Cülap akarsuyudur. Cülap suyu Edene köyü ile Diphisar köyünden çıkmakta idi. Eden yerleşimden çıkan suyun tarih boyunca Cülap ve Belih nehrini beslemiş olması ve bu bölgede yaşayanların hayatlarını yaşanabilir kılması, Edene suyu ve çevresinde oluşan yeşil alan ile Cülap-Belih akarsuların çevresinde oluşan mitosları da beslemesi çevresinde mitoslar oluşmuştur.

Eden ile ilgili hem kutsal kitaplarda hem de mitoloji kitaplarında Urfa Edene'deki coğrafi ve kültürel yapıya gönderme yapılabilecek bilgiler mevcuttur. Kitabı Mukaddes'in "Hezekiel" kitabı 27:23'te "Harran, Kanne ve Eden" tacirlerinden söz edilir. "İkinci Krallar" kitabı 19:2'de "Eden oğulları"ndan söz konusu edilmiştir. Kuran'da ise "Nahl Süresi" 31'de "Adin Cenneti" "Saf Süresi" 12'de "Aden

Cennetleri" denmektedir⁷³. "Eden" ismiyle birçok yerleşimin var olduğu şüphesizdir. Kutsal kitaplar ve mitoloji kitaplarında geçen Eden'in Urfa'daki Edene olmasını kuvvetlendiren deliller vardır. Bunlardan biri Harran ve Harran'a hayat veren Belih çevresinde oluşan kültlerdir. İkincisi Tevrat'ta Harran, Kanne ve Eden aynı cümlede geçmekte, ifadeden bu yerleşimlerin aynı coğrafya'da yer aldığı anlaşılmaktadır. Üçüncü yakınlık "Eden" kelimesinin sözlük anlamıyla "Edene"nin coğrafi özelliklerinin benzer oluşudur.

Mitostaki Eden, herhangi bir coğrafi bölge olmaktan çok güneşin doğusundaki ayın batısındaki ülke'dir. Akadca'daki "edinu", sözcüğü "ova"ya da "bozkır" anlamına gelir. "Eden" ve "bahçesi" susuz kırım, kumlu, bomboş topraklarından sihirselleştirilmiş bir yeşil bir alan olarak düşünülmüştür. Sümer araştırmacıları, bir tanrı bahçesi kavramı ile hastalığın ölümün bulunmadığı, yabancı hayvanların birbirini avlamadıkları düzenin, Sümer mitolojisinde bulunabileceğini ifade etmişlerdir. İssiz, bomboş topraklarda bir Eden'in bitmesi veya yeryüzü cennetinin bitmesi, tanrısal bir gücün ifadesi olarak kabul edilmiştir⁷⁴. Kuzey Suriye'deki bozkırlara hayat veren Belih ve Cülab'ı beslediği için söz konusu düzeni sağlayan, Hz. Adem'in Adn Cenneti'ndeki bahçenin bir örneğinin burada inşa ettiği mitosu da Edene suyu, yerleşimi ve bahçesiyle ilgilidir.

- 1) Keldaniler için bkz. Joseph Molitor, Kildaniler ve Doğu Süryani Kilisesi, çeviri ve ek notlar, İstanbul 2004.
- 2) G. Dossin "Benjamites dans les Textes de Mari" Melanges Syriens offerts a. M. Rene Dussuad, Paris 1939, s. 986; Tamara M. Green, s. 19.
- 3) S. Smith, Babylonian Texts, Londra 1924, s. 39–40; Tamara M. Green, s. 20–21.
- 4) Tamara M. Green, s. 21.
- 5) Ancient Near Eastern Texts, ed. J. Pritchard, Princeton 1969, s. 562–563; Tamara M. Green, The City of The Moon God, Leiden-New York-Köln 1992, s. 19–21.
- 6) D. J. Wiseman, Chronicles Chaldaean Kings, London 1956, s. 60; ; Aynur Özfirat, Eskiçağ'da Harran, İstanbul 1994, s. 5–57.
- 7) Ancient Near, s. 560–562; Tamara Green, s. 21.
- 8) Ancient Near, s. 562–563.
- 9) Nazmi Özçelik, İlk Çağ Tarihi ve Uygarlığı, Ankara 2002, s. 68.
- 10) Joseph Campbell, Doğu Mitolojisi, Tanrıların Maskeleri, s. 137; Jeremy Black-Anthony Green, Mezopotamya Mitoloji Sözlüğü, İstanbul 2003, s. 74.
- 11) Jeremy Black-Anthony Green, s. 186.
- 12) Urfa kapılarında Saatler Kapısı adı "Tanrı veya Tanrıça "Saatlerin Efendisi"ne izafeten verilmiş bir isim olabilir.
- 13) Tamara Green, s. 40, 175.
- 14) İbnü'l Nedim, Fihrist, s. 756.
- 15) Tamara Green, s. 40–43, 175–176;
- 16) Harran'a 46 km. mesafedeki Soğmatar şehri ay, güneş ve gezegenlerin kutsal sayıldığı Papan dininin ve bu inancın baş Tanrısı "Mar Alahe" (Tanrıların Efendisi) merkezdedir. Mar Alahe'yi temsil eden "Kutsal Tepe" kutsal tepenin batısında, kuzeyinde ve kuzey batısında yedi adet yapı kalıntısı Güneş, Ay, Satürn, Jüpiter, Mars, Venüs ve Merkür tanrıların temsil etmektedir.
- 17) O.R. Gurney "The Babylonians and Hittites", Oracles and Divinations, ed. M. Loewe and C. Blacker, Boulder 1981, s. 159; Tamara Green, s. 42–43.
- 18) Melhem Chokr, Zındıklık ve Zındıklar, İstanbul 2002, s. 45.
- 19) Tamara Green, s. 35–43.
- 20) Jeremy Black-Anthony Green, s. 161
- 21) Amoritler veya Amurrular Hurilerle birlikte 2. binyılın erken dönemlerinde bölgeye gelmiş bir topluluk. Joseph Campbell, Doğu Mitolojisi, Tanrıların Maskeleri, çev. Kudret Emiroğlu, İstanbul 1998, s. 154–156; Kemalettin Köröglü, s. 96.
- 22) M.Ö. 27 - M.S. 14 yılları arasında hüküm sürmüş Roma İmparatorudur.
- 23) Jeremy Black-Anthony Green, s. 151–152.
- 24) Amir Harrak, "Pagan Traces in Syriac Christian Onomastica, s. 1-2; Şinasi Gündüz, s. 149; Şinasi Gündüz, "Ay Tanrısı Sin Şehri Harrani", Yeni Harran Çevresi, s. 88.
- 25) Addai, The Teaching of Addai, tr. G. Howard, Scholars Pres 1981, s. 23, 69, 86–89.
- 26) Addai, The Teaching of Addai, s. 69, 86–89.
- 27) Sümerlerde ölümden sonraki yaşamın kasvetli şartlarının müzik yoluyla hafifletilebileceğine inanıyorlardı. Erken Ur Hanedanlığı döneminde
- 28) "Kraliyet Mezarlığında" Lir çalınmakta ve hayvan müzisyenler eşliğinde dans eden hayvanlar tasvir edilmiştir. Green, s. 21; Sümer örnekleriyle karşılaştırması yapıldığında, büyük ihtimalle Urfa'daki Orpheus mozağindeki kanatlı melekler olarak tasvir edilen hayvanlar da, Nebo'yla özdeşleştirilmiş olduğu sonucu çıkmaktadır. E. R. Hayes, Urfa Akademisi, çev. Yaşar Güneç, İstanbul 2002, s. 33; Amir Harrak, s. 2–3.
- 29) Jeremy Black-Anthony Green, s. 152.
- 30) Her yıl aynı tarihte, tanrının heykeli büyük bir kalabalıkla Esagil'den dışarı, kırlarda Akitu'ya götürülür ve cemaate emanet edilirdi. Sonra kutsal Fırat kıyılarında dönen tanrının Esagil'e geri gelemeyle beraber on gün süren bu tören, tanrının, ölümünü, dirilişini ve evlenmesini temsil ederdi. Buna benzer kutlamalar Anu, İhtar ve Nannar içinde yapılırdı.
- 31) Jeremy Black-Anthony Green, s. 34.
- 32) Samuel Henry Hooke, Ortadoğu Mitolojisi, s. 171.
- 33) Drijvers, Cults and Beliefs at Edessa, s. 43, 74–75.
- 34) Bardaisan, The Book of the Laws of Countries, tr. H. J. W. Drijvers, Assen 1964 s. 59; Drijvers, Cults and Beliefs at Edessa, s. 80–82; Origenes (d. 185 - ö. 253)'in fikirlerinden etkilenen Stephanos bar Şuda Urfa'da varlık birliğine dayanan bir mezhep kurmuştur. Origenes'in öğretilerine göre; sonsuz ve aşkın olan Tanrı'nın Logos vasıtasıyla yarattığı ruhlar, kendi iradeleriyle O'na yaklaşabilirler veya O'ndan uzaklaşabilirler. Hıristiyanlık ile Yeni Eflâtunculuğun bir sentezi olarak değerlendirilen bu anlayış, ruhların yeryüzünde doğumlarından önce de var olduklarını ve yükselmek, gelişmek, arınmak üzere doğum yoluyla öte-âlemden yeryüzüne bedenlendiklerini, İsa'nın Tanrı'nın ancak evlatlık olarak oğlu olabileceğini, cehennem azabının ebediyen sürmeyeceğini savunmuştur. Ayrıca Origenes "günaha düşmemek için" kendini hadim etmiştir. Bkz. Henry Wace, Dictionary of Christian Biography and Literature to the End of the Sixth Century A.D., with an Account of the Principal Sects and Heresies, 1926.
- 35) Pierre Grimal, Mitoloji sözlüğü Yunan ve Roma, s. 817–818.
- 36) Addai, The Teaching, s. 49; Drijvers, 41; Tamara Green, s. 59–60.
- 37) Tamarra Green, s. 59–62.
- 38) Steven K. Ross, Roman Edessa, London New York 2001, s. 88.
- 39) Addai, The Teaching, s. 49.
- 40) H. J. W. Drijvers, Cults and Creeds at Edessa, Leiden 1980, s. 158.
- 41) Pierre Grimal, Mitoloji Sözlüğü, Yunan ve Roma, çev. Sevgi Tamgüç, redaksiyon, Cenap Karakay, İstanbul 1997, s. 79–83; Tamara Green, s. 152; Cahit Beğenç, Anadolu Mitolojisi, İstanbul 1967, s. 38.
- 42) Samuel Henry Hooke, Ortadoğu Mitolojisi, çev. Alâeddin Şenel, İstanbul 2002, s. 114.
- 43) Drijvers, s. 90.
- 44) Kibela Ana tanrıça kültüdür. Anadolu'da yapılan kazılar, ana tanrıça figürünün M.Ö. 7000-6500'lere kadar dayandığını ortaya çıkarmıştır. Analığı, üremeyi, dişliliği, hayatın sürmesini ve dolayısıyla bereketi simgeleyen tanrıça, ayakta, oturmuş ya da uzanmış olarak betimlenir. Heykellerin bir bölümünde doğum yaparken görülür. Otururken ya da doğum anındaki bazı heykelerde yanında iki leopar bulunur. Ana tanrıçanın kutsal hayvanı olan leopar, hayvanların kraliçesi olduğunu ve doğa üzerindeki sınırsız egemenliğini simgeler. Bazen kollarında, çeşitli efsanelere göre tanrıçanın hem çocuğu, hem de sevgilisi olan Attis'i taşır.
- 45) Drijvers, s. 121.
- 46) İbnü'l- Kelbi, s. 17.
- 47) Eski Mezopotamya sanatı ürünü olan, üzerinde hükümdar buyrukları yazılı olan genellikle kabartmalarla süslü dikilitaşlara "Kuduru" denir. Kudurrular üzerlerinde toprak satışlarının veya hükümdarlığı ilgilendiren, toprak bağışlarının yazılı olduğu gemiş parlatılmış taşlardır. Bunlar çoğunlukla siyah bazalt içeren sert taşlardır. Daha küçük olan ama bunlara benzeyen ve pişirilmiş kilden yapılan nadir anıt örnekleri de vardır.
- 48) Jeremy Black-Anthony Green, s. 166.
- 49) Jeremy Black-Anthony Green, s. 157.
- 50) Eski Babil döneminden Ahamenid dönemine kadar ki zaman aralığında koçbaşı değnekli Kassit ve Asur heykellerindeki yazıtlara göre, Tanrı Ea'nın (Enki) simgesi olarak kabul edilir. Neo-Asur mühürlerinde, Ea, belki de koç-başlı asanın küçük bir biçimi olan bir değnek taşır. Kartal-başlı bir asa yalnızca Kassitlerin kudurrularında temsil edilmiştir. Tanrı Zababa'nın simgesi olarak benimsenmiştir. Akad Döneminden Neo-Babil Dönemine kadar bir motif olarak, aslan başlı (eşek kulaklı bir aslan-iffrit) bir asa/topuz ya da kılıç yeraltı dünyası tanrısı Nergal'in simgesi olarak görülmüştür. Ayrıca Ninurta'nın tünemiş kuş'u ile Nuku'nun lambası da Nergal ile özdeştilir. Ea'nın iki ayrı simgesi olarak Keçi-balık ve kaplumbağa kabul edilir. Jeremy Black-Anthony Green, s. 207–208.
- 51) Jakobsen'e bak, Harps 169 ve H.Lexy "Zoroastrianism ve Harranın Ay kültürü arasındaki karşılaştırmanın Bölümleri" A Locut's leg, ed. W. B. Hennig (Londra 162), 148
- 52) Tamara Green, s. 29–30, 30–32.
- 53) Drijvers "Hatra'da Mitra?", Acta Iranica, Textes et Memories vol. IV. Etudes Mithraiques (London, 1979), 165.
- 54) D.S. Rice "A Muslim Shrine at Harran" BSOAS, VXVII/3, 1955, s. 66; Bkz. Tanrıça Gula bölümü.
- 55) Mircea Eliade, Dinsel İnançlar ve Düşünceler Tarihi, Taş Devrinden Eleusis Mysteria'larına, I, çev. Ali Berktaş, İstanbul 2007, s. 395.
- 56) Jeremy Black-Anthony Green, s. 156.
- 57) Deyr Yakup'ta yapılacak bir arkeolojik çalışmada, manastırın altındaki tapınağın tarihine orataya çıkaracağı gibi, bölgenin dini yapısıyla ilgili olarak, birçok bilinmeyen de bilinir kılacaktır. Ayrıca halka arsında Nemrut'un tahtı olarak isimlendirilmesinin gerçek nedeni de aydınlanabilir.
- 58) Güney Irak'ta, Sümer ülkesinin en güneyindeki Lagaş eyaletinin merkezi eski Girsu'da (bugün Tello).
- 59) Jeremy Black-Anthony Green, s. 130, 204.
- 60) D.S. Rice, "A Muslim Shrine at Harran", s. 66.
- 61) Şanlıurfa müzesinde köpek idollerini bulunmaktadır.
- 62) D.S. Rice, s. 66.
- 63) H. J. W., Drijvers, "Mithra at Hatra", Some Remarks on the Orobblem of Irano-Mesopotamian Syncretism", Acta Iranica, Textes et Memories vol. IV. London 1979, s. 165.
- 64) Jeremy Black-Anthony Green, s. 131.
- 65) İbn Nedim, el-Fihrist, s. 326–327; ayrıca bkz. Aynur Özfirat, s. 76–77.
- 66) Şinasi Gündüz, s. 81
- 67) Jeremy Black-Anthony Green, s. 154.
- 68) Sümer-Babil mitolojisinde yaratılış destanı olan enûma elish, şu anda Irak'ın musul kenti yakınlarında bulunan ninova antik kentinin kütüphane kalıntıları arasında bulunmuştur. Yaklaşık 1000 satırdan oluşur ve Akad dilinde 7 kil tablet üzerine yazılmıştır. Babil insanlarının dünyaya bakış ve yaşayış tarzları hakkında birinci elden kaynaktır. Tanrı Marduk'un diğer tanrılar üzerine üstün oluşunun vurgulandığı destan. Bkz. Samuel Noah Kramer, Sümerler İstanbul 2002; Beatrice Andre-Salvini, Babil, Ankara 2006; Kemalettin Köröglü, s. 59–68, 197–211.
- 69) Kremer, Sümer Mitolojisi, s. 41.
- 70) Tamarra Green, s. 46.
- 71) Tamarra Green, s. 64–65.
- 72) Sadece Şanlıurfa Bediüzzaman mezarlığında tarafımızdan tespit edilen ona yakın güneş motifli mezar taşı mevcuttur.
- 73) Samuel Henry Hooke, Ortadoğu Mitolojisi, s. 155, dipnot b.
- 74) Samuel Henry Hooke, s. 159–160.

HARRAN'DA MEDFUN MÜSLÜMAN ALİMLER

Selâhaddin E. GÜLER

Yerel Tarih Araştırmacısı

M.Ö. 2400'lü yıllara ait metinlerde adı geçen Harran çok tanrılı dinlerin merkezi oluşuyla birlikte, sonraki dönemlerde göksel dinlerin yayıldığı ve taraftarlarınca da -bunaltıcı sıcaklığına rağmen- çok önem verildiği bir şehir olagelmıştır... Assurluların ve Emevilerin son dönemlerinde kısa süreli de olsa onlara başkentlik yapma şansına da sahip olmuştur. Harran, üç dinin babası sayılan Hz. İbrahim ile de özdeşleşmiştir. Şehrin, Hz. İbrahim'in amcası Harran'ın adına kurulduğu söylenir. O günden sonra şehir Harran olarak çağrılmıştır söylene göre...

Bağrında sakladığı medeniyet izleriyle birlikte, yetiştirdiği ünlü şahsiyetleriyle de adından söz ettirmiştir Harran. Dünyanın takdir ettiği bir Sabit b. Kurra, oğlu ve torunu, Haccac b. Matar el-Harrânî, el-Bettani, İbn-i Teymiye, oğulları ve torunları, mutasavvuf ve zahit Şeyh Hayat el-Harrânî Harranlı idiler.

Bu araştırmamızı, Harran'ın yetiştirdiği ünlü alimlerin tümüne değil de, Harran'da doğmuş; orada ve diğer şehirlerde ilim tahsil ederek yine Harran'a dönmüş ve orada vefat etmiş Müslüman alimlere ayırdık. Bilim tarihine isimleri altın harflerle yazılması gereken adları ve sanları unutulmuş bu alimler, kendilerini ilme (özellikle dini ilimlere) adayarak insanlık adına birşeyler yapabilme kaygısı içinde yaşamışlardır. İslam kültür ve medeniyetine yaptıkları büyük hizmetlerle dönemlerinde parmakla gösterilen bu şahsiyetlerden günümüze çok azı ulaşan (birkaç kitap ve risalenin dışında) diğer çalışmalarının nerede olduğu bilinmemektedir.

Araştırmamızda Harran'da vefat edip, şehir mezarlığına veya civardaki bir mezarlığa defnedilen sekizi bayan olmak üzere toplam 70 alim tespit edebildik. Bunları uzmanlık dallarına göre 8 başlık altında sınıflandırdık (1 doktor, 3 edebiyatçı, 51 hadis ve fıkıh alimi, 3 kıraat alimi, 2 mutasavvıf, 3 tarihçi, 5 tefsir alimi ve 2 vaiz).

Yetiştirdiği bilim adamlarıyla da ünlü olan bu şehir, 1260 yılındaki Moğolların talan ve tahribi sırasında herşeyiyle birlikte tarihe ve toprağın altına gömülmüştür. Bu alimlerin de gömülü olduğu ve Yakut'un "ayakta duran adamlar gibi uzun mezar taşı" olarak bahsettiği mezarlık ta maalesef bugün toprağın altındadır. Civarda bir inceleme yapılırsa, bu tarih ve kültür merkezine acımasızca reva görülen tahrip ve talanın derecesi daha iyi anlaşılır.

Günümüzde yapılan kazılarda tek tük kırık mezar taşlarına rastlanmıştır. Sağlam bir mezar taşına rastlamak herhalde zor olsa gerek. Onlara karşı insanlık ve vefa borcumuzu ödememiz mümkün değil. Ödeyemeyiz de. Şehir dışındaki İslâmi dönem mezarlık alanında bir kurtarma kazısı yapılırsa da onların mezarları ve taşları tespit edilip, yeniden dikilirse, belki onlara karşı birşeyler yapmış oluruz.

Aşağıda isimleri, kısa özgeçmişleri ve hizmetleri yazılı Müslüman alimlerini tarihe ve toprağın altına terkeditip unutmamak ve bunları gelecek nesillere ulaştırabilmek için,

isimlerini öncelikle Harran'daki sokak, okul vb. yapılarla; daha sonra da Urfa'daki bazı yer ve mekânlara vermemiz, onların bize bıraktıklarının yerine geçmesi de yine yerinde olur kanaatindeyiz.

Son nefeslerine kadar ilimle uğraşan bu kişilerden Allah razı olsun. Fatihalarla birlikte ruhları şad olsun...

Yeni nesillerin bunlara sahip çıkması dileğiyle...

A) DOKTORLAR

1- Ali b. Şebib el-Harrânî (?-1346'da hayatta).

Harran ve Bağdat'ta yetimiştir. Tıp ilminin yanında edebiyat ilmini de iyi biliyordu. "Cami' el-Fünûn" adlı tıpla ilgili bir eseri vardır. Muhtemelen Harran'da vefat etmiş ve oraya gömülmüştür.

B) EDEBİYATÇILAR

1- Ebû'l Fazl Yusuf b. Fazlullah el Sekakini el-Harrânî (?-1244'ten sonra).

Kendi döneminde nahiv, dil, sarf ve kıraat ilimlerinde Harran'ın imamıydı. Güzel şiirler yazmıştır. Zühd konusunu anlatan büyük bir kitap yazmıştır. Harran'da vefat etmiş ve Dar'ül Hadis (Hadis Okulu) olarak vakfettiği evine gömülmüştür.

2- Ebû'l Hasan Hilal el-Harrânî (969-1056).

Harran'da yetişmiş ünlü Sabii alimlerden birisidir. Geçimini kâtiplik yaparak kazanırdı. Ömrünün sonlarına doğru müslümanlığı seçmiştir.

Harran'da vefat etmiş ve müslüman mezarlığına gömülmüştür. Edebiyat ve tarihle ilgili iki eseri vardır.

3- İbrahim 'Ayn Basal el-Harrânî (1231-1309).

Harran'da doğmuş olan İbrahim, terzilik mesleği ile uğraşıyordu. Çok iyi bir halk şairi olan İbrahim, birçok kaliteli şiir yazmıştır. Şiirlerinin çoğu mükemmel olup, edebi sanatlar yönünden de muhteşem idi. Büyük bir divanı vardır.

C) HADİS VE FIKIH ALİMLERİ

1- Abdullah b. el-Hasan b. Şu'ayb el-Harrânî (821-907).

Şeyh, hadisçi ve edebiyatçı olup Harran ve Bağdat'ta yetişmiştir. Birçok ünlü kişi ondan hadis dersleri almış ve rivayet etmişlerdir. Abdullah, hadis ilminde güvenilir biri idi.

2- Abdullah b. Muhamed b. Ali b. Nufeyl el Kudâi el-Harrânî (?-848).

Hadis ilminde tanınmıştır. Hadis alimleri tarafından güvenilir bir rivayetçi olarak tanınmıştır. Aynı zamanda tarihçi ve imam birisi idi.

3- Abdülkadir b. Abdilkahir el-Harrânî (1169-1236).

Harran ve diğer ilim merkezlerinde yetişerek fıkıh alanında seçkin biri oldu. Daha sonra Harran'a geldi ve orada birçok öğrenci yetiştirdi. Birçok eseri bulunan Abdülkadir, Harran'da vefat etmiştir.

4- Abdülkadir b. Abdullah er-Ruhavi el-Harrânî (1141-1215).

Harran ve Urfa'da ilk tahsilinden sonra; Irak, İran, Suriye ve Mısır'a seyahatler yaparak ilmini genişletmiştir. Musul'da bir süre Muzafferiyeye Dar'ül-Hadis'inde kalarak hadis dersleri vermiştir. Daha sonra Harran'a gelmiş ve birçok öğrenci yetiştirmiştir. Hadis alanında birçok eser vermiştir.

5- Abdülkerim b. Malik Ebu Sa'id el-Harrânî (?-744).

İmam ve hadis hafızıdır (100.000 hadisi rivayet edenleri ile birlikte ezberleyenlere Hadis Hafızı deniyor). Hadis ilminde eşsiz, sika (güvenilir) ve çok hadis bilen birisi idi. Birçok öğrenci yetiştirmiş ve hadis rivayetleri yapmıştır.

6- Abdülmün'im b. Abdilvehhab Ebu'l-Farac el-Acurri el-Harrânî (1106-1199).

Şeyh ve hadisçi olan Ebu'l-Farac, Harran'ın Darb-ı Acur adlı bir köyünde doğmuştur. Harran ve Mısır'da yetişti. Birçok ünlü hadis alimi kendisinden ders almış ve rivayetlerde bulunmuşlar ve bunların bir kısmına da icazet (diploma) vermiştir. Birçok hadis alimi yetiştiren Ebu'l-Farac, 93 yıllık ömrünün her gününü ilimle geçirmiştir.

7- Abdülvehhab b. Celebe el-Harrânî (?- 1083)

Harran ve Bağdat'ta yetişerek iyi bir kadı ve Hanbeli mezhebi fıkıhçısı oldu. Harran'a dönerek orada kadılık, müftülük, valizlik, hatiplik ve müderrislik yaptı. Birçok öğrenci yetiştiren Abdülvehhab, arkasında birçok eser bırakmıştır.

8- Abdülvehhab b. Ebi Habbe el-Harrânî (1122-1192).

Harran ve Bağdat'ta hadis alanında yetişmiştir. Memleketine geri dönerek ders vermeye başlamış ve orada vefat ederek şehir mezarlığına gömülmüştür.

9- Abdüsselam b. Teymiye el-Harrânî (1194-1255).

Harran'ın yetiştirdiği büyük alimlerdenidir. Harran'da yakın akrabasından hadis dersleri aldı. Bağdat'ta kaldığı süre içinde fıkıh, hilaf, Arapça ve benzeri ilimlerde kendini iyi yetiştirdi. Daha sonra Harran'a dönerek ölünceye kadar Harran medresesinde ve kendi evinde uzun süre dersler vermiştir. Harran'da gömülmüştür. Hadis, fıkıh, kıraat ve tefsirle ilgili eserler yazmıştır.

10- Ahmed b. Şebib el-Harrânî (1234-1296).

Numeyri asıllı olan Ahmed el-Harrânî, Harran ve Kahire'de yetişmiştir. Fıkıh ilminin yanı sıra, usul, hilaf ve edebiyatı da çok iyi biliyordu. Harran'da bir süre kadılık yaptıktan sonra Kahire'ye gitmiş ve orada vefat etmiştir. Fıkıh ve tasavvuf hakkında birkaç eseri vardır.

11- Ali b. 'Allan el-Harrânî (?- 966).

Harran, Şam, Bağdat ve Horasan'da hadis alanında yetişmiştir. Harran'a döndükten sonra da birçok öğrenci yetiştirmiştir. Eserleri arasında "Tarih el-Cezire" adlı bir kitabı da mevcuttur.

12- Ali b. Himmisa es-Savvaf el-Harrânî (954-1049).

Harran ve diğer ilim merkezlerinde hadis alanında yetişmiştir. Birkaç meşhur hadis alimini yetiştirmiştir. Ali el-Harrani, 98 yaşında vefat ederek Harran şehir mezarlığına gömülmüştür.

13- Ali b. Muhammed Ebü'l-Kasım el-Harrânî (945-

1041).

Harran ve diğer ilim merkezlerinde yaptığı ilim tahsili sonucunda iyi bir hadis imamı, kurra ve müfessir olarak yetişmiştir. Daha sonra Harran'a dönen Ebü'l-Kasım, orada birçok hadis alimi ve kurra yetiştirmiştir.

14- Amidüddin b. Sellâme b. el-Buha el-Harrânî (?-970).

Harran, Musul, Bağdat ve Şam'da, hadis, fıkıh ve tefsir alanında kendisini yetiştirmiştir. Hemşehrisi Ebu Arube el-Harrânî'den de hadis dersleri almıştır. Daha sonra Harran'a dönmüş ve orada birçok öğrenci yetiştirmiştir.

15- Ayşe bint Muhammed b. el-Müslim el-Harrânîyye (1249-1336).

Harran'da doğan Ayşe el-Harrânîyye, memleketinde yetişip, birçok yüksek alimden hadis dersleri almış ve rivayet etmiştir. Endülüslü Arap seyyahı İbn Batuta, Şam'da Emevi Camii'nde onun yanında kıraat dersi almıştır. Geçimini terzilikle sağlayan bu bayan alim, Harran'da vefat etmiştir.

16- Ebu Abdullah Muhammed b. İmâd b. Muhammed el-Harrânî (?-1234).

Harran ve birçok ilim merkezinde hadis ve fıkıh eğitimi almıştır. Hadis alimlerinden Ebu Tahir ve es-Selefi ve İbn Battî'den hadis rivayetleri yapmıştır.

17- Ebu Ali el-Kuşeyri el-Harrânî (867-945).

Harran ve Rakka'da yetişmiştir. Rakka'nın imam, hafız, hadisçi ve tarihçisi olmuştur. Ömrünün son günlerini Harran'da geçiren Ebu Ali, hadis dersi verdiği esnada vefat etmiştir.

18- Ebu Arube Ebi Ma'şer es-Sülemi el-Harrânî (835-930).

Harran, Cezire, Şam, Hicaz ve Irak'da Hadis ilminde yetişmiş olup imam ve hafız olmuştur. Ünlü alimlerden hadis, fıkıh ve tefsir dersleri almıştır. Hadis, fıkıh ve tefsir dallarında birçok öğrenci yetiştirmiştir.

Ebu Arube'nin, "Tabakat" ve "Tarih el-Cezire" adlı iki eseri vardır.

19- Ebu Bekr Abdullah b. Nasr b. Muhammed b. Ebi Bekr el-Harrânî (?-1227).

Harran, Bağdat ve Vasıt'ta birçok alimden dersler alarak yetişti. Daha sonra Harran Kadılığına getirildi. Harran'da öğrenci yetiştirmekle meşgul oldu. Kur'an ilimleri konusunda "Kitab el-Tezkir fi'l Kıraat" ve "Müfredat fi'l-Kıraat" adlı iki eseri yazmıştır.

20- Ebu'l Fetih Sadaka el-Harrânî (1120-1199).

Harran ve Bağdat'ta yetişmiştir. Hadis ilmiyle uğraşırken ilim ve faziletiyle etrafını etkilemiş ve bunun üzerine 34. Abbasi halifesi en-Nasır (1180-1225)'in sarayına ve vezirleri arasına girmiştir. Kısa süre sonra da yüce divana, divan sorumlusu olarak tayin edilmiştir. Ebu'l Fetih, daha sonra Harran'a gelmiş ve orada vefat etmiştir

21- Ebu Muhammed Abdülkadir b. Abdullah el-Fehmi el-Ruhavi (1142-1215).

Urfa'nın Haçlı Kontlarının elinde bulunduğu sırada dünyaya gelen Abdülkadir, İmadeddin Zengi'nin Urfa'yı fethettiği sırada 2 yaşında ve esir çocuklar arasında idi. Harran'da Fehmoğulları tarafından satın alındı ve azad

edildi. İlimle uğraşmaya başlayan ve Bağdat'a giden Abdülkadir, orada başta Şeyh Abdülkadir Geylani, İbn el-Haşşab ve Şühde olmak üzere birçok alimden hadis dersleri aldı. Daha sonra ilmini genişletmek üzere Hemedan, İsfahan, Nişabur, Merv, Herat, Şam ve İskenderiye'yi gezdi. Bir ara Musul'da ikamet ederek Dar'ül Hadis el-Muzafferiyeye'de başmüdürlük yaptı. Daha sonra Harran'a döndü ve vefat edinceye kadar ilimle meşgul oldu.

Kırk ayrı senedle kırk ayrı şehirde rivayet ettiği iki ciltten oluşan bir "Kırk Hadis" kitabı yazdı. Bundan başka miras ve hesap konularını içeren bir kitabı daha vardır. Hadis ilminde "Hafız" derecesine yükselmekle birlikte, "el-Cezire bölgesinin en büyük hadis alimi" ünvanını almıştır.

22- Ebu es-Sena Hammad b. Hibetullah b. Fudayl el-Harrânî (1117-1200).

İlmini genişletmek için Harran'dan çıkıp yıllarca seyahat yapmıştır. İsmail es-Semerhandi ve Abdüsselam b. Ahmed'ten, bunlar da Ebu Tahir es-Selefi'den hadis rivayetlerinde bulunmuşlardır. Harran tarihi hakkında bir kitabı mevcut olup, memleketinde hadis dersleri vermiştir. Şiir de yazmış olan Ebu es-Sena, Harran'da vefat etmiştir.

23- Ebu 'Urube el-Harrânî (897-974).

Harran'da ilk tahsilini aldıktan sonra ilim öğrenmek amacıyla birçok seyahate çıktı. Hadis ilminde "el-Hafız el-İmam" olarak tanınmıştır. Hadis ilminde birçok öğrenci yetiştiren Ebu Urube, 77 yaşında Harran'da vefat etmiş ve surların dışındaki mezarlığa gömülmüştür.

24- Ebü'l Abbas Ahmed b. Selâmet el-Neccâr el-Harrânî (?-1248).

İbn Küleyb, Abdülğani el-Makdisi ve Abdülkadir el-Ruhavi gibi döneminin ünlü hadis alimlerinden ders almıştır. İnsanları Ehl-i sünnet yoluna daveti ve zahidliği ile tanınmıştır.

25- Ebü'l Fazl Hamid b. Muhammed b. Hamid el-Harrânî (?-1174).

İlk eğitimini Harran'da aldıktan sonra, Bağdat'a gitmiştir. Orada Şeyh Abdülvehhab'ın hadis rivayetlerinde bulunmakla birlikte aynı zamanda Fıkıh okumuş ve hocalarıyla fıkıh tartışmaları yapmıştır. Uzun zaman Şeyhi olan Abdülkadir Geylani'nin yanından ayrılmamıştır. Daha sonra Harran'a dönen Hamid, bazı İslami ilimler öğretmekle birlikte, fetva da vermiştir.

Halep Atabeyi Nureddin Zengi, Ebu'l Fazl için Harran'da bir medrese yaptırmıştır.

26- Ebü'l Ferec Abdülmünim b. Abdülvehhab b. Küleyb el-Harrânî (1106-1200).

Harran'da doğmuş olup, büyük tüccar hadisçilerdendir. Harran, Bağdat ve Mısır'da hadis eğitimi almıştır. Birçok hadisçi de kendisinden faydalanmıştır ve ders almıştır. "Hadis Hocaları" adında bir kitap yazmıştır.

27- Ebü'l Rabi' Kemalüddin Süleyman b. Ömer b. el-Müşebbek el-Harrânî (?-1223).

Harran'da doğmuş ve yine orada vefat etmiştir. Fıkıh, hilâfiyât (mezhepler arası ihtilafı konular) ve itikad konularında kıymetli kitaplar yazmıştır. Eserlerinin arasında "İtikadü Ehl-i Harran", "Muhtasar ül-Hidâye", "el-Vifak ve'l-

Hilaf beyne'l Eimmet el-Arba'a", "Nefy el-Âfât 'an Âyât el-Sıfat" ve "Sarf el-İltibas" adında kıymetli eserler bırakmıştır.

28- Ebü'l Sena Hammad b. Hibetullah el-Harrânî (1117-1196).

Hammad el-Harrânî, hadisçi, tarihçi ve ülkeler arası kitap ticareti yapan birisi idi. Birçok ülkeyi gezerek alimlerden faydalanmıştır ve hadis eğitimi almıştır. Edebiyatla da uğraşmış ve güzel şiirler yazmıştır. "Tarihu Harran" ve "Men İsmuhu Hammad" adında iki kitap yazmıştır.

29- Fahrüddin Muhammed b. Hıdr b. Teymiyye el-Harrânî (1148-1225).

İbn Teymiyye ailesinin ilk büyük alimidir. Harran'da ilk eğitimini tamamladıktan sonra Bağdat'a gitti. Orada İbn-ül Cevzi ve İbn-ül Haşşab gibi dönemin ünlü alimlerinden ders aldı. Harran'a döndükten sonra Ulu Camii'de hatiplik yaptı. Nureddin Mahmud Zengi'nin yaptırdığı medresede müdürlük yaptı. Harran'daki "Alimlerin Reisi" olarak kabul edildi. Birçok öğrenci yetiştirdi ve halkı eğitmekle zamanını geçirdi. Rivayet metoduyla 30 ciltlik bir Kur'an tefsiri yazdı. Hanbeli fıkıhına dair üç kitaptan başka, "Şerh-ül Hidâye" ve "el-Müzih fi'l Ferâiz" adlı kitapları da vardır.

30- Fatime bint Abdirrahman el-Harrânîyye (845-924).

Bağdat ve Mısır'da yetişmiştir. Birçok öğrenci yetiştirmiştir. Yetiştirdiği öğrenciler arasında oğlu Muhammed b. Ebi Salih b. Abdülğaffar b. Davud el-Harrânî ve yeğeni Abdurrahman b. el-Kasım b. Abdirrahman b. Ebi Salih de vardır.

31- Fityan b. Meyyah b. Hamd b. Süleyman el-Sülemi el-Harrânî (1119- 1171).

Bağdat'ta Hanbeli fıkıhı üzerine eğitim aldı. Harran'a döndükten sonra müdürlük yaptı. Fetva verdi. Kıraat, tecvid ve Arap dili konularında uzman idi. Fityan, ayın zamanda Fahrüddin b. Teymiyye'nin hocalarından idi.

32- Fityan b. Mubah el-Harrânî (?- 1168).

Harran'da yetiştikten sonra, Bağdat'a gitmiş ve orada birçok alimden ders almıştır. Gözleri görmediği halde çok iyi bir hadisçi, fıkıhçı, kıraatçı, tecvidçi, dil ve edebiyatçı idi. Bağdat'ta Hanefi mezhebine bağlanmıştır. Daha sonra Harran'a dönmüş ve orada birçok öğrenci yetiştirmekle birlikte fetva da vermiştir. Tecvid ilmiyle ilgili bir kitap yazmıştır.

33- Hadice bint Muhammed b. Abdillah b. el-Harrânîyye (1162'de hayatta)

Harran ve Bağdat'ta yetişmiş ve birçok öğrenci yetiştirmiştir. Eserlerine rastlanmamıştır.

34- Hammâd b. Ebi'l-Fadıl el-Harrânî (1117-1202).

Kendi memleketinde ilk eğitimini aldıktan sonra, Bağdat, Nişabur ve Şam'a giderek ilmini genişletti. Daha sonra Harran'a dönerek orada vefat etti.

Hammâd'ın yazmış olduğu eserlerinden arasında "Tarih" ve bir de şiir divanı mevcuttur.

35- Hüseyin b. Ebi Ma'ser el-Harrânî (835-930).

İlk eğitimini Harran'da aldıktan sonra dönemin ilim merkezlerini dolaşmış ve birçok eser yazmıştır. Hüseyin el-Harrânî, iyi bir hadisçi, hafız ve tarihçi idi. "Tarih el-Cezireteyn" adlı bir tarih kitabı da mevcuttur.

36- Lübabe bint Yahya b. Ahmed el-Harrâniyye (14. yy.)

Dedesesi Ahmed b. Ali el-Harrâni'nin yanında yetişmiş ve daha sonra birçok ilim merkezini dolaşmıştır. Harran'da da birçok öğrenci yetiştirmiştir.

37- Mahmud b. el-Harrâni (?- 1386).

Harran'da yetişen fıkıh alimlerindedir. Harran'dan sonra Bağdat'ta birçok alimden ders almıştır. Daha sonra memleketine dönen Mahmud, ölünceye kadar ilimle uğraşmıştır.

38- Mecdüddin Ebü'l Berekât Abdüsselam b. Abdullah b. Teymiyye (1194-1254).

Harran'da amcası Fahrüddin b. Teymiyye, Abdülkadir er-Ruhavi, Hanbel el-Rusafi gibi alimlerden ders aldı. 1207 yılında Bağdat'a gidip orada kaldığı 6 yıl içinde hadis, fıkıh, hilafiyat, Arap dili üzerine birçok alimden dersler aldı. Harran'a dönerek amcası Fahrüddin'den dersler almaya devam etti. 1213 yılında tekrar Bağdat'a giderek Kur'an ilimleri, fıkıh, Arap dili, hesap ve cebir dallarında eğitim gördü. Bu ilimlerde uzmanlaştı. Hanbeli fıkhında "İmam" derecesine ulaştı. 1253 yılında Hacc'a giderken Irak, Şam ve Hicaz'da hadis dersleri verdi. Birçok kitap yazdı.

Mecdüddin b. Teymiyye, güçlü bir hafızaya ve tartışma kabiliyetine sahipti. Eserlerinin arasında en tanınmışları şunlardır: "Etrafü Ahadis el-Tefsir", "Urcüze fi 'İlm el-Kiraat", "el-Ahkam el-Kübra", "el-Münteka", "el-Muhayyer fi'l Fıkh", "Münteha'l-Ğaye fi Şerh'ül Hidâye."

1254 yılında Harran'da vefat eden Mecdüddin b. Teymiyye, Harran'daki Cebbane Mezarlığı'na gömülmüştür.

39- Muhammed b. Abdilllah el-Harrâni (?- 1165).

İlk eğitimini Harran'da aldıktan sonra, Bağdat'a gitti. Orada birçok alimden ders aldı. İyi bir hadisçi, edebiyatçı ve şair olan Muhammed, Harran'a döndükten sonra medresesinde birçok öğrenci yetiştirmiştir. Yazmış olduğu eserlerinden biri "Ravzat'ül Üdeba" (Ediplerin Bahçesi)dir.

40- Muhammed b. Ebi'l Muzaffer el-Harrâni (899-989).

Harran ve Şam'da hadis dersleri alarak yetişmiştir. Muhammed, Taberi, Bağavi ve Bağendi'den hadis rivayetleri nakletmiş; kendisinden de Darekutni, İbn Şahin ve Hellal rivayet nakletmişlerdir,

41- Muhammed el-Feta el-Harrâni (?- 1230).

Harran ve diğer ilim merkezlerinde ilmini genişletmiştir. Hanbeli mezhebine bağlı bir fıkıhçı ve hadisçi idi. Bir müddet vaaz vermiş ve öğrenci yetiştirmiştir. Daha sonra Harran'a dönerek orada vefat etmiştir.

42- Muhammed b. Teymiye el-Harrâni (1147-1225).

İlk eğitimini Harran'da babasının ve dedesini yanında aldı. Daha sonra Bağdat, Şam, Kahire ve Nisabur'a giderek ilmini genişletti. Muhammed b. Teymiyye, çok iyi bir fıkıhçı, dilci, hatib, vaiz ve şair idi.

Daha sonra Harran'a dönüp öğrenci yetiştirmek ve kitap yazmakla meşgul olmuştur. Hanbeli fıkhı ile ilgili birçok eserinin yanında bir de 30 ciltten fazla tutan bir Kur'an tefsiri de yazmıştır.

43- Musa b. A'yen Ebu Sa'id el-Harrâni (?- 793).

Harran ve diğer ilim merkezlerinde hadis dersleri almıştır. Döneminin ünlü hadisçilerden hadis dinlemiş ve rivayet

etmiştir. Kendisinden de birçok alim hadis dinlemiş ve rivayet etmişlerdir. Güvenilir bir hadisçi ve imam olarak kabul edilmiştir.

44- Nasihüddin Abdülkadir b. Abdülmünim b. Selâmet el-Harrâni (1169-1236).

Harran Şeyhi ve müftüsü olan Nasihüddin, ilk eğitimini Harran'da Abdülkadir er-Ruhavi'den almıştır. Daha sonra Bağdat'a giderek birçok alimden dersler aldı. Hanbeli mezhebinde verdiği fetvalarla tanınmıştır. "Menasik" ve "el-Müzehheb el Müneddad fi Mezhebi Ahmed" adlı iki kitabı vardır.

45- en-Nufeyli es-Sağir el-Harrâni (?- 885).

Harran ve diğer ilim merkezlerinde hadis dersleri almıştır. Döneminin ünlü hadisçilerinden birçok hadis dinlemiş ve onlardan rivayet etmiştir. Başkaları da kendisinden hadis dinlemiş ve rivayet etmişlerdir.

46- Ömer b. İkrime Ebu'l Kasım el-Harrâni (1078-1164).

Harran ve diğer ilim merkezlerinde hadis dersleri almıştır. Şafii mezhebine yönelerek, büyük bir imam olmuştur. Kendi döneminde, el-Cezire'de dini ilimlerde benzeri yoktu. Fıkıhla ilgili bir eser yazmıştır.

47- Selman b. Ömer el-Harrâni (?-1263'ten sonra).

Önce Harran'da daha sonra birçok ilim merkezinde fıkıh ve usul ilminde çok iyi yetişmiştir. Daha sonra Harran'a dönerek öğrenci yetiştirmeye devam etmiştir. Fıkıh üzerine yazdığı eserlerinden birisi "er-Racih fi Usul el-Fıkh"tır.

48- Sittünni'em bint Ahmed b. Hemdan el-Harrâniyye (1240-1321).

Harran ve birçok ilim merkezinde hadis ilminde yetişti. Döneminin ünlü hadisçilerinden birçok hadis dinlemiş ve rivayet etmiştir. Kendisi de bunları öğrencilerine rivayet etmiştir.

49- Şeyh Bedreddin el-Harrani (?- 1386).

Harran'ın yetiştirdiği büyük fıkıhçılardandır. İlim merkezlerinde ilmini genişlettikten sonra Harran'a dönüp, ilimle uğraşmış ve birçok öğrenci yetiştirmiştir. Yazmış olduğu birçok eserinden biri "et-Tuhaf eş-Şerife fi Mezheb el-Hibr Ebi Hanife" olup fıkıhla ilgilidir.

50- Zeynep bint Abdilllah b. Abdilhalim b. Teymiye el-Hanbeliyye el-Harrâniyye (?-1334).

Harran'da babası ve amcalarının yanında yetiştikten sonra Bağdat'a gitmiş ve ilmini orada genişletmiştir. Daha sonra Harran'a dönmüş ve burada birçok öğrenci yetiştirmiştir. Yetiştirdiği ünlü alimlerden birisi İbn Hacer Askalani'dir.

51- Zeynep bint Mekki b. Ali b. Kâmil el-Harrâniyye (1226-1289).

Harran ve Bağdat'ta yetişmiştir. Şam'da Kasyon Dağı civarına yerleşmiş; burada hadis ilminde birçok kıymetli şahsiyetler yetiştirmiştir. Daha sonra Harran'a dönüp vefat edinceye kadar ilimle uğraşmıştır.

D) KIRAAT ALİMLERİ

1- Abdullah b. Nasr el-Harrâni (1154-1227).

Harran ve Bağdat'ta yetişmiştir. Abdullah el-Harrâni, iyi bir kari' (okuyucu) olmasının yanında Bağdat'ta almış olduğu fıkıh dersleriyle de iyi bir fıkıhçı olarak yetişmiştir. Harran kadılığı yaptığı süre içinde hadis dersleri vererek birçok

öğrenci yetiştirmiştir. Kıraat ilmi ile ilgili eserler bırakmıştır.

2- Abdullah Ebu Bekir el-Harrânî (1154-1226).

Harran ve Bağdat'ta yetişti. Fıkıh ve hadis ilminde bilgisini genişletti. Daha sonra Harran'a dönerek orada da kıraat ve hadis dersleri verdi ve birçok öğrenci yetiştirdi. Harran kadısı olarak görev yaptığı sırada kıraat ilmiyle ilgili iki kitap yazmıştır.

3- Selma bint Muhammed b. Muhammed el-Harrânî, Ümmül-Hayr (?-1427'de hayatta).

Hafız, edebiyatçı ve yetenekli bir kıraatçı idi. Kur'an-ı Kerim'i, Kıraat-ı Aşere (On ayrı okuyuş) ile okumuştur. Yazısı güzel olup Arapça ve Farsça şiirler yazmıştır.

E) MUTASAVVIFLAR

1-Hayat b. Kays b. Reccal el-Harrânî (1107-1185).

Harran'ın yetiştirmiş olduğu en büyük mutasavvıf olan Hayat el-Harrânî, önder, örnek, zahid, veli, keramet sahibi ve ibadet sever bir Şeyh idi. Döneminin sultanları onu ziyaret etmekten ve onunla görüşmekten şeref duyarlardı.

O, devamlı güler yüzlü, yumuşak huylu, çok merhametli, eli açık, geceleri daima dua edip ibadet eden yüksek bir veli idi. 80 yaşlarında vefat edip Harran şehir mezarlığına gömülmüştür. Türbesi kendi adını taşıyan caminin içindedir.

Yazmış olduğu büyük bir "Siret" kitabını çocuklarına bırakmıştır.

Hayat el-Harrânî, vefatından sonra, tasarrufu devam eden dört büyük veliden biridir. Ruhaniyetinden teberrüken faydalanan ve onu aracı ederek dua etmeye gelen ziyaretçileri eksilmez. Darda ve sıkıntıda kalan birçok kişinin imdadına yetişmiştir.

2-Yusuf b. Vaslullah el-Harrânî (?-1224'de hayatta).

İlk eğitimini Harran'da aldıktan sonra Bağdat ve Şam'a giderek iyi bir mutasavvıf, dilci, sarfçı, edebiyatçı, okuyucu ve şair olmuştur. Harran'ın yetiştirdiği ünlü bir alimdir. Zühhd konusunda şiirler ve kitaplar yazmıştır.

F) TARİHÇİLER

1-Hibetullah b. Nasr el-Harrânî (?- 1184).

Harran'da yetişmiştir. Tarih ilminden başka müzik ve sema ile de uğraşmıştır. Yazmış olduğu eserler içinde tanınmış şudur: "el-Mi'yar fi'r-Redd 'ala el-Mütemessikin 'anil Ahyar."

2- Muhammed b. Muhtar el-Harrânî (?- 1034).

Harran tarihi ile ilgili iki eseri vardır. Eserlerinden birisi, Ebu'l Mehasin Yusuf b. Sellame el-Harrânî'nin tarihine zeyl (ek) olarak yazılmıştır.

3- Muhammed el-Müsebbihi el-Harrânî (?- 1035).

İlk eğitimini Harran'da alan Muhammed, birçok ilim merkezini dolaşmış ve ilmini genişletmiştir. Harran'a döndükten sonra, öğrenci yetiştirmek ve kitap yazmakla uğraşmıştır. "Tarihu Harran" ve "Tarihu Mısır" yazmış olduğu eserlerinin en tanınmışlarındandır.

G) TEFSİR ALİMLERİ

1- Abdülğani b. Teymiye el-Harrânî (1185-1241).

Harran'ın yetiştirdiği büyük bir müfessir, hatib ve fıkıhçı idi. Harran ve Bağdat'ta yetişmiştir. Daha sonra Harran'a dönmüş ve orada birçok öğrenci yetiştirmiştir.

Tefsir ve fıkıh hakkında eserler yazmıştır.

2- Abdülhalim b. Teymiye el-Harrânî (1230-1284).

Harran, Bağdat, Şam ve Halep'te yetişmiş; Feraiz (Miras), geometri ve hey'et ilimlerinde de kendisini yetiştirmiştir. Çeşitli ilimlere ait eserler yazmıştır.

3- Ebü'l Fazl b. Ebi'l Hucr, Takiyüddin Hamid b. Mahmud el-Harrânî el Zahid (1119-1175).

Harran ve Bağdat'ta tefsir üzerine yetişti. Harran'da müderrislik, müftülük ve hatiplik yaptı. Döneminde Harran'daki alimlerin reisi idi. Bağdat'ta Şeyh Abdülkadir Geylani'nin medresesinde kalmış ve ondan istifade etmiştir. Halep hükümdarı Nureddin Mahmut Zengi, Nuriyye Medresesi'ni onun ders vermesi için yaptırmıştır. "Divan el-Hutab" (Hutbeler Divanı) adlı bir kitabı vardır.

5- Seyfüddin Abdülğani b. Fahrüddin Muhammed b. Teymiye el-Harrânî (1185-1241)

Harran'da doğmuş olan Seyfüddin, babası Fahrüddin, Abdülkadir er-Ruhavi ve Hammad el-Harrânî gibi çeitli alimlerden dersler almıştır. Bağdat'ta ilmini genişletip tekrar Harran'a dönmüştür. Müderrislik yaparken babasının vefatı üzerine onun yerine geçti. "Harran Hatibi" olarak tanınmıştır. Tefsirle ilgili kitaplar yazmıştır.

H) VAİZLER

1- Muhammed er-Ruhavi el-Harrânî (?- 1679).

İlk eğitimini Harran'dan aldıktan sonra birçok ülkeye dolaşıp oradaki alimlerle görüştü ve dersler aldı. İyi bir vaiz olarak Harran'a döndü. Harran'da birçok öğrenci yetiştirdi ve kitaplar yazdı. Eserlerinden biri "Cami'ül Mu'cizat" adlı kitaptır.

2- Ömer er Ruhavi el-Harrânî (?- 1703).

Harran'ın yetiştirmiş olduğu önemli alim ve vaizlerdendir. Harran'daki medresede hem öğrenci yetiştirmekle ve hem de eser yazmakla meşgul olmuştur.

BAŞVURULAN KAYNAKLAR

- Avcı. N. 1992. "Harran ve Bilinmeyen Bazı Harranlı Din Alimleri", Erciyes Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, Sayı: 8, s. 267-272.
- Ebu Şâme. 1947. Zeyl er-Ravzâteyn, Dimaşk.
- el-Fâsi. 1938. 'Ulemâ-ü Bağdad, Bağdad.
- Hacı Halife (Kâtip Çelebi). 1941. Keşf-üz Zünün, İstanbul.
- İbn Cübeyr. 1955. el-Rihle, Kahire.
- İbn el-Cevzi. 1939. el-Muntazam, Haydarabad, cilt VI,
- İbn el-Futi. 1962. Telhis Mü'cem el-Elkab, cilt II,
- İbn Hacer el-Askalâni. 1929. ed-Dürer el-Kamine fi A'yan el-Ma'e es-Samine, Haydarabad, cilt II
- İbn İmâd. 1931. Şezerât ez-Zeheb, Mısır cilt II-VI.
- İbn el-Mütevfi. 1980. Tarihu Erbil, (Tahkik: S.Hammas es-Sakar), Bağdad.
- İbn Recep. 1951. Zeyl el-Tabâkat-ül Hanabile, Dimaşk.
- İbn Tağribirdi. 1929. en-Nücüm ez-Zahire, Kahire.
- İbn-ül Esir. 1987. el-Kâmil fit-Tarih Tercümesi, cilt XII, terc. A.Ağırakça-A.Özaydın, İstanbul.
- el-Kurtûbi. 1882. Fevât el-Vefâyat, Mısır, cilt I.
- el-Münziri. 1968. el-Tekmile li Vefâyat el-Nakale, Necef, cilt II,
- Ömer Rıza Kehhale. 1959. A'lâm en-Nisa, Beyrut, cilt I
- Sıbt İbn el Cevzi. 1951. Mir'ât üz-Zaman, Haydarabad.
- el-Suyûti. 1839. Tabâkat-ül Müfessirin, Leiden.
- Şemseddin Sami. 1888. Kamûs-ül A'lâm, İstanbul.
- Yakut el-Hamâvi. 1968. Mü'cem el-Buldan, cilt II, Beyrut.
- ez-Zehebî. [tz]. Tezkiret-ül Hüffâz, Beyrut, cilt I,
- 1961. el-'İber, Kuveyt, cilt I.
- 1962. el-Müştebeh, Mısır.
- 1963. el-Muhtasar, Bağdat, cilt II.
- 1986. Siyer el-A'lâm en-Nübelâ, Beyrut.
- ez-Zerikli. 1954-59. el-A'lâm, cilt II.

HZ. YUSUF HARRAN'DA MI DOĞDU?

Abdullah Rezak ELÇİ
Ziraat Mühendisi

Kutsal metinlere ve peygamberler tarihine baktığımızda, bu dünyadan 124 bin peygamberin geliştiğini görürüz. Ancak kutsal kitabımız Kur'ân-ı Kerim sadece yirmi sekiz peygamberin adını zikreder. Bunlardan yirmi beş tanesi sahih, kalan üç tanesinin ise nebi mi yoksa peygamber mi oldukları açık değildir. Oysa Tevrat'ta (bizim kitabımızda adı geçenlerin yanı sıra) isimleri zikredilen Ben-i İsrail peygamberlerinin sayının bir hayli kabarık olduğunu görürüz. Sayı olarak ne kadar olduğunu, açıkçası tam olarak ben de bilemiyorum. Zaten İslami kaynaklar da dâhil, peygamberler tarihi genellikle Tevrat'a dayandırılarak yazılmıştır. Yani diğer bir deyişle peygamberler tarihi, Musevilerin bakış açısı doğrultusunda ama İslami yorumla yazılmıştır diyebiliriz.

Kutsal kitabımız Kur'ân-ı Kerim'de peygamberlerle ilgili kıssaların geçtiği bölümlerde, zaman, mekân, soy sop belirtmeden ziyade, peygamberlerin evrensel mesajları üzerinde durur. İnananları, verilen bu mesaj ekseninde düşünmeye sevk eder. Nitekim Yahudiler ile Nasranilerin Hz.İbrahim için; "Yahudi veya Nasranî mi" olduğu üzerine yapılan çekişmelerde, Kur'ân-ı Kerim: **"Hayır, o ne Yahudi, ne de Nasranî idi o bir Hanif'ti"** demektedir, kesin bir dille milliyete, ırka, soy sopa vurgu yapmayıp, sadece inancı üzerinden bir değerlendirme yoluna gitmiştir. Yani Kur'ânî bakış açısı da bunu gerektiriyor. Hiçbir ayette bahsi geçen peygamberlerin, doğum yerinden, yaşından, anasından, babasından, etnik yapısından, hangi çağda yaşadığından doğrudan doğruya bahsetmez. Ancak bu gibi bilgilerin kronolojik bir sıralamasını Eski Ahit'te kısmen de Kitab-ı Mukaddes'te bulabiliriz.

Dünyanın yaratılışı ile ilgili ve peygamberlerle ilgili detaylı bilgileri burada yıl yıl görmemiz bile, neredeyse mümkün gibi... Bu bilgiler bize Kısas-ı Enbiya (peygamber kıssaları) şeklinde intikal etmiştir. Birçok din bilginimiz de bu kıssalardan hareketle, peygamberler tarihini yazmış ve o şekilde yorumlamıştır. Tüm bunların yanında, Tevrat'ın tahrif (değiştirme) edilmesi sonrasında peygamberlerle ilgili yanlış bilgiler de yazılmış çizilmiştir; tabi ki bu durum bazı soruları ve sorunları da beraberinde getirmiştir. Vahyî olan gerçeklerin yanında, o dinin temsilcilerinin, kendi fikirleri, yorumları, ahlaki olmayan tarihi saptırmaları da kutsal kitaba dâhil edilmesi sonucu, yanlışların yanında, doğruları da zora sokmuştur. Bu durum, gerçek olanın yanında, gerçek olmayanın da zikredilmesi gibi içinden çıkılması zor bir durumun meydana gelmesini sağlamıştır.

Mesela Ben-i İsrail kendi peygamberlerine dahi bazı çirkin iftiralarda bulunmalarından kaçınmamışlardır. Mesela Lut peygamberin içki içip güya sarhoş olduktan sonra kızlarıyla ilişkiye girmesi gibi çirkin bir iftirayı kitaplarına sokmuşlardır. Bu ve buna benzer birçok iftira, saptırma ve gayri ahlaki davranışı yer yer tahrif edilmiş

olan bu kitapta görmemiz mümkün.

İnsanoğlu, geçmişten günümüze değin olanı biteni merak etmiştir, etmeye de devam edecektir. Doğasında her zaman geçmişi merak etme ve her gün, yeni bir şey keşfetme dürtüsü mevcuttur. Yalan yanlış şeylerle de olsa, olayı ve olayları abartma gibi bir meyil göstermiştir. Bu keşfetme, merak etme, Peygamber Efendimiz'(s.a.v.)in döneminde de var olmuş ve bazı meraklı sahabeler tarafından da bu konular sık sık sorgulanmıştır.

Kutsal kitabımız Kur'ân, daha çok mesaj içerikli olduğundan, bazı sahabeler, özellikle de İslam dinine yeni girmiş veya girmemiş bazı Yahudi bilginlerinin bilgilerine zaman zaman başvurmuşlardır (Kur'ân da zikredilen Ben-i İsrail peygamberleriyle ilgili). Bazı sualler-cevaplar neticesinde tarihi bazı vakaları daha da geriye götürme gibi bir tavır içersine girmişlerdir. İslam'ı kabul eden bazı Yahudiler ve onların ileri gelen bilginleri, eski dinlerinden geriye kalan bu kırıntıları bazı örf ve adetleri, söylence ve menkıbeleri, efsane, kıssa vb. eski bilgilerini yeni din olarak ortaya çıkan İslam'a yamayarak, bazı geleneksel anlayışlarını "sanki İslam dininde varmış" gibi göstermeye çalışmışlardır. Buna İsrailiyat diyoruz. İsrailiyatın Müslümanlarca kullanılması, delil teşkil etmesi, beraberinde bir takım ihtilafları da getirmiştir. Allah (c.c.) Kur'ân vasıtasıyla peygambere şöyle nida etmiştir:

"Sana vahiy edilenin dışındaki hiçbir bilgiye iltifat etme! Sadece sana vahyolunana uy, bu sana yeter!" diyerek kesin emirle hurafeleri yasaklamıştır. Ama yine de İsrailiyatın İslam'a girmesinin önüne geçilememiştir.

Bakın Yahudi kaynakları Hz.Yakup'un kardeşi Esav'dan kaçışını, **Harran'a** gelmesini, dayısı Laban'ın yanında çalışmasını, **Harran'da** evlenmesini, 12 çocuk sahibi olmasını, bu çocukların arasında **Hz. Yusuf'un** da bulunmasını ve sonrasında hanımlarını ve çocuklarını alarak **Harran'dan** ayrılmasını bize nasıl hikâye ediyor:

...Yakup da annesi Rivka'nın yaşadığı yer olan **Harran'a** doğru yol almaktadır. Yakup'un ailesi tarafından **Harran'a** gönderilmesinin nedeni kendisine güzel bir eş bulmasına ortam yaratmaktır. Bilindiği gibi Yakup en son, babasının odasından sessizce çıkmış, kaçmaya başlamış onun için abisi Esav onu takip edememişti. Ancak Esav elindeki tüm olanakları kullanarak Yakup'u bulmayı başarmıştı. Esav, oğlu Elifaz'ı, amcası Yakup'u öldürmesi için ardından yolladı. **Harran'a** gitmekte olan Yakup Moria dağında konakladı. Taşıyamadığı için sırtına yatağını, yastığını almamıştı. Gözü yerdeki taşlara ilişti, yerden on iki tanesini alıp bir daire haline getirdi ve başını ortasına koydu. Toprak yatağı taşlar yastığı olmuştu. Yakup uyurken, başının altında duran taşlar tartışmaya başladılar, acaba hangisi Yakup gibi büyük bir sadık insanın yastığı olacaktı. Tüm gece aralarında geçen bu büyük tartışmadan sonra, Yakup sabah uyandığında

başının altındaki on iki taş büyük bir kaya parçası oluvermişti. Üstelik Yakup uyurken çokta garip bir rüya görmüştü. Yerden göklere kadar uzanan bir merdivenin üzerinde (malahi) melekler biri inip biri çıkıyordu. Daha sonra Tanrı Yakup'a göründü ve ona şöyle seslendi: **“Ben büyükbabanın (İbrahim) ve babanın (İshak) Tanrı'sıyım. Sana, üzerinde yatmakta olduğun tüm toprakları miras olarak vereceğim. Seni, evine dönene dek koruyacağım”**

Yakup rüyadan uyandığında; **“Nasıl bir rüyaydı bu böyle”** dedi **“böylesine kutsal olan toprakların üzerinde nasıl sabaha kadar uyuyabildim? dedi kendi kendine! “Buranın göklere açılan bir kapı olduğu hakkında en ufak bir fikrim bile yok.”** Daha sonra Tanrı'ya şöyle bir söz verdi: **“Eğer ben Harran'dayken bana yeterli miktarda yiyecek ve giyecek verirsen, ben de kazandıklarımın bir miktar tsedaka (sadaka) ayıracağım.”** Dedi. Yakup Harran'a olan yolculuğuna kalmış olduğu yerden tekrar devam etti. **Harran'a yaklaştığında, üzerinde büyük bir taş olan bir kuyu gördü. (Bugün Harran'ın kuzeybatı yönünde surların 200-300 m. dışında bulunan Beer Yakup yani Yakub'un kuyusu denilen yer)** Çobanlar sürüleriyle birlikte kuyunun etrafında, koyunlarına su vermek istiyorlardı lakin kuyunun üzerinde duran taş çok ağırdı. Tüm çobanların beraberce bu büyük taşı kaldırmaları gerekiyordu. Yakup çobanlara yaklaştı ve onlara: **“aranızda Harran'da yaşayan Lavan'ı (Laban) tanıyanınız var mı?”** diye sordu. **“Lavan mı? Tabii ki tanıyoruz, bak, kızı da orada duruyor”** dediler. Rahel'in (Rakel, Rachel) ise çobanları yoktu ve o da kuyunun başında koyunlarıyla birlikte bekliyordu. Rahel, Yakub'un annesi Rivka'ya çok benziyordu. Yakup onu görür görmez evleneceği kişinin o olduğunu anlamıştı. Yakup ileriye doğru bir adım attı ve tek başına kuyunun ağzında duran o ağır taşı kaldırıp bir kenara koydu. Oradaki çobanların ve Rahel'in sürüsünü suvardı, Sonra Rahel'e dönüp: **“Ben senin kuzenin Yakup'um. Annem ve baban kardeş, buraya çok uzaklardan, Kenan topraklarından geliyorum.** Dedi. Rahel; **“O zaman benimle gelin sizi babama götürüyüm”** dedi ve babasına bu mutlu haberi vermek için yola koyuldular. Yakup ve Rahel eve vardıklarında, Lavan (Laban; Yakub'un dayısı) Yakup'a doğru büyük bir sevgiyle koştu ve onu kucakladı. Böyle yapmasının nedeni esvaplarını ve

ceplerini, varsa getirdiği hediyeleri kontrol etmek. **“Hımm... Eğer uşakları Eliezer (İbrahim'in hizmetkârı. Daha önce de İbrahim peygamber tarafından İshak'a Rivka almak için Harran'a hediyelerle gönderilmişti, Laban burada o olaya atıfta bulunuyor) on deve dolusu hediye ile geldiyse, kim bilir Yakup nelerle gelmiştir Harran'a”** diye düşündü. Ama Lavan ne yazık ki büyük bir hayal kırıklığı uğradı çünkü Yakup canını kurtarmak için Harran'a gelirken yolda tüm parasını Elifaz'a (Esav'ın oğlu) vermişti. Elinde avucunda hiçbir şey olmadan sağ salim **Harran'a** varmıştı. Yakup Harran'da kalarak dayısı Lavan çobanlık yapmaya başladı. Her ne kadar Lavan ona para önerdiyse de, Yakup bunu kabul etmedi ve gerçek niyetini dayısı Lavan'a açıkladı **“Benim asıl isteğim kızın Rahel ile evlenmektir, onun için sana yedi yıl çalışmaya hazırım!”** dedi. Lavan'ın iki kızı vardı, birinin adı Rahel ötekinin adı Lea idi. Yakup geldiğinden beridir Lea'nın gözleri ağlamaktan şişmişti çünkü Harran'da herkes, iki ailenin en büyük kişilerinin Esav ile Lea olduklarını biliyorlardı bu nedenle de, herkes Lea'nın Esav ile evleneceğini düşünüyordu. Oysa Lea'ya göre Esav ile evlenmenin düşüncesi bile ürkütücüydü. Her ne kadar Lavan, Yakup'un Rahel ile evlenme fikrine sıcak baksa da, asıl niyeti büyük kızı Lea'yı Yakup'a vermektir. (Günümüzde bile bu gelenek halen devam etmektedir, yani evin büyük kızı dururken, küçük kızını vermek pek doğru değildir, ancak amca, dayı, teyze, bibi (hala) çocukları şayet bir birlerine talipli iseler, aile içi evlilikler yöremizde önceliklidir. Mecbur kalınmadıkça bu geleneklerin dışına pek çıkmaz. Bu gelenek bozulduğu takdirde bazı nahoş durumlar dahi meydana gelmekte hatta bu durum akrabalar arası kavgalara bile neden olmaktadır) Yakup söz verdiği gibi dayısı Lavan'ın sürülerine yedi yıl boyunca çobanlık yaptı. **Harran** güneşinin o kavurucu sıcaklarında, kış aylarının dondurucu soğukunda elinden gelen her şeyi yapmaya çalıştı. O çobanlık yaparken Laban'ın sürüsü her yıl daha da bereketleniyor, büyüyor, kendiside sonsuz bir refaha kavuşuyordu. Sonunda verilen süre dolmuş, artık düğün günü gelip çatmıştı. Lavan'ın evinde düğün dernek kurulmuş, herkes düğüne davet edilmişti. Laban ise kafasındaki planını devreye sokmaya çalışıyordu. Rahel babasını iyi tanıdığı için Yakup ile oturup karşı bir plan hazırladılar ve aralarında belirledikleri gizli bir şifre ile anlaştılar. Yakup düğün gecesi gerçek kişinin kim olduğunu

Harran'daki Yakup Peygamber Kuyusu

duvakla örtüldüğü için gerçekte kim olduğu pek belli etmediğinden bu yöntemle başvurmuş olabilirler) Bir tek şeyin haricinde her şey iyi gidiyordu taa ki son dakikada Rahel kardeşi için planladıkları bu oyundan vazgeçene kadar. Eğer Yakup'la bu oyunu oynamış olsalardı, ablası tüm Harranlıların önünde küçük düşürülmüş olacaktı. Bu yüzden Rahel bu oyundan son anda vazgeçti ve ablası Lea'ya bir iyilikte bulundu, Yakup ile aralarındaki gizli şifreyi Lea'ya söyledi. Yakup şifreyi sorduğunda, Lea şifreyi doğru söyledi. Böylece Yakup da eşinin Rahel olduğunu zannetti ve onu kabul etti. Bir süre sonra gerçek ortaya çıkınca Yakup doğruca dayısı Lavan'a koştı! **"Lavan! Beni kandırdın!"** diye bağırdı. Lavan da: **"Doğru söylüyorsun Yakup ama bizim burada adet böyle, önce büyük kızlarını evlendirirler sonra küçük kızlarını verirler, yok eğer Rahel'i de çok istiyorsan, onunla da evlenebilirsin ama benim için bir yedi yıl daha çalışman gerekecek"** dedi. Yakup çaresiz bir şekilde yapılan teklifi kabul etti. Bir hafta geçmeden Rahel ile de evlendi onu Lea'dan daha çok sevdi. (bu dönemlerde iki kız kardeşle evlenmek caizdi, dinen bir sakıncası yoktu) Böylece Yakup Lavan'a bir yedi yıl daha çobanlık yaptı. Geçen süre içerisinde **Lea** çocuk sahibi olmaya başladı. Lea'nın sırayla dört oğlu oldu onlara; **Reuven, Şimon, Levi ve Yehuda** isimleri verildi. Oysa geçen süre içerisinde Rahel'in hiç çocuğu olmamı, Yakup ile Rahel bu duruma çok üzölmüşlerdi. Rahel bir an durup şöyle düşünmeye başladı: **"Sara'nın Avraam'a (İbrahim) ilk önce çocuk doğurmadığını daha sonra İbrahim'e Agar'ı (Hacer) cariye olarak verdiğini hatırladı. Sonra Sara çocuk doğurmuş ve böylece kutsanmıştı. Ben de aynı yöntemi deneyebilirim"** dedi ve Yakup'tan **Bila** ile evlenmesini istedi. Belki bu yolla o da çocuk doğurabilir bu şekilde kutsanabilirdi. Yakup çok geçmeden **Bila** ile evlendi ve ondan da **Dan** ile **Naftali** adında iki çocukları dünyaya geldi. **Lea** da; **Zilpa**'yı Yakup'a eş olarak verdi. **Zilpa'dan** da; Yakup'un **Gad ve Aşer** adlı iki oğul daha dünyaya geldi. **Gad** ve **Aşer**'den sonra bu defa **Lea'nın; Yisahar ve Zevulun** adında iki oğul ve **Dina** adlı bir kızı daha oldu ama hala **Rahel**'in ne yazık ki çocuğu hala olmamıştı. Herkes kendi çocuklarıyla mutlu bir şekilde orada burada gezerken dolaşırken acaba o, daha ne zamana kadar çocuk bekleyecekti? **Rahel'in de** çocuk sahibi olabilmeleri için Yakup'la birlikte Tanrı'ya dua ettiler ve sonunda onların bir oğul oldu adını **Yosef (Yusuf)** koydular. Çok sonraları **Benyamin** adında bir oğulları daha oldu. (Benyamin dışındaki çocukların hepsi Harran'da sadece Benyamin Kenan'da yani Filistin'de doğmuştur) Yakup'un artık geniş bir ailesi olmuştu. Dört eş, on bir erkek ve bir kız çocuğu... **Yakup** Ailesini toplamış artık Harran'dan gitme zamanının geldiğini ailesine bildirdi. Tanrı Yakup'a **"İsrael topraklarına artık geri dön."** dedi. Yakup'ta doğruca dayısı Lavan'a gitti ve ona: **"Artık buradan ayrılma vaktim geldi, eşlerimi ve çocuklarımı alıp evime yani Kenan'a (Filistin) döneceğim"** dedi. Lavan da : **"O zaman seninle halleşmenin zamanı geldi! Bana 20 yıl çalıştın, bunun on dört yılı kızlarım Lea ve Rahel için, geri kalan altı yıl için sana borçluyum, borcuma karşılık benden ne istiyorsun?"** dedi. Yakup düşündü ve şöyle cevap verdi: **"Bu mevsim doğan üzeri benekli ve kahverengi olan**

koyunların tamamını senden istiyorum" dedi. Her ne hikmetse o mevsimde doğan tüm kuzuların hepsi benekli ve kahverengi doğmuştu. Ödemesini almak için Lavan giden Yakup ne yazık ki dayısı Lavan'ı yine şaşkınlık içerisinde buldu. Lavan Yakup'a dönerek: **"Dur bakalım Yakup Efendi, beneklilerle kahverengi koyunları kendime ayırdım, sen kendine başkalarını seç! Niye ben o kadar enayi miyim ki bunları sana vereyim"** dedi! Yakup, dayısı Lavan'ın kendisini defalarca kandırdığını bilmesine rağmen; **"Tamam tamam, senin dediğin gibi olsun"** Lavan tartışmayı sürdürdükçe sürdürdü, fikrini her defasında değiştirdi. Yaşanan bu olaylar ve tartışmalar, Yakup'un dayısı Lavan tarafından engelleneceğinin işaretleriydi. Yakup için geriye bir tek çözüm yolu kalmıştı, o da Lavan **Harran'da** olmadığı bir zamanda sessiz sedasız olarak Harran'dan ayrılmak. Sonunda şans Yakup ve ailesine gülmüşü. Lavan üç günlük bir gezi için Harran'dan ayrılmış başka bir yere gitmişti. Bu da Yakup'un ve ailesinin Harran'dan gitmesi için iyi bir fırsattı. Rahel de bu gidişle babasının evinden ve putlardan kurtulacaktı. Yola koyuldular. Bir süre sonra Lavan çıktığı geziden dönmüşü. **Yakup'un, Rahel'in, Lea'nın, Bila'nın, Zilpa'nın, Reuven'in, Şimon'un, Levi'nin, Yeuda'nın, Dan'ın, Naftali'nin, Yisahar'ın, Zevulun'un, Gad'ın, Aşer'in, Yosef'in ve Dina'nın olmadığını gördü.** Bu duruma çok öfkelenildi! Zaman kaybetmeden peşlerine düştü onları kasabanın sınırında yakaladı. Onlara: **"Neden benden habersiz kaçtınız ve neden putları mı çaldınız?"** diye bağırdı. Yakup; Lavan'ın **"put"**uyla ne kast ettiğini anlamamış ve neden bahsettiği hakkında en ufak bir fikri sahibi de değildi. Bu yüzden ona her yeri, her tarafı araması için izin verdi. Yakup dayanamayarak dayısı Lavan dönüp: **"Yeter artık bana yaptıkların! Oysa ben senin için tam 20 yıl çalıştım ama sen, beni her seferinde kandırdın. Bırak artık gidelim!"** dedi. Lavan şöyle bir düşündü ve artık Yakup ile tartışacak bir şey bulamamıştı ki dönüp Yakup'a: **"Biliyor musun aslında sen haklısın. Sana gitmen için izin vereceğim lakin gel bunu aramızda bir anlaşma ile tatlıya bağlayalım ve resmileştirelim ki, bizden sonra gelecek olan nesiller de bu anlaşmamızı bilsinler bu anlaşmamıza uysunlar."** Dedi. Yakup **"tamam"** dedi ve anlaşmayı sağlamak için çok büyük bir kaya getirdiler. Yakup'un oğulları da etrafta buldukları taşları, bu kayanın etrafına yerleştirdiler, gelecek nesiller birer simge olacak hale getirdiler. Lavan da bu anlaşmanın üzerine **Harran'daki** evine geri döndü. Yakup ve ailesi tekrardan Kenan topraklarına doğru yola koyuldular...

Yakup'un evlilik macerası böyle anlatılıyor Yahudi kaynaklarında... İbrahim Peygamber'le başlayıp, oğul İshak Peygamber'le, sonra Yakup Peygamber ve Yusuf Peygamber'le devam eden Harran Ben-i İsrail ilişkisi işte bu şekilde anlatılıyor peşetalarda.

Yukarıdaki anlatımlardan hareketle başta Yusuf Peygamber ve Yakup Peygamber'in diğer on çocuğunun Harran'da doğduğunu, Yusuf Peygamber'in çocukluğunun bir kısmının da Harran'da geçtiğine şahit oluyoruz.

Şanlıurfa'da Doğumla İlgili Adet ve Gelenekler

Kemal KAPAKLI

Harran Üniversitesi Şanlıurfa MYO
Radyo - TV Yayımcılığı Bölümü
Öğretim Görevlisi

İnsanlar özellikle geçiş anlarında zararlı dış etkilerle ve tehlikelerle karşı karşıya kalabilirler. Bilhassa, doğal olayların neden ve sonuç bağlantılarının bilinmediği toplumlarda bu tehlikelere karşı koyabilmek için bir takım pratiklere, adet ve geleneklere başvurulur. Doğum da insan hayatında bir geçiş olduğu için bu konuda sayısız adet ve gelenekler vardır. (ACIPAYAMLI, s.13)

İnsanoğluna doğumdan ölüme kadar eşlik eden gelenekler ve inançlar, özellikle hayatın belli dönemlerinde yoğunluk kazanmaktadır. Bu dönemlerin en önemlileri; doğum, evlenme ve ölümdür. Başlı başına birer büyük geçiş evresi olan bu üç dönem sayısız inancı, adedi ve geleneği içersinde barındırmaktadır. Bu sayısız inanç, adet ve gelenek Anadolu'da bu olayları biçimlendirecek kadar etkili olabilmektedir.

Şanlıurfa da bu Anadolu bütünlüğünde yer almaktadır. Ve doğumla ilgili pek çok adet ve gelenek bulunmaktadır.

Töresel etkenler yöre yaşantısında ve aile yapısında erkek egemenliğine dayalı bir düzen oluşturmuştur. Çok eşlilik bunun sonucudur. Tabi, çok eşliliğe etken olan bir faktör de çocuktur. Yörede çocuk, özellikle de erkek çocuk isteği yaygındır. Birey sayısı ailenin çevredeki konumunu doğrudan etkilediğinden çok çocukluluk da eğilim olarak belirmektedir. Erkeğin çocuğu olsun diye, çok kadınlı evlenmesi de olağan karşılanır.

Urfa'da her ailede en az 2-3, en çok 12-14 çocuk vardır. Çok çocuklu aile sayısı fazladır. Çocuk sahibi olma isteği düğün esnasında yapılan en belirgin geleneksel uygulama ile ortaya konmaktadır. Gelinin yatağı yapıldıktan sonra bir oğlan çocuğu yatağın üzerinde yuvarlanmaktadır. Burada hem çocuk olması hem de doğacak çocuğun erkek olması arzusu yer almaktadır. Ataerkil aile yapısını tipik olarak sürdüren Urfa'da oğlan çocuğu oldukça önemlidir. Bu nedenle doğumu da daha çok sevindirici olmaktadır. (NAHYA, s.73)

Çocuğu olmayan kadına "**körocak**" adı verilir. Aynı şekilde erkeğe de "**körocak**" denilmektedir. Ailesi ve toplum içerisinde çocuğu olmayan kadın ve erkeğe hor bakılmakta, ailenin büyükleri ve çevre bu kişilere kızdığı zaman "**körocak**" diye hitap etmektedirler. Doğacak çocuğun kız olmaması özellikle istenen bir olaydır. Çocuğu olamayanlar gibi, sadece kız çocuğu sahibi olanlara da körocak denmektedir.

Bunun içinde bölgede doğumla ilgili adet ve gelenekler, doğum olayını biçimlendirecek kadar etkili olmaktadır. Doğumla ilgili adet ve gelenekler, hamile kalmadan, doğuma ve doğum sonrasına kadar çeşitli merhalelerde, değişik şekliyle karşımıza çıkmaktadır. Bu nedenle doğum ile ilgili adet ve gelenekleri kronolojik bir sıra takip eden safhalar halinde ele alınmalıdır. Bu safhalar;

- **Gebe kalmak için çareler**
- **Cinsiyet tayinine yönelik inanışlar**
- **Doğuma hazırlık**
- **Doğum olayı**
- **Doğum sonrası**
- **Kırk basması**
- **Kırklama**
- **Diş hediyi ve köstek kırma'dır.**

Her bir safha çeşitli adet ve geleneklerle geçiştirilmektedir.

GEBE KALMAK İÇİN ÇARELER

Gebe kalmayan veya düşük yapan kadın birçok çareye başvurur.

• Düşük yapan kadın ya da ailesi kırkbir Muhammed (Mehmet) evinden para toplar. Bu para ile gümüş çivi yaptırılıp Hicaza giden birine verirler. Hacca giden kişi bu çiviye Hac toprağına gömer.

• Kırk hamile kadından para toplar, kendisine bir pijama alır giyer.

• Çocuğu olmamasına sebep, kırk değmesi olduğuna inanılıyorsa (kadın yeni evlendiği zaman kırk gün içinde doğum yapan herhangi birine -insan olması şart değil, kedi, köpek, kuş vb. olabilir- rastlamışsa kırklanır) kırk Muahammed evinin çörteninden taş toplar. Bu taşları bir sıtıldaki suyun içine koyar. Taşları koyarken de, sürekli olarak "Kırk... kırk... kırk" der. Arasında da; "kuşların kırkı çıktı, köpeğin kırkı çıktı, benimki de çıktı" der. Daha sonra yıkanır ve en sonunda bu suyu da üzerine döker. (BAHŞİŞOĞLU, s.4)

• Koyunun üzerinden bir parça kirli yün koparılır. Kara üzüm ve dağda yetişen "ağaç otu" dövülür. Merhem edilir. Bu merhem kirli yünün içersine sarılır. Erik büyüklüğündeki bu ilacı kadın iki günde bir kendi kendine yerleştirir. İçersinde ne kadar iltihap varsa bu merhem inatacağına inanılır. (BAHŞİŞOĞLU, s.5)

• Bir baş soğan, kuyruk yağı, kem in otu birlikte bir kaba konur. Yumuşatılır, çocuğu olması, istenen kadın bu sıcak karışımın üstüne oturur.

• Yumurta akının üzerine kaya tuzu ekilerek üç gün kadına içirilir.

• Bir kazanda biraz maydanoz ve süt birlikte iyice kaynatılır. Ateşten indirilir, üzerine halbur (elek) konur. Kadın o halburun üstüne oturur. Üzerine de bir örtü örter, iyice terler. Bu işlem günde iki kez olmak üzere bir hafta devam eder. Bu işlem sonunda eğer iltihap varsa atılacağına inanılır.

• Hamile kalmasına rağmen çocuğu düşen kadınlar öncelikle şıhlara gider, bellerini bağlatır. Şıh üç sefer belini bağlar, açar. Ondan sonra çocuğu düşmez.

• Çocukları doğup da yaşamayan kadın son doğan

çocuğuna elbise yapmaz. Yedi yıl çocuğun elbiselerini komşu ve akrabaları yapar.

• Çocuk doğar doğmaz çok çocuk sahibi ve bütün çocukları da sağ olan bir kadın çağırılır. Bu kadın, doğan çocuğu üç defa yakasından sokar, eteğinden çıkarır. Çocuğun annesi de kadına bir elbise yapar.

ÇOCUĞUN CİNSİYETİNİ BELİRLEME

Hamile kadının fiziki yapısı, hareketleri, zevkleri ve istekleri ile çocuğun cinsiyeti tespit edilmeye çalışılır. Cinsiyet tayini için çeşitli inançlar bulunmaktadır.

• Anne sürekli sağ tarafına yatarsa oğlan, sol tarafına yatarsa kız çocuğu olur.

• Genellikle şirin (tatlı) yemek isterse oğlan, ekşi yemek isterse kızı olur.

• Oğlan olacaksa hamile kadının göbeği yukarı, kız olacaksa aşağı doğru bakar.

• Dudağı ve beli şişerse kız, şişmezse oğlan çocuğu olacağına inanılır.

• Hamilenin başına veya vücudunun başka bir kısmına haberi olmadan tuz konur. Hamile kadın ilk olarak elini burnuna götürürse oğlan, ağzına veya vücudunun başka bir yerine götürürse kız olacaktır.

• Hamile kadın odadan dışarıya çıktığında bir minder altına makas, diğerine bıçak konulur. Odaya girdiğinde belirlenen mindere oturacak şekilde iki minder boş bırakılır. Hamile kadın, altında makas olan mindere oturursa kızı, bıçak olan mindere oturursa oğlu olacağına inanılır.

• Hamile kadının sık sık uykusu gelirse kız olacağına yorulur.

Bütün bu belirtilere göre tahminler yapılmasına rağmen ; "Allah bilir", "kapalı kutu", "Allah'ın işine karışılmaz", "Allah verir, Allah bilir" denilir.

HAMİLELİĞİN BAŞLANGICI

Hamile kalan kadına, "iki canlı", "hamile" veya "gebe" denir. Hamile kadın ile çevresindekiler, muazzam bir adet ve inanma dünyasının baskısı altındadır. Bugün bile bunların birçoğu harfiyen tatbik edilmektedir. Tüm bu uygulamaların amacı, sağlam ve güzel bir çocuk dünyaya getirmek, hamile kadın ve çocuğu kötü ruh ve kuvvetlerin kötülüklerinden korumak ve hamile kadını doğuma hazırlamaktır.

Hamile olan bir kadının yapıp yapmayacaklarını adeta bir kural haline getiren adet ve inanmalar şöyledir.

• Hamilelik anlaşıldıktan doğum sonrasına kadar kadın saçını kestirmez. Bu yapılsa çocuğun ömrünün uzun olmayacağına inanılır.

• Çocuğun eksik, sakat olmaması için hamile kadına her istediği yedirilir.

• Hamile kadın cenaze evine gitmez, ölü helvası yemez.

• Hamile iken türbede mezar bölümüne girmez. Türbenin çocuğu çağıracağına inanılır. Doğumdan sonra çocuk çok ağlarsa, "Türbe çağırıyor" diye o türbeye gidilir.

• Hamile kadın doğacak çocuğun güzel olması için bir takım şeyleri yapar, bir takım şeylerden de kaçınır. Yüzü ve vücudu güzel olan insanlara bakar. Eskiden yörede çok

sayıda ceylan varmış. Hamile iken ceylana bakan kadınların çocuklarının gözlerinin ceylan gözü gibi güzel olacağına inanılmış. Bu inanıştan yola çıkılarak yöredeki kadınların gözlerinin çok güzel olduğu görüşü yaygındır. Buna karşılık özellikle ayı ve tavşan gibi hayvanlara bakmamaya gayret eder.

• Aşermeye "aşyermek" veya "yerik yerme" denilmektedir. Aşyeren kadının istediğini mutlaka yemesi gerektiği inancı vardır. Eğer yiyemezse çocuğun sakat doğabileceği tehlikesinin olduğuna inanılır. Bunun yanında eğer hamile kadın aşyerdığı şeyi gizlice alırsa doğacak çocuğun ilerde hırsız olacağından korkulur. Bu yüzden hamile kadın aşyerdığında söyler, çevresindekiler de onu temin etmeye çalışır.

DOĞUM OLAYI

Doğum yaptıran kişiye "ebe" adı verilir. Sancıların başlaması doğum anının yaklaştığını gösterir. Derhal ebeye haber gönderilir. Sancılanan hamile kadın odada gezdirilir, örülü saçları, bağlı kemeri, düğümlü olan eşyaları açılır.

• Doğum odasına bekâr kızlar kesinlikle alınmaz. Eğer girse kızın yüzüne leke atar denir. Hamile kadınlar da doğum odasına alınmaz, doğumu zorlaştıracığına inanılır; "ağırılık geldi" denir.

• Doğum safhasında yere kötü bir çul serilir, onun üzerine bir naylon, naylonun üzerine de toprak serilir. Hamile kadın toprağın üzerine oturtulur.

• Annenin, çocuğun cinsiyetini merak etmesinin doğumu güçleştirileceğine inanılır. Doğum güçleşince annenin karnına sıcak bazlamaç konulur.

• Doğum güçleşirse bir kız eline bir yumurta alır. Doğumun yaptırıldığı odanın damına çıkar bacaya ağzını dayar; "sen doğurmuyorsan, ben doğurayım. Sen doğurma ben doğurayım" şeklinde üç defa bağırdıktan sonra elindeki yumurtayı bacadan aşağıya atıp, kırar. (BAHŞİŞÖÜLU, s.6)

• Göbek kordonu kesildikten sonra çıkan kandan biraz alınır ya kulağının içine ya da ağzının içine sürülür. Bu işlem çocuğun hayâsız (terbiyesiz) olmaması için yapılır.

• Doğum yapan kadına "kırklı" adı verilir. Doğumdan hemen sonra kırklı kadına; un, şeker ve yağdan yapılan ve "kuymuk" denilen helva yedirilir. Ve kadının koluna "sinsile" bağlanır. Sinsile; Polat zincir üzerine küçük küçük makas, tabanca, kazma, kürek vs. takılmış halde, kadife üzerine dikilmiş kolluktur.

• Doğumdan hemen sonra, ailenin yakınları "doğdu"ya gelmeye başlar. Doğduya gelenler, aileye olan yakınlığa göre "taki" takarlar.

• Çocuğun "sarılık" olmaması için kırk gün sürekli üstüne sarı bir bez örtülür.

• Anne ve çocuk dışarıya ilk defa doğumun 15. Günü çıkar. Bu günde anne ve çocuk hamama götürülür. Buna "doğdu hamamı" denir. Hamamda, evde yapılmış "hedik" ve "leblebi unu" yenilir.

• Doğum yapan kadın, eğer erkek çocuk doğurmuşsa dokuz, kız doğurmuşsa yedi gün yatar. Kırk gün de iş yapmaz.

KIRKI ÇIKARMA

Kırklama ve kırkbasma inancı yaygındır. Anne ve çocuğu kırk basmasından korumak için kırklarlar. Kız çocuklar doğumun yedinci, erkek çocuklar ise dokuzuncu gününde ilk kez kırklanır. Bir kırklama da doğumun kırkinci gününde yapılır. Kırklanmayan çocuğun gelişmeyeceği, annenin ve çocuğun hastalıklardan kurtulamayacakları inancı hâkimdir.

İlk kırklamada, ebe eve çağrılır. Anne ve çocuk yıkandıktan sonra, bir kovada ısıtılmış suya ebe elini sokar ve "kırk, kırk, kırk kuşların kırkı, kedinin kırkı, cinlerin kırkı çıktı. Seninki de çıksın" der. Un eleğini kadının başına koyar. Üç defa başına o elekten su döker. Kovanın içinde az bir su kalır. Onu da tasa alır, duvarlara, yere, beşiğe, yatağa vb. yerlere "kırk, kırk, kırk" diyerek serper.

Doğumun kırkinci gününde yapılan kırklamada ise, bir sıtıl (kova) su ısıtılır. İçine kırk tane boncuk ya da çörtlenlerin (evlerin damlarından yağmur sularının aşağıya akmasını sağlayan oluk) altından kırk tane taş toplanır. Anne, çocuğunu kucağına alır. Anne ve çocuğun başından "Hactası" (içinde ayet yazılı küçük tas) ile kırk tas su dökülür. Anne ve çocuk böylece kırklanmış olur.

Kırkly kadın ve bebek evde yalnız bırakılmazlar. **Albasacağı** inancı vardır. Bu nedenle kırk gün yalnız bırakılmaz. Mutlaka yalnız kalmaları gerekiyorsa da, yanlarına Kur'an-ı Kerim, makas, maşa, süpürge, bıçak bırakılır. Bunların albasmasından koruyacağına inanılır. Albasmasına uğrayan kimseye **albasan** denir. Albasan önce gerinmeye başlar, ağır çeker, etrafındaki eşyaları kırmızı renkte geçerek bayılır, ağzından köpükler gelir. Albasmasına karşı, ya kırkının başına ya da yastığına kırmızı bir kurdele takılır. Albasmasından kurtulamayan kırkının ve çocuğun yaşayamayacağına inanılır.

Kırkı çıkmamış bir kadının diğer bir kırkly kadınla karşılaşması da sakıncalıdır. "**Kırkbasması**" denilen olayın ortaya çıkacağına inanılır. Bu durumda çocuk gelişmez, o gün ne kadar ise, o kadar kalacağına inanılır. İki kırkly kadın karşılaşsın, kırkbasması olmasın diye iğne değiştirirler. Eğer kırk basarsa çocuk üç Cuma ard arda kırklanır.

KÖSTEK KIRMA

Çocuğun ilk yürümeye başladığı dönemde "**köstek kırma**" töreni düzenlenir. Bu törende çocuğun ailesi yakın akrabalarını eşi, dostu ve komşuları davet eder. Köstek kırma törenine davet edilenler 6-7 yaşına kadar olan çocuklarını da getirirler. Ortaya sofraya açılır. Sofranın içine çerez konulur. Ve çocuğun zıbını da beline kadar kıvrılarak bu kıvrıma çerez doldurulur. Çocuğun iki ayağı ince bir iple birbirine bağlanır. Ve çocuğun çereze doğru yürümesi sağlanır. Çocuk ilk adımını attığında ayağına bağlanan ip kopar, çocuğun yanında bulunan annesi veya misafirlerden yaşlı birisi çocuğun ayağında bağlı olan ve bir ucu kopmuş olan ipi kopararak sofranın ortasındaki çerezin üstüne atar. Odada bulunan çocuklar bu ipi almaya çalışır. İpi ilk alıp evin dışına kadar koşup, ipi evin dışına atan çocuğa kösteği kırılan çocuğun ailesi bir hediye alır. Eğer ipi ilk alıp kaçan çocuk kendisini kovalayanlardan birisine yakalanırsa hediye yakalayan çocuğa alınır.

Bu kısa süreli törende bazı inançlar vardır. Eğer, ipi ilk alıp koşmaya başlayan çocuk evin dışına kadar koşmadan yere düşerse, kösteği kırılan çocuğunda devamlı yürürken düşeceğine inanılır. Veya ipi alıp koşan çocuk bir başkası tarafından yakalanırsa yine çocuğun yürümesinin zor olacağına inanılır. Köstek kırma bir anlamda çocuğun artık bebeklikten, büyümeye doğru yol almasının bir dönüm noktası olarak kabul edilir.

DIŞ HEDİĞİ

Çocuğun ilk yürümeye başlaması gibi, ilk dişini çıkarması da bir töreni, bir merasimi gerektirir. Anne ve baba haricinde çocuğun ilk dişini çıkardığını gören anne ve babadan "**diş hediği**" ister. Kendisi de çocuğa bir hediye alır.

Genellikle de, anne ve baba çocuğun ilk dişini çıkardığını görse de, kimseye söylemez, belli etmez. Çocuğu sevmek için kucağına alan ; "Ke kız, uşağın dişini çıkmış, gördü mi?" der. Annesi; "Yoh görmedim. Ver bahım hele" der. Dişi ilk görmüş olan da; "Onu bını bilmem... Ben diş hediğimi isterem" diye karşılık verir.

Diş hediği yapıldığı gün dost, akraba ve komşular davet edilir. Davetliler geldikten sonra bebek, teşt veya leğen gibi bir kabin içine oturtulur. Önüne kalem, iplik, makas, tarak gibi nesnelere konur. Çocuk bunlardan hangisini ilk alırsa, buna göre çocuğun geleceği ile ilgili bazı tahminler yapılır. Örneğin kalemi alırsa okuyacağına, tarağı alırsa berber olacağına, makası alırsa terzi olacağına inanılır.

Daha sonra orada olanlardan birisi çocuğun başına bir avuç hedik serper. Bununla çocuğun tok gözlü ve tok gönüllü olacağına inanılır. Çocuk teştin veya leğenin içinde otururken, diş hediğine gelenler getirdikleri hediyeleri çocuğun yanına bırakır. Ve eğlence içersinde hedikler yenir. Bu arada diş hediğine çağırılıp da gelemeyenlere hedik tabaklara konularak gönderilir. Kendilerine hedik gelenler ise, tabağa birer armağan koyarak tabağı geri gönderir.

KAYNAKÇA

ACIPAYAMLI Orhan, *Doğumla İlgili Adet ve İnanmaların Etnolojik Etüdü, Türk Kurumu Basımevi, Ankara, 1961.*
BAHŞİŞOĞLU Ayşegül, *Doğum Adetleri, Şanlıurfa Kültür Müdürlüğü Arşivi, Y. 15-930-005*
NAHYA Zümrüt, *Urfa'da Doğum Gelenek ve Görenekleri, Türk Folkloru Araştırmaları, 1983*

KAYNAK KİŞİLER

Kadriye ÇUBUKÇU (38) Evli, 5 Çocuklu
Asiye KARGÜL (55) Evli, 4 Çocuklu
Feride SARAÇ (54) Evli, 6 Çocuklu
İslim KIRBULUT (43) Evli, 2 Çocuklu
Hatice ÇETİNER (46) Eşi ölmüş, 5 Çocuklu
Yaşar BALÇIK (48) Evli, 4 Çocuklu
Safiye SAKLIM (58) Evli, 5 Çocuklu

TAMBURÎ – BESTEKÂR M. VEFİK ATAÇ

Abdullah BALAK

Halk Kültürü Araştırmacısı
Söz Yazarı-Bestekâr

HAYATI

Can Dostum Vefik ATAÇ 1946 yılında Urfa'da doğdu, Tanbûri-Bestekâr'dır. Babası Mustafa Bey, annesi Zeynep Aliye Neriman hanımdır.

Vefik ATAÇ, müziğe küçük yaşlardan itibaren merak salmış, başkanlığını babasının yaptığı Urfa Halkevi İcra Heyeti'nin çalışmalarını yakından takip etme şansını bulmuş, bu vesileyle gerek Geleneksel Türk Musikisi makamları, gerekse yöresel ezgiler, kulağında ve ruhunda o yaşlardan itibaren yer bulmuştur.

Yine bu yıllarda okul müsamereleri ve konserlerde başta ritm saz olmak üzere, cümbüş, cura ve bağlama çalmaya başlamış, daha sonra keman sazına geçmiştir. Yüksek öğrenimi (E.Ü. Fen Fakültesi Kimya Bölümü) için geldiği İzmir'de Dr. Ayhan Sökmen'in yönlendirmesi ile esas sazı olan tamburla tanışmıştır. Kendi imkânları ile edindiği Tamburi Cemil Bey'in plâkları ile Ali Rıza Avni Tınaz'ın imkânlarıyla dinlenme fırsatı bulduğu diğer büyük tamburiler, icracılığının gelişmesindeki en büyük etken olmuştur.

1969 yılında TRT'nin açmış olduğu sınava tamburla katılan Vefik Ataç, başarılı bulunarak "Yetişmiş sanatçı" unvanıyla bu kurumda göreve başlamıştır. Tambur icracılığında büyük tamburileri dinleyip örnek alarak kendisini yetiştirmiştir.

Tamburda kendisine has üslubuyla ekol sayılabilecek bir noktaya gelmiştir. 1969 yılında girdiği TRT'ye 30 yıl hizmet vermiş, bu süre içerisinde tambur sanatçılığının yanı sıra, birçok programda yöneticilik, ayrıca TSM Şube Müdürlüğü görevinde de bulunmuştur.

Türk Musikisine eğitimci olarak da hizmet etmiş,

birçok öğrenci yetiştirmiştir. 1987–1992 yılları arasında Ege Üniversitesi Devlet Türk Müziği Konservatuvarı'nda da tambur, lavta, Türk müziği solfej ve nazariyatı dersleri vermiştir.

Vefik Ataç, tamburiliğinin yanı sıra bestekârlığı, edebi yönü, yöneticiliği ve eğitimliliği ile de dikkatleri çekmiştir.

Vefik Ataç 1981 yılında TRT'nin açmış olduğu koro şefliği sınavında, sınava giren adaylar içerisinde sınavı kazanan tek aday olmuştur. Vefatına kadar geçen süre içerisinde TRT'de, "Fasıl", "Çeşitli Türk Müziği", "Sazlarla Türk Müziği", "Beraber ve Solo Şarkılar", gibi programlarda koro şefliği yapmıştır. Ayrıca 1990 yılında TRT İzmir Radyosu'nda TSM Müdürlüğü görevinde de bulunmuştur.

M. Vefik Ataç'ın musikiye olan aşkı kadar, arkadaşlarıyla olan samimi dostluğu hiç kimseyi kırmamaya özen göstermesi, dostlarının gönlünde taht kurmuştur.

M. Vefik Ataç yaşamını hep fedakârlıklarla geçirdi. Kendi işlerinden çok, dostlarının işine koşardı. Son derece hoşgörülüydü, gönlünde kötülüğe yer yoktu, hiç kimsenin aleyhinde konuşmazdı. Konuşanı da hoş görmezdi.

M. Vefik Ataç'ın oğulları M. Alp ve Ali de babalarının yoluna girdiler. Musikimize hizmette babalarının izinde gidiyorlar.

Zahide Hanım ile evli can dostum M. Vefik Ataç, 8 Mart 1999 tarihinde aramızdan ayrılmıştır. Ruhu şad mekânı cennet olsun.

BESTELERİ

Musikimize kazandırmış olduğu 8'i saz eseri, 64'ü sözlü eser olmak üzere, dini ve lâ-dinî alanda

İzmir Vali Konağı. Dönemin İzmir Valisi Vecdi GÖNÜL'ün Yabancı Delegasyona verdiği resepsiyon. Soldan sağa Vali Vecdi GÖNÜL, Yılmaz YÜKSEL, TRT'den İsmail ÖZBOYACI, Nalan ALTINÖRS, Vefik ATAÇ (1987).
Bestelediği 72 eserde, dinleyenler ve icra edenler üzerinde "Vefik Ataç Bestesi" hissi bırakmaktadır.

Eserlerinde güfte seçimine özen göstermiş, eserlerinde en çok şair Ahmet İlgaz'ın şiirlerini kullanmıştır.

29 değişik makamı kullanmakla beraber, eserlerini bestelerken en çok tercih ettiği makamlar; Nihâvend, Hüzâm, Rast, ve Muhayyer-Kürdî olarak dikkat çekmektedir. Muhayyer-Kürdî makamını kullanırken de öncelikle ısrarlı bir şekilde muhayyer makamını işleyip karar aşamasında Kürdî makamına dönmesi dikkat çekicidir.

1986 yılında T.C. Kültür Bakanlığı'nın Türkiye çapında açmış olduğu beste yarışmasında, güftesi Hulusi Çekiç'e ait olan, Ferahnak makamındaki, "Seni nerde bulsam gayri?" isimli bestesi, "Türkiye Birinciliği" ödülüne layık görülmüştür.

Şair Ahmet İLGAZ ve Vefik ATAÇ

EDEBİ ESERLERİ

M. Vefik Ataç, edebiyata da ilgi duymuş, bazen kendi ismi ile bazen de "Mahmut Rehâvi" mahlasını kullanarak şiirler yazmıştır. Kendi ismiyle yazdığı 25, Mahmut Rehâvi mahlasıyla yazdığı 11, toplam 36 şiiri vardır. Yazmış olduğu şiirlerden sekizini kendisi bestelerken, birini Kaya Bekat şedarabân makamında şarkı olarak, birini de Şuayip Sorulma rast makamında şarkı olarak bestelemiştir.

MAKELELERİ

1) "İCRACILAR- Tamburi Cemil Bey", **Mûsiki ve Nota**, Mart 183, sa:3, s.22-23 (Vefik Ataç bu makalesinde kendisinin tambur hocası olarak kabul ettiği Tamburi Cemil Bey'in ailesi, hayatı ve eserleri hakkında bilgi vermiştir.)

2) "İNSAN-GERÇEK SANATÇI-İZZEDDİN ÖKTE", **Mûsiki ve Nota**, Nisan 1983, sa:4, s.30-31 (Vefik Ataç bu makalesinde Tanbûrî İzzeddin Ökte'yi kendi anılarına da dayanarak tanıtmaya çalışmıştır.)

3) "REFİK FERSAN", **Mûsiki ve Nota**, Mayıs 1983, sa:5, s.32-33 (Vefik Ataç yazmış olduğu bu makalede Tamburi Cemil Bey'in en kabiliyetli öğrencilerinden biri olarak andığı Tamburi-Bestekâr Refik Fersan'ı sanatçının kendi ifadelerinden de faydalanarak tanıtmaya çalışmıştır.)

ŞİİRLERİNDEN...

*Ya Râb, bu garip kuluna dere tepe düz vereydin,
Şimdiye dek ne diledi? Bir istese, yüz vereydin.
Bunca güzellerin görüp, nefsin unutsa da n'olur?
Ya umursamaz bir gönül, ya görmeyen göz vereydin.*

* * *

*Beni sen yarattın, "Âdem'e kusur olma" demişsin,
"Suret-i insan altında, hasır olma" demişsin,
Sensin beni hem Müslüman, hem de insan yaratan;
"Ne nefesine, ne kimseye, esir olma" demişsin.*

* * *

*Öylesine muhtacım ki sevgiye
Aşkın kaynağından içsem doyunca
Sevgimce sevemezsin, ben bile bile
Sevsem, ölesiyse sevsem doyunca.*

*Yıllardır kupkuru gönül pınarım
Gel, tanrıdan sonra seni tanırım.
Aşkı öğrenirsin, öyle sanırım,
Göğsümün üstüne başın koyunca.*

* * *

*Her kim ne derse desin, ŞANLIURFA'ya ilişkin
Belki köftesi çiğdir, lâkin mâyası pişkin.*

Selma - Reha SAGBAŞ'ların evi. Dönemin ünlü tamburileri birarada Ayaktakiler; Selçuk SİPAHIOĞLU, Necdet YAŞAR. Oturanlar; Yılmaz PAKALINLAR, Vefik ATAÇ. Duvardaki Fotoğraf Tamburi Cemil Bey

Kaynakça:

M. Vefik Ataç'ın Hayatı ve Eserleri, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans tezi, 2001, Hazırlayan: M. Alp Ataç.

HİCÂZ ŞARKI

Ben öldükten sonra

Beste - Güfte: Vefik ATAÇ

Usül: Düyek

BEN ÖL DÜK TEN SON RA BU KUŞ LAR U ÇAR ... BU DE RE
LER BÖY LE ... ÇAĞ LAR MI DER SİN DER SİN
DE Ğİ ŞE DE Ğİ ŞE BİL MEM Kİ O YAR
EL LE RE MEY Lİ Nİ BAĞ LAR MI DER SİN
HAĞ LAR MI DER SİN BAĞ LAR MI DER SİN

*Ben öldükten sonra, bu kuşlar uçar
Bu dereler böyle, çağlarını dersin?
Değişe değişe, bilmemki o yar,
Ellere meylini, bağlarını dersin*

*O gözleri süzgin, sözleri şakrak.
Önüne düşerse, bir kuru yaprak
Eski sevdiğini, hatırlayarak
Hatıralar kalbini, dağlarını dersin?*

SÛZİNÂK TEVŞİH

Süre: ♩ = 120

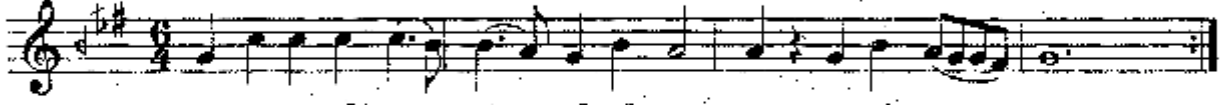
Usûl: Değişmeli

(S.Semâi - Y.Semâi)

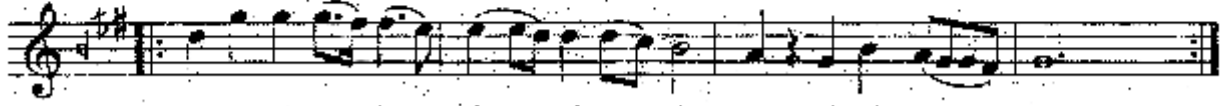
Ne yana dönersen görünen

Beste: Vefik ATAÇ

Güfte: Ahmet ILGAZ

NE YA NA DÖ NER SEN GÖ RÜ NEN TEK HA Kİ KAT O

SA YI LA RI - İN DİR Bİ RE BİR - TEK HA Kİ KAT O

DÖ NE DÖ NE PER VA NE O LUP NÜ RU NA YA RİN RİN

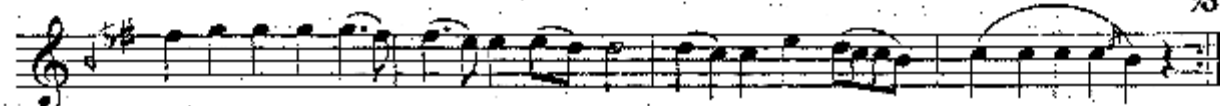

SE VE SE VE CAN VER ME DE YİZ UĞ RU NA YA RİN

Son

HA Nİ Bİ Zİ TER KET Mİ YE ÇEK BÂ Kİ O LAN KİM

SO - NU NE HA YA TEN Kİ BU DÜN YA DA KA LAN KİM

Ne yana dönersen, görünen tek hakikât O !
Sayıları indir bire, bir tek hakikât O !

Döne döne pervâne olup nûruna yârin
Seve seve can vermedeyiz uğruna yârin

Hani btzi terketmeyecek bâki olan kim
Sonu ne hayâtın, ki bu dünyada kalan kim.

BESTE - NEVÂ ŞARKI

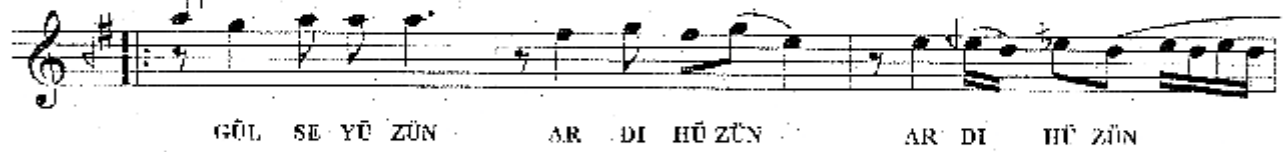
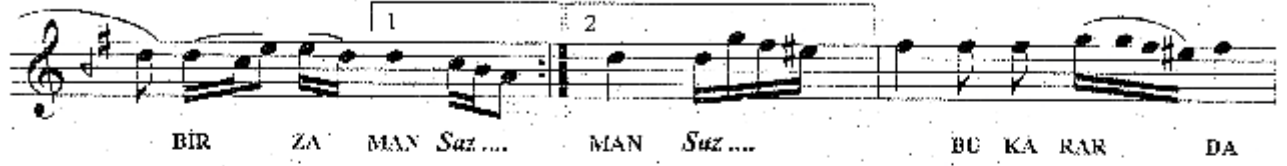
Muradınca dönse devran

Süre: ♩ = 136

Usûl: Düyek

Beste: Vefik ATAÇ

Güfte: Ahmet İLGAZ

*Muradınca dönse devrân, bir zaman
Bu kararda durmaz felek her zaman.
Gülse yüzün, ardı hüzüdür hemân
El' aman felekten ah, el' aman.*

“Bayramlar mı eskidi bizler mi yaşlandı?”

Urfa'da Eski Bayramlar

Abuzer AKBIYIK

Serbest Muhasebeci

Mali Müşavir

Halk Kültürü Araştırmacısı

“Bayramlar mı eskidi bizler mi yaşlandı?” diye bir söz vardır. Son 30-40 sene içerisindeki ekonomik sosyal ve kültürel değişim, bilgisayar, telefon ve diğer iletişim alanındaki gelişmeler dünyada olduğu gibi ülkemiz insanının da yaşantısını, düşünce tarzını, beklentilerini ve önceliklerini çok değiştirdi. Tabii ki bizler de yaşlandı ama sosyal yaşantıdaki bu değişimle birlikte bayramların da eski lezzeti ve heyecanı kalmadı diye düşünüyorum. İşte bu yazıda Urfa'daki eski bayramlardan bahsedip aklımın köşesinde kalan anıları sizlerle paylaşacağım. Zaman zaman da eski ile yeni bayramları kıyaslayacağım.

Eskiden dini bayramlarda eş dost akraba bir araya gelir, bayramlaştı, küskünler barışırdı. Yardımlaşma ve dayanışma doruğa çıkardı. Gerip ve kimsesizler gözetilirdi. Son yıllarda bayram denildiği zaman “tatil” akla gelmektedir. İnsanların birçoğu bayramda sahillere koşmakta otel ve tatil köylerine gidip bayramı geçirmektedirler. Bu düşünce tarzı çoğalarak bütün toplum kesime yayılmaktadır.

“Eskiye rağbet olsaydı bitpazarına nur yağardı” deyimini çoğu kez eskinin öneminin olmadığını vurgulamak için kullanırız ama birçok “eski” eşyadan ve hayatımızın “eski” günlerinden de vazgeçmeyiz.

İşte vazgeçmediğimiz “eskiler”den biri de “eski bayramlar”dır. Her bayramda yeri geldiğinde “nerde eski bayramlar” deyip çocuklarımıza bizim çocukluk günlerindeki bayramların sevincini, coşkusunu, adetlerini anlatırız. Belki eskiye duyduğumuz özlem,

belki çocukluk günlerini tekrar bize yaşatması, ne dersiniz deyin eski bayramları anlatmak hoşumuza gider. Mesela aldığın markalı ayakkabıyı beğenmeyen çocuğuna: “Oğlum kolay elde ettiğiniz için beğenmiyorsunuz. Gak deyince elbise, guk deyince mevsimine göre en pahalı ayakkabıları alıyoruz yine de beğenmiyorsunuz. Ya biz. Biz nasıl büyüdük biliyor musun? Hiç unutmam ben çocukken babam bayramda bir cankurtaran (plastik ayakkabı) almıştı, o kadar sevinmişim ki, cankurtaran'ı yastığımın altına koyup öyle uyumuştum.”

Gerçekten de şimdiki çocukların hiçbir şeyi beğenmediklerini, tatmin olmadıklarını bayramların bile sevincini coşkusunu yaşayamadıklarını görüyoruz. Zamanımıza göre çocukların oyunları da değişmiş. Mahallede kozakırık, elim sende, alkuç balkuç, çelik-çubuk oynayan çocuklar gitmiş, varsa yoksa televizyon, çizgi film, futbol, internet, bilgisayar oyunu, cep telefonu hayatlarının vazgeçilmez parçaları olmuş. Oyuncaklar bile değişmiş. Eskiden tahtadan, tenekeden, çamurdan yapılan oyuncaklar vardı. Kumaştan top, telden arabalar yapardık. Anneler kızlarına bezden oyuncak yapardı. Şimdi birlerce çeşit naylon oyuncaklar, uzaktan kumandalı arabalar, konuşan, ağlayan hazır bebekler, havlayan köpekler var. Neyse biz yine isterseniz bayram konusuna dönelim.

Eski bayramlarda, cep telefonu ile mesaj gönderme yoktu. Uzakta olanlar birbirlerine manzaralı kartlar gönderirdi. O zamanki bayramlarda tatile gitmek

1920'li yıllarda 11 Nisan kurtuluş bayramı kutlamaları

yoktu, bayramlarda herkes büyüklerini ziyaret eder hayır dualarını alırdı. O zamandaki bayramlarda fakirlere yardımlar gizli yapılır, bir elin verdiği diğer el görmezdi. Şimdiki gibi kameralar önünde yardım yapılmazdı. O zamanlar yardım gönderenin ismi söylenmez, "bunu bir hayır sahibi gönderdi" denirdi. Şimdiki gibi yardım sandığının içine kartvizit konulmazdı.

Eskiden bayram, bayram öncesinden yapılan hazırlıklarla başlardı. Evlerde bayram temizliği yapılırdı. Misafirlere ikram edilmek üzere "Külünçe" yapılırdı. Külünçe Urfa'da yapılan bir tür şekerli ve tuzlu peksimet olan külünçe, evde hazırlanır, hamuruna özel kokulu baharatlar katılır, özel şekillendirici nakışlarla süslenir, çarşıdaki özel fırınlarda pişirttilirdi. Bayram günü gelen misafirlere ikram edilirdi. Misafirlere ikram olarak Ramazan bayramlarında "Kuzuıçi", "Zerde", "Üzlemeli Pilav"; Kurban Bayramında ise et kavurması gibi yemekler yapılır misafirlere ikram edilirdi.

Bizim zamanımızdaki bayramlar bir başkaydı. Bayram gelmeden babamız kendi haline göre bizlere birer giysi ve bir ayakkabı alırdı. Ayakkabı dediğimiz de, yazın "cankurtaran" kışın ise naylon "çizme" idi. Aslında o gün bizim için bayramdı. Elbisemizi ve ayakkabımızı başımızın altına koyar uyurduk. Bayram sabahı babamızla birlikte uyanır bayram namazına giderdik. Hocanın bayramla ilgili hutbesini dinlerdik. Namazdan sonra evimize döner büyüklerimizin elini öper, hayır dualarını alırdık. O an bizim için en önemli anlardan biriydi. Çünkü bayram harçlığı için eller cebe uzanırdı. Bayram harçlığını alınca dünyalar bizim olurdu. Yemeği yedikten sonra (bazen de yemekten önce) mezarlığa gider ölmüş yakınlarımız için dualar okurduk. Mezarlık

1960'li yıllarda 11 Nisan kurtuluş bayramı kutlamaları

dönüşünden sora yakın akrabalarımızı ziyaret eder ellerini öperdik. Çocukluk işte, kim daha fazla bayramlık veriyorsa ziyarete o akrabamızdan başladık.

Bayramın vazgeçilmez hususlarından biri de bayram yerleriydi. Urfa'da eskiden, Eyyubiye, Arap Meydanı, Bamyasuyu gibi bazı mahallelerde bayram yerleri kurulurdu (şimdi Haleplibahçe, Bahçelievler gibi daha değişik yerlerde kuruluyor). Bayram yerlerinde tahtadan "Leyli" (salıncak), "Dönme Dolap", "Tataravalli", "Atlıkarıca"lar bizim en çok sevdiğimiz eğlencelerdi.

Bazı bayram yerlerinde bir kale kurulur, meşhur kaleciye para ile şut çekilirdi. O yıllarda "Kaleci Bahe" en meşhurlarından biriydi. Ayağına güvenenler ona gol atmaya çalışırdı. Mahmut Pehlivan elindeki top gülesini havaya atar, göksünün üstüne tutardı. Bir tahtaya çivi çakar dişi ile çıkarırdı.

O yıllarda da bayram yerlerinde üçkâğıtçılar (dolandırıcılar) vardı. Yerde üç iskambil kâğıdı ile "bul karayı al parayı" oynatırlardı. Büyüklerimizden duymuştum Urfa'da üçkâğıtçı, dolandırıcıların en meşhuru "kumarcı bozo" imiş. Bu üçkâğıtçı bayramyerlerinde, mezarlık kenarlarında tezgâhını kurar toruna (ağ, tuzak) düşenleri dolandırmış. Harrankapı, Samsatkapı, Beykapı gibi Urfa'nın giriş kapılarına yakın yerlerde durur, etrafındaki üç beş arkadaşı ile köyden şehre gelenlerin dikkatini çekermiş. Bir müşteri gibi duran kendi adamı parayı basar ve kazanınca bunu köylü de kazanacağını zannederek üçkâğıttan karayı bulmak için para basarlarmış. Ama nafile ceplerinin son kurşuna kadar dolandırıcıya kaptırırlarmış.

Bazen bayram yerlerine ip cambazları gelirdi. Onların ip üzerindeki yürüyüşlerini seyrederken heyecanlanır adeta küçük dilimizi yutardık. Hele cambazın hareketlerini taklit etmeye çalışan ve başaramadığı için komik durma düşen "boncuk" adındaki palyaço bizi gülmekten kırıp geçirirdi. Ya bayram yerinin yanına çadır kurup gösteri yapan kumpanyalar. Elinde tenekeden bir ağızlık bulunan kişi kapıda durup herkesi "Şahmeran yılanı", üstü kız altı balık olan "Balıkkızı"ni görmeye, fal açtırmaya davet ederdi.

Bir de kadınlar için mahallelerde leylici evleri vardı. Mesela, Büyükyol'da Haydar Usta'nın fırınının yanında "Leylici Fato", "Leylici Abzer" Harrankapı Mahallesi'ndeki "Leylici Keddare" nin evi en meşhurlarındandı. Leylici evin babası ve erkek çocukları kapıda bekler erkekleri içeri almazdı. Evin hanımları ise gelenleri karşılar onları leyliye bindirirdi. Urfalı aileler de rahatlıkla o evlere gider büyük "kendir" leyliye biner, gönüllerince eğlenirlerdi. Leylinin ücreti "dolam" hesabına göre ödenirdi. Eskiden Urfa'da, erkek tarafının nişan taktıkları kızı leyliye götürme âdeti de vardı. Leylicilerde daha fazla bahşış almak için kaynanaya ve müstakbel gelin adayına özel ilgi gösterirlerdi.

Ramazan bayramında nişanlı kızlara bayramlık alınır, mevsimine göre yiyecekler mesela yazın bir sırğa (eşek yükü) has (marul) gönderilirdi. Hali vakti yerinde olanlar da müstakbel gelinlerine Kurban Bayramı'nda

1954 yılı 11 Nisan kurtuluş bayramı kutlamaları (Topçumeydanı)

boynuzları süslenmiş bezenmiş koç gönderilirdi. Bize mi öyle gelirdi bilemiyorum, eskiden bayram yerlerinde satılan şekerlemeler de ayrı bir lezzetliydi. Bayram yerlerinde harçlıklarımızla akıt, horozlu şeker, patpat, şam tatlısı, çekirdek, ezme, pamuklu şeker, haşlanmış nohut gibi yiyecekler alırdık. Acıkınca da "lolaz ekmek"le karnımızı doyururduk. Yine bayram yerlerinde buz sıyrılarak yapılan ve üzerine şeker şerbeti dökülen karlamaç (Eskimo), yine palıza (haytalya) ve dondurmacıların evlerinde yaptığı dondurma çok hoşumuza giderdi. Şimdiki gibi Kornetto, Maks gibi hazır dondurma, Danone gibi hazır meyveli yoğurtlar daha henüz icat edilmemişti.

Ya, 11 Nisan Urfa'nın kurtuluş bayramları. O başka bir coşku ve heyecanla kutlanırdı. Marangoz, Hallaç, Culhacı, Keçeci, Kazancı ve diğer esnafın kamyonların üzerine kurdukları tezgâhları ile resmigeçitte yerlerini alırdılar. Her mahalleden mahallenin ileri gelenleri kırdüğme yelek, gabardin şalvar ve kırmızı yemeni ayakkabı ile mahalli kıyafetlerin en güzelini giyer

üzerine tüfeğini kuşanır ve mahalleli gurup olarak bayramlara katılırdı. Gaziantep, Kahramanmaraş gibi illerden, Urfa'nın ilçelerinden ve köylerden gelen guruplar resmigeçitte gururla il, ilçe ve köylerini temsil ederlerdi. 11 Nisan törenleri Urfa'nın Şehitlik mevkiinde yapılır, savaş sahnesi canlandırır. Top ve mermi atışları ile mevziyi ele geçirmek üzere askerlerin "Allah! Allah!" sesleri ile hücumu, Şair ve hatip Mustafa Dişli'nin heyecanla okuduğu şiirler eşliğinde, gönderden Fransız bayrağının indirilerek Türk bayrağının çekilişini izlerken herkes heyecanlanır, duygulanır, kimisi de ağlardı. Yine 11 Nisan gecelerinde fener alayları düzenlenir, tiyatrolar, mahalli sanatçıların konserleri birbirini takip ederdi. Gün boyu belediye hoparlöründen "Kolumu salladım toplar oynadı" gibi kahramanlık türküleri, hoyratları çalınırdı. Daha da eskiden Mukim Tahir, Kel Hazma, Bekçi Bakır, Tenekeci Mahmut, Karaköprülü İsmail, Bedran Kırmızı, Aziz Çekirge gibi müzik ustalarından kurulu Urfa Mahalli Müzik ekipleri Ankara ve diğer Radyo evlerine gider o gün için özel programlar yapardı. O programlarda Şair M. Hulusi Kılıçaslan Urfalıların kahramanlıklarıyla ilgili en güzel şiirleri okurdu. Böylece Urfa'daki 11 Nisan Bayramı coşkusu ve heyecanı o zamanın en popüler iletişim aracı olan radyo vasıtasıyla yurt sathına dalga, dalga yayılırdı.

Bu kadar az bir zamanda, gelenekleri, görenekleri, ahlakı, yemesi, içmesi, giyimi, zevkleri, yaşantısı, duygu ve düşünceleri, güldüğü ve ağladığı şeyleri ile A'dan Z'ye her şeyiyle değişen bir toplum olduk. Bu kadar kısa bir dönemde değişeceğimizi eskiden kim söyleseydi inanmazdık. Ama değiştik. Bazen düşünüyorum. "Bayramlar mı eskidi bizler mi yaşlandık..."

1954 yılı 11 Nisan kurtuluş bayramı kutlamalarında Urfa köylerinden gelen atlı aşiretler geçit töreninde

Fırat'tan Kalkan Gemiler...

Mehmet KURTOĞLU

Vakıflar Genel Müdürlüğü
Kültür ve Tescil Dairesi
Yayınlar Müdürü

Fırat'ın(1) birçok şehirleri vardır. Birçok şehirden ve ülkeden akıp gider. Ama en çok Urfa ile bütünleşmiş, en çok Urfa'ya yakışmıştır Fırat... Yüzyıllardan beri dağları delip, ovaları aşarak öfkeyle akan bu erkeksi nehrin, binyıllık bu arayışı sanki Urfa'yı bulmak içindir. Dicle'nin kadınsı ve kıvrak dans eder gibi akışının tersine, Fırat sevdiğini kaybetmiş ve akli başından alınmış bir âşık gibi delicesine akmaktadır... Onun için kızlara Dicle erkeklere Fırat ismi vermişlerdir.

Fırat'ın binlerce yıllık bu delice akışının durağanlaşması, sevgilisi Urfa ile ancak teskin bulmuştur. Urfa'da sevdiğine kavuşmuş, Urfa'da durulmuştur. Yağmurların ve nehirlerin erkek, denizin ve toprağın dişi olduğu kabul edilir. Gök eril, yer dişidir. Yağmur bir toprağa düştüğünde nasıl ki, bitki yeşerir, tabiat canlılık kazanırsa, Fırat'ın Urfa'ya akması da bu topraklara canlılık kazandırmıştır. Öyle ki, bin yıllık firak, vısal ile sonuçlanmıştır.

O hırçın, o deli dizgin, o hoyrat Fırat, yüzyıllardır aşkını arayan mecnun gibi dağlar aşip, ovalar geçerek geldiği Urfa'da ancak sevdiğine kavuşmuş ve durulmuştur. Harran'ın çatlak dudakları ile yıllardır "yağdır mevlam su gönder mevlam su" inlemelerine kulak vermiş gelmiştir Fırat... İşte bu yönüyle Urfa ile Fırat'ın hikâyesi binlerce yıllık ölümsüz bir aşk hikâyesidir. Nesilden nesile aktarılan bir destandır.

Fırat deli akar delinir dağlar

Kara bahtlı Harran sevinçten ağlar

Bir tarih yazılır: aşılır çağlar

Canlara can katan şehir bu Urfa!

Kadim şehirler olduğu gibi kadim nehirler vardır. Bunlar Nil, Fırat, Dicle... Medeniyetlerin doğup büyüdüğü ve bir zaman sonra coğrafya üzerinde medeniyet tasavvuru oluşturduğu nehirler... Nil olmazsa Kahire, Dicle olmazsa Diyarbakır, Fırat olmazsa Urfa eksik ve öksüz kalır...

Bu bağlamda Fırat'ın Urfa ile ilişkisi yalnızca toprak su ilişki değildir. Ondan daha güçlü daha anlamlı kültürel, sosyal ve siyasal ilişkileri de mevcuttur. Fırat'ın içinden geçtiği Birecik'in Osmanlı'nın en önemli tersanelerinden biri olduğunu ve burada yapılan gemilerin uzak denizlere açıldığını söylersem yanlış anlaşılabilir sanırım. Yine Birecik tersanesinde yapılan donanmaların Cezayir'e gönderildiği ve çok güçlü tersanelerden biri olduğu göz önüne alınır, Fırat'ın Urfa tarihinde yalnızca Harran ovasına suyunu akıtmasıyla değil, üzerinde hüküm süren devletlere savaş sırasında destek olduğu gerçeği görülür. Yüzyılın başında kabakla Fırat'ı geçenlerin anlattıkları hatıralar ve ilginç öyküler bağrında saklamaktadır... Hatta Ünlü Alman Generali Moltke mektuplarında Urfa'yı anlatırken daha çok askeri bir gözle şehri tanımlamaya çalışır ve ardından Birecik'teki tersaneden bahseder...

Bilindiği gibi tarihte büyük komutanlar Fırat'ı kaç

Birecik'te Sal Yapımı (1951)

kez geçtikleriyle övünürlermiş. Daha doğrusu bir komutan kaç kez Fırat'ı atıyla geçmişse o kadar paye kazanmış. Fırat'ı geçmek her komutana nasip olmamış çünkü... Büyük İskender'in Fırat'ı geçerek Afrika'ya kadar uzandığı ama bir daha geri dönemediği bilinmektedir... Osmanlı dahi Fırat'ı geçtikten sonra Söğüt'te ki Gaza Devletini dünya devletine çevirmiştir. Dahası Osmanlı'nın başlangıç noktası Fırat'tır.. Ve Fırat'ı aşmakla başlar ki, Fırat'tan geçenken boğulan Süleyman Şah, Ceber kalesinde yatmaktadır.

Fırat'ın bir de kültürel boyutu vardır Urfa için. Fırat'ı görüp de üzerine şiir, destan yazmayan ve türkü yakmayan sanatçı yok gibidir. Fırat üzerine yakılan ağıtlar, onun ne denli büyük ve hırçın nehir olduğunun göstergesidir. Fırat'a iki türlü ağıt yazılmıştır. Birincisi Fırat'ı geçerken ya da Fırat'ın yuttuğu insanlar üzerine yazılan ağıtlar, bir de Fırat'ın Harran'a kavuşmamasından dolayı yazılan ağıtlar. Urfa'da en çok ağıt türü Fırat ile Harran'ın ayrılığı üzerine yazılan ağıtlardır. Burada ilginç olan Fırat ile Harran birer insan gibi telakki edilmiş ve kişileştirilmişlerdir... Urfa'nın 20. yüzyıl şairlerinin büyük çoğunluğunun en büyük sevdası Fırat ve Harran sevdasıdır. Yazdıkları şiirler adeta bir ağıt niteliğindedir.

Aslında Fırat'ın Harran'a akıtılması yalnızca 20. yüzyıl insanının fikri olmamış, tarih boyunca insanlığa beşiklik yapmış, Urfa'da yaşamış bütün uygarlıkların temel amacı Fırat'ın sularını Harran'a akıtmak olmuştur. Fırat'ın haşin, hoyrat ve asi akışı, onu insanoğlunun gözünde büyülü yapmış, ona bir kutsiyet verilmesine neden olmuştur. Fırat'ın bu saydıklarımızın dışında işte

Birecik Kalesinin batıdan görünüşü (1906)

böylesine büyülü ve dini bir yönü vardır. Bu yönüyle Fırat, efsanelere girmiş, kör inançları beslemiş durmuştur yüzyıllar yılı. Nesilden nesile aktarılan bu gizemli gücün en son vardığı merhale ise, kutsallık olmuştur. Ve Fırat'ın cennetten kopup gelen bir nehir olduğuna inanılmış. Zenginlik ve refah getirdiği gibi uğursuzluğu beraberinde getireceği düşünülerek bu defa kıyamet senaryolarına malzeme olmuştur. Fırat, bereket saçtığına kıyamet kopacak zihniyeti hâkim olmuştur. Bütün bunlar bu asi nehrin muazzam büyüklüğü ve gücünü göstermektedir. Yine Urfa'nın kırsalında, özellikle Fırat'a yakın bölgelerde oturanlarda oluşan yaygın bir inanç vardır. Doğum sancısı çeken, ama doğurmakta zorlanan kadınların, bu zor durumdan kurtulması için evin erkeğinin bir kılıç, bıçak veya hançer ile Fırat'ın suyunu kesmesi inancı... Dinden efsaneye, aşktan savaşa uzanan yolda Fırat'ın akışı... Fırat'ın aşkı... Namus cinayetlerinin temizlenmesi konusunda bu kutsal nehir, aşiretin namusunu temizler...

Fırat üzerine anlatılan efsanelerin en güzeli bence Yunan mitolojisinin güçlü kahramanı Herkül'ün Fırat'ı Urfa'ya akıtması efsanesidir. Efsaneye göre Urfa'dan geçen Herkül'e bir Urfalı ahırını temizlemesi karşılığında bir teklifte bulunur. Herkül'de ahırını temizlemek için Fırat'ın suyunu Urfa'ya çevirir ve ahırını temizler. Bir şair arkadaşın deyişiyle Urfalı Yunanlıya ahırını hem de Herkül'ün eliyle temizletir...

Fırat'ın şehirleri içinde Urfa'nın farklı ve özel bir yeri vardır. Urfa, Fırat ile dün olduğu gibi bugünde dünya kenti olmaya devam etmekte, uygarlıklar yaratmaktadır. Dünyanın en eski şehri Urfa'nın, en eski nehri Fırat ile kaderi birlikte akmış, birlikte şekillenmiştir. Fırat, Urfa'ya dahası Harran'a olan aşkını Atatürk Barajı ile taçlandırmış ve dünyanın kalbinin attığı bir yer yapmıştır. Mutlu bir aşkın, binlerce yıllık bir arayışın sonucu da böylesine güzel, böylesine anlamı sonuçlanmıştır...

Zeki Alasya ve Metin Akpınar, adını hatırlayamadığım bir filmin sahnesinde biri diğerine askerliğini nerede yaptığını sorar ve gemiye binip binmediğini söyler. O da askerliğini Urfa'da yaptığını ve gemiye ilk defa Urfa'da bindiğini söyler. Yıllar önce izlediğim filmdeki bu diyalog herkes gibi beni de fazlasıyla güldürmüştü. Urfa üzerine okumalarım devam ederken, Birecik'te tersane olduğunu, buradan gemiler kalktığını görünce, aynı filmi tekrar seyretsem güler miydim diye içimden geçirmeden edemedim.

Birecik köprüsü yapılana kadar sallarla karşıdan karşıya geçen insanların, yine "Kelekle Fırat'a Seyahat" ve Bekir Yıldız'ın Fırat'ı sallarla geçişi anlatan hikâyelerini okumuş biri olarak, burada büyük bir tersanenin olduğu ve gemilerin buradan kalktığını öğrendiğimde doğrusu Fırat'ın geçmişinin bugünkünden daha görkemli olduğunu düşünmeden edemedim. Yine Birecik'in tersanesiyle öne çıktığını ancak tarihi kaynaklardan öğreniyoruz:

"Birecik şehri, geçmiş dönemlerde tersanesi ve çok faal olan iskelesi ile tanınmaktadır. Fırat Nehri'nin buradan itibaren geniş bir alana yayılarak ulaşımına uygun bir hale

Birecik Fırat Nehri üzerinden Yemen Cephesi için Basra Körfezine silah-cephane ve yiyecek nakleden Osmanlı Bahriye askerleri (1911)

görünmemektedir. İngiltere'de ise Akdeniz – İskenderun çevresine ulaşmak, daha sonra Fırat ve Dicle nehirlerinde buharlı gemi seferleri sayesinde Basra körfezine, oradan Hindistan' a ulaşmak daha akla yakın bir plan olarak görülür. Söz konusu kitapta anlatılan girişimin amacı bu seferlerin öncülüğüdür.

Bu inanılması güç amaçla yola çıkan grubun başında Albay Francis Rawdon Chesney bulunmaktadır. Grupta ayrıca jeologlar ve Heffner adında bir Alman çift bulunur. Fırat ve Dicle adı verilen iki adet buharlı gemi İngiltere'de inşa edilir, tekrar parçalara ayrılır, deniz yoluyla İskenderun'a, buradan kara yoluyla Birecik'e getirilir. Birecik kayalıklarının dibinde kurulan bir karargâhta gemilerin tekrar inşasına başlanır. Ancak tüm bunlar düşünüldüğü kadar kolay olmaz. Zorluklar daha İskenderun ve Birecik arasındaki yol güzergâhında başlar. Gemilerin üç tona varan ağırlıktaki kazanlarını taşımak için yüzden fazla çekici hayvana ihtiyaç olur, yolda karşılaşılan her tepe her bayır ayrı bir çetin sınav haline gelir.

Birecik'te kurulan karargâhta gemi parçalarının tekrar monte edilmesi aylarca sürer. Bu dönemde ekibin üyeleri hem aşırı sıcak ve soğuk havayla hem de sıtma gibi hastalıklarla mücadele ederler ama tüm bu zorluklara rağmen çevre incelemelerini sürdürmeyi ihmal etmezler. Kurulan karargâhta en baştan bir kütüphane oluşturulur, ekibin jeologları ülkelerinden posta yolu ile gelen dergilerden uzmanlık alanlarındaki son gelişmeleri takip ederler. Henüz büyük arkeolojik keşiflerin yapılmadığı, çivi yazısının bile henüz okunmadığı bir dönemde Urfa ve çevresinde bir ideal uğrunda zamanlarını geçiren bu bir grup insanın bilgiye susamışlığı, edindiği bilgiyi raporlar, anılar, notlar yazarak, karakalem resimler çizerek kalıcı ve paylaşılabilecek hale getirme disiplini ve titizliği gıpta edilecek düzeydedir. Ekibin üyeleri yaptıkları çevre gözlemlerini düzenli raporlar halinde ülkelerinin yayın organlarına ulaştırırlar, gezinin bitiminden sonra da anılarını birkaç cilt halinde yayınlarlar. Ekipte bulunan iki jeolog uzun bekleme döneminde Birecik kayalıklarını en ince ayrıntılarına kadar bilme ve inceleme yarışına girerler adeta.

Alman çift Heffner ise çevredeki her türlü bitki ve hayvan çeşidinden örnekler toplar, bunları konserve ederek koleksiyon hazırlar. Yapılan bir gezi sırasında ekipten iki kişi nehir kenarında gördükleri hayvanın timsah olup olmadığı konusunda tartışırlar. Bugünkü

bilgilerimizle bunun muhtemelen büyük bir Varanus griesseus griesseus olduğunu söyleyebiliriz. O dönemde sevimli dev kertenkelenin yaşam alanı henüz Tek Tek Dağları'na kadar daralmamış olmalı. Ekibin sürekli artan ödenek ihtiyacını karşılamak için at üstünde Urfa'ya gelen kurye ise yazdığı mektuplarda, kendisine şehirde büyük bir kilisenin okul bölümünün konaklama yeri olarak ayrıldığını anlatır. Aynı mektupta kurye, Ermeni yardımcısının bahçede mezarların arasında yattığını, kendisinin yattığı odada ise taş duvarlardan yansıyan sıcaklığın dayanılmaz olduğunu, çok fazla karasineğin çevresinde uçtuğunu ve kendilerine şerbet ikram edildiğini de yazar.

Birecik'te tamamlanan montajdan sonra Fırat ve Dicle adlı buharlı gemiler 16 Mart 1836 tarihinde, çevrede toplanan yerli halkın da meraklı bakışları altında, nihayet yola çıkarlar. Ancak, bir kara mizah örneği gibi yola çıktıktan birkaç yüz metre sonra, bir kumula saplanır ve haftalarca oradan kurtulmak için uğraşırlar. Daha sonraki haftalarda devam eden yolculukta şanssızlıklar yakalarını bırakmaz ve kötü havanın hüküm sürdüğü bir gece Bağdat yakınlarında, Dicle gemisi içindeki tüm malzeme ve mürettebatla batar. Bu kayıptan sonra seferin başarısızlığı yavaş yavaş kabullenilmeye başlanır. Fırat gemisi ile daha sonraki aylarda birkaç sefer daha yapılmaya çalışılır ancak projeden vazgeçilince, Birecik kayalıklarının dibinde yapılan bu gemi, başka bir güzergâhta işletilmek üzere Hindistan' a gönderilir. Ekibin ilginç kişiliklerinden Heffner çiftti de Hindistan' a gider başarısız Fırat macerasından sonra. Bay Heffner Andaman yerlilerini incelemek için proje geliştirir, ödenek de bulduğu bu araştırma sırasında incelenme fikrinden pek hoşlanmamış oldukları anlaşılan Andaman yerlileri tarafından öldürülür. Bayan Heffner ülkesine dönüp hatıralarını yayınladığı gibi eşiyle birlikte Birecik ve Urfa çevresinde topladığı bitki ve hayvan koleksiyonunu, eşinin doğum yeri olan Prag' da üniversiteye bağışlar.”(4) İngilizlerin bu girişimini anlatan daha başka birçok kaynak mevcuttur. 19. yüzyılda Urfa ve Birecik, Avrupalı ajanların buluşma merkezidir. Burada yapılan kazılar dolayısıyla bir araya gelip, buluşurlar...

Birecik'te 18. yüzyıla kadar gemi inşa faaliyetleri devam etmiştir. Bugün Fırat'ın üzerine yapılan barajlarla yapay bir denize dönüşen Fırat'ın üzerinde kayıkların yanında Vapurların yüzdüğünü görünce, dün askeri olarak büyük fırsatlar sunan Fırat'ın bugün daha farklı bir alanda ekonomik imkân sağladığını görüyoruz.

Birecik Fırat Nehri'nde karşıyakaya insan, hayvan ve ticaret eşyası taşınması (1910)

buharlı gemi seferleri sayesinde Basra körfezine, oradan Hindistan' a ulaşmak daha akla yakın bir plan olarak görülür. Söz konusu kitapta anlatılan girişimin amacı bu seferlerin öncülüğüdür.

Bu inanılması güç amaçla yola çıkan grubun başında Albay Francis Rawdon Chesney bulunmaktadır. Grupta ayrıca jeologlar ve Heffner adında bir Alman çift bulunur. Fırat ve Dicle adı verilen iki adet buharlı gemi İngiltere'de inşa edilir, tekrar parçalara ayrılır, deniz yoluyla İskenderun'a, buradan kara yoluyla Birecik'e getirilir. Birecik kayalıklarının dibinde kurulan bir karargâhta gemilerin tekrar inşasına başlanır. Ancak tüm bunlar düşünüldüğü kadar kolay olmaz. Zorluklar daha İskenderun ve Birecik arasındaki yol güzergâhında başlar. Gemilerin üç tona varan ağırlıktaki kazanlarını taşımak için yüzden fazla çekici hayvana ihtiyaç olur, yolda karşılaşılan her tepe her bayır ayrı bir çetin sınav haline gelir.

Birecik'te kurulan karargâhta gemi parçalarının tekrar monte edilmesi aylarca sürer. Bu dönemde ekibin üyeleri hem aşırı sıcak ve soğuk havayla hem de sıtma gibi hastalıklarla mücadele ederler ama tüm bu zorluklara rağmen çevre incelemelerini sürdürmeyi ihmal etmezler. Kurulan karargâhta en baştan bir kütüphane oluşturulur, ekibin jeologları ülkelerinden posta yolu ile gelen dergilerden uzmanlık alanlarındaki son gelişmeleri takip ederler. Henüz büyük arkeolojik keşiflerin yapılmadığı, çivi yazısının bile henüz okunmadığı bir dönemde Urfa ve çevresinde bir ideal uğruna zamanlarını geçiren bu bir grup insanın bilgiye susamışlığı, edindiği bilgiyi raporlar, anılar, notlar yazarak, karakalem resimler çizerek kalıcı ve paylaşılabilecek hale getirme disiplini ve titizliği gıpta edilecek düzeydedir. Ekibin üyeleri yaptıkları çevre gözlemlerini düzenli raporlar halinde ülkelerinin yayın organlarına ulaştırırlar, gezinin bitiminden sonra da anılarını birkaç cilt halinde yayınlarlar. Ekipte bulunan iki jeolog uzun bekleme döneminde Birecik kayalıklarını en ince ayrıntılarına kadar bilme ve inceleme yarışına girerler adeta.

Alman çift Heffner ise çevredeki her türlü bitki ve hayvan çeşidinden örnekler toplar, bunları konserve ederek koleksiyon hazırlar. Yapılan bir gezi sırasında ekipten iki kişi nehir kenarında gördükleri hayvanın timsah olup olmadığı konusunda tartışırlar. Bugünkü bilgilerimizle bunun muhtemelen büyük bir Varanus grieseus grieseus olduğunu söyleyebiliriz. O dönemde sevimli dev kertenkelenin yaşam alanı henüz Tek Tek Dağları'na kadar daralmamış olmalı. Ekibin sürekli artan ödenek ihtiyacını karşılamak için at üstünde Urfa'ya gelen kurye ise yazdığı mektuplarda, kendisine şehirde büyük bir kilisenin okul bölümünün konaklama yeri olarak ayrıldığını anlatır. Aynı mektupta kurye, Ermeni yardımcısının bahçede mezarların arasında yattığını, kendisinin yattığı odada ise taş duvarlardan yansıyan sıcaklığın dayanılmaz olduğunu, çok fazla karasineğin çevresinde uçtuğunu ve kendilerine şerbet ikram edildiğini de yazar.

Birecik'te tamamlanan montajdan sonra Fırat ve

Dicle adlı buharlı gemiler 16 Mart 1836 tarihinde, çevrede toplanan yerli halkın da meraklı bakışları altında, nihayet yola çıkarlar. Ancak, bir kara mizah örneği gibi yola çıktıktan birkaç yüz metre sonra, bir kumula saplanır ve haftalarca oradan kurtulmak için uğraşırlar. Daha sonraki haftalarda devam eden yolculukta şanssızlıklar yakalarını bırakmaz ve kötü havanın hüküm sürdüğü bir gece Bağdat yakınlarında, Dicle gemisi içindeki tüm malzeme ve mürettebatla batar. Bu kayıptan sonra seferin başarısızlığı yavaş yavaş kabullenilmeye başlanır. Fırat gemisi ile daha sonraki aylarda birkaç sefer daha yapılmaya çalışılır ancak projeden vazgeçilince, Birecik kayalıklarının dibinde yapılan bu gemi, başka bir güzergâhta işletilmek üzere Hindistan' a gönderilir. Ekibin ilginç kişiliklerinden Heffner çiftti de Hindistan' a gider başarısız Fırat macerasından sonra. Bay Heffner Andaman yerlilerini incelemek için proje geliştirir, ödenek de bulunduğu bu araştırma sırasında incelenme fikrinden pek hoşlanmamış oldukları anlaşılan Andaman yerlileri tarafından öldürülür. Bayan Heffner ülkesine dönüp hatıralarını yayınladığı gibi eşiyile birlikte Birecik ve Urfa çevresinde topladığı bitki ve hayvan koleksiyonunu, eşinin doğum yeri olan Prag' da üniversiteye bağışlar.”(4) İngilizlerin bu girişimini anlatan daha başka birçok kaynak mevcuttur. 19. yüzyılda Urfa ve Birecik, Avrupalı ajanların buluşma merkezidir. Burada yapılan kazılar dolayısıyla bir araya gelip, buluşurlar...

Birecik'te 18. yüzyıla kadar gemi inşa faaliyetleri devam etmiştir. Bugün Fırat'ın üzerine yapılan barajlarla yapay bir denize dönüşen Fırat'ın üzerinde kayıkların yanında Vapurların yüzdüğünü görünce, dün askeri olarak büyük fırsatlar sunan Fırat'ın bugün daha farklı bir alanda ekonomik imkân sağladığını görüyoruz. Peygamber'in Fırat'ın hazinesinden bahsetmesinin ardında belki de bu gerçek yatmaktadır. Bugün Fırat üzerinde yüzen vapurlar hem kültür turizmi hem de ekonomik açıdan bir nimettir. Bu nimetten faydalanabilmek için, yüzyıllar önce Fırat'tan kalkan gemileri bilmek gerekir... Yoksa elin İngiliz'i gelip "Fırat'ın Kraliçesi" adıyla başarısız da olsa Fırat'ta gemiler yüzdürürken, biz onun öyküsünü dahi hatırlamakta zorluk çekeriz. Unutmayalım ki, geçmişi bilmeden geleceği kuramayız...

(1) Fırat isminin nereden geldiği hususunda Sevan Nişanyan şunları söylemektedir: "Nehrin adı Akaçta en eski Mezopotamya belgelerinde geçiyor. MÖ 2000 küsurda, Parattu. Diğer dillerdeki(p) Arapça(f) olur, bin defa söyledik. Bizde kullanılan Fırat, ismin Arapça şekli. Yunancası Euphrates. Bak onu belirtmeyi unuttum, bazı Arami lehçeleriyle İbranice de (p) (ph) görülür. Yunanlılar belli ki Suriye'de ve bugünkü Urfa-Mardin yöresinde konuşulan Arami dillerinden almışlar. Bütün batı dillerinde de yunanca biçimi cari. Baştaki (eu) nereden çıkmış, bilmiyorum. Ermenicesi Eprat'tır, İbranicesi de Phrat. Sözcüğün kökenine dair bir sürü spekülasyon var. En mantıklısı Aramice ve İbranicede bulunan p-r-t kökü, 'yarılmak', 'bölünmek' anlamında. Acaba Fırat Nehri bütün güzergâhi boyunca derin bir yarık içinde aktığı için böyle denmiş midir? Ya da tarihi Aram yani Suriye ülkesiyle Asur ülkesinin sınırı olduğundan 'bölge' gibi bir ad vermiş olabilirler mi? bilmem. Dicle'nin Akatçısı idiglat, Tevat'ta geçen İbranicesi de Hiddikel. Bunun anlamı belli, 'hızlı akan'. Dicleyi kardeşinden ayıran en önemli özelliği hızlı akması. Arapçada (g) her zaman (c) olduğundan Diclât olmuş, baştaki (i) bilemediğim bir nedenle yutulmuş. Eski Farsçası Tiglat veya Tigrat, hangisi belli değil çünkü. Eski Fars yazısında (r) ve (l) aynı yazılıyor. Yunancası Tigris, sanırım Yunancada 'kaplan' anlamına gelen öteki Tigris ile birleştirilmiş. Bizim tekir biliyorsunuz Rumca bir kelime, kaplan demek. İngilizce tiger gibi. Neden Fırat her zaman erkek, Dicle dişidir bir de onu bilsem... (Taraf Gazetesi 23 Mart 2009)

(2) Ali Yılmaz, Tarih ve Medeniyet Dergisi, sayı 56, Kasım 1998

(3) Helmuth Von Moltke, Moltke'nin Türkiye Mektupları, Sh.195, Remzi Kitabevi, 1995

(4) Çiğdem Köksal-Schmidt, Hizmet Gazetesi/ 19.12.2008

Şanlıurfa Kırmızı Biberi "Kuru İsoot" (Pul Biber)

GİRİŞ

Kırmızı biberin tazesı sebze, kurutulmuşu ise baharat olarak bütün ülkelerde bilinmekte ve bol miktarda tüketilmektedir. Kurutularak pul haline getirilen acı bibere "Kırmızı pul biber" denilir. Kurutulup dövölüp pul haline getirilen kırmızı biber ise Şanlıurfa'da "kuru isoot" ismiyle tanınmıştır.

Kırmızıbiber anayurdu Orta ve Güney Afrika'dan İspanya'ya getirilmiş Avrupa ve Ortadoğu ülkeleriyle, Çin ve Ortaasya'ya İpekyolu ile buradan yayılmıştır. Yüksek sıcaklık istediğinden tropik iklime sahip, ılıman ve sıcak bölgelerde birçok çeşidi yetiştirilmektedir.

Tatlı ve az acı biberler capsicum annum türü "Paprika", acı olan biberler Capsicum frutescens türü "Chilli" adı altında işlem görmektedir. Türkiye Florasında sadece C. annum L. Türü kayıtlıdır. 20-80 cm boyunda, gövdesi dik ve dallanmış bir bitkidir. Yapraklar düz ve tüysüz, uzun saplı ucu uzun ve sivridir. Meyva 1-25 cm. boyunda yeşil veya kırmızının çeşitli tonlarındadır.

Kırmızıbiberler, dünyanın her yerinde tüketilmektedir. Hindistan, Pakistan, Amerika, Arjantin, Brezilya, Şili, İspanya, İtalya, Macaristan, Romanya gibi ülkeler, biberin Türkiye kadar bol tüketildiği ülkelerdir.

Biber Çeşitleri ve Türkiye'de Biber Tarımı

Türkiye'de başta Güneydoğu olmak üzere Marmara ve Akdeniz bölgelerinde geniş çaplı ve kaliteli biber tarımı yapılmaktadır.

Biber üretiminde, iklim ve yetiştirme şartları ile

S. Sabri KÜRKCÜOĞLU
Harran Üniversitesi
Şanlıurfa Meslek Yüksekokulu
Öğretim Görevlisi

diğer etkenlerin etkisi görölmektedir. Büyüklüğü, biçimi ve rengi çok çeşitlidir. Çeşitli büyüklük, renk, koku, aroma, ve acılıkların yanısıra; yassı, yuvarlak, silindirik, dilimli, uzun, konik, düz, kıvrık, biçimler ile sivri ve küt uçlar biberleri çeşitlendirmiştir. Halkımız arasında pratik olarak "Uzun biber-Top biber" adlarıyla iki ana grupta toplanmıştır. Daha detaylı olarak da; kiraz biberi (küçük yuvarlak), kalem biberi (ince uzun), çarliston (konik şekilli ve ince uçlu), dolmalık (3-4 lopluk, yuvarlak) olarak bilinirler. Bunlardan ufak türdeki biberler ve süs biberleri genellikle acıdır.

Kırmızıbiberin meyvesi dalında iken önce yeşildir. Meyve olgunlaştıkça kırmızı olur.

Kurutulup kırmızı pul biber yapımında etli ve orta uzunlukta olanları kullanılır. Biber salçası yapımında ise "kırmızı domates biberi" denilen cinsleri tercih edilir. Bunların da acı, yarı acı, tatlı olanları vardır.

BİBERİN FAYDALARI - BULUNAN VİTAMİNLER ve MİNERALLER

Bibere acı olma vasfını veren kapsisin (Capsaicin) adlı bir maddedir. Bu madde mide suyunun oluşumunu ve kan dolaşımını sağlar. Bibere rengi veren ise karotenoid pigmentleridir. Kırmızıbiberlerin temel rengini, kapsantin ve kapsorubin vermektedir. Acı biberler %1,5-1,8 kapsisin içermektedir. Temel acı madde kapsisin, tükürük ve ter salgısını artırır

Biberdeki vitamin ve mineral zenginliği beslenmemizde ve sağlığımızda önemli roller oynar. Biber bol miktarda A ve C vitamini içerir. Kalsiyum, potasyum, fosfor, magnezyum gibi kıymetli mineral maddeler boldur.

Taze Biber, limondan daha fazla C vitamini içermektedir. İştahsızlığa karşı etkili olup mide salgısını çoğaltır.

Biberde ayrıca P ve K vitaminleri ile alkaloidler bulunmaktadır. Bunlar özellikle iştah açma, sindirimi kolaylaştırma, mideyi kuvvetlendirme görevini taşırlar. P vitamininin damarları yumuşatma, K vitamininin ise

kanamayı durdurma özelliği vardır. K vitamini başka besin maddelerinde bulunmayıp, sadece kırmızıbiberde bulunan bir özelliktir.

Araştırmalar sonucu Karotenoitlerce zengin diyet uygulanan yaşlı insanlarda kansere karşı bir etki sağladığı belirlenmiştir. Araştırmacılar karotenoitlerin kanser riskini, sahip oldukları antioksidan etki ile oksidasyon sonucu meydana gelen doku bozunmasını önleyerek azaltabileceklerini ifade etmektedirler.

Halk arasında nevrojli, lumbago, farenjit, astım, romatizma ve yaralar için kullanılmaktadır. Eklem yerlerine ovuşturularak sürülürse kan deveranını hızlandırdığı Romatizma ve eklem yerleri ağrılarına dindirdiği bilinmektedir.

Bunların yanında acı biberin cinsel hayatı sağlıklı tutan özelliği de bulunmaktadır.

Bu faydalarının yanı sıra aşırı miktarda yenilen biber, mide ve bağırsak tahrişlerine yol açarak halsizlik ve mide bulantısı oluşturabilir. Ayrıca karaciğer ve böbrek rahatsızlıklarına da neden olabilir. O nedenle az ve seyrek yenirse yararlıdır.

Kırmızı tatlı biberin tozu gıdalarda aynı zamanda renklendirici olarak kullanılmaktadır.

Urfa kırmızı pul biberinin bugüne kadar yapılan tahlillerinden olumlu sonuçlar çıkmıştır. Nem %5–13 arasındadır. Nemin fazlası topraklaşmaya ekşime ve küflenmeğe, eksikliği ise ufalanmaya ve tozlanmaya sebep olmaktadır. Maden tuzları en fazla %8, eter ile sabit ekstre en az %15, yabancı madde ağırlığı %0.2–0.3, uçucu yağ (kırmızı biber esansı) da %1.35 seviyesindedir.

TIP DÜNYASINDA BİBER

Uygur Tıp kitaplarında "Bitmul" veya "Batmul" kelimeleri "Biber ağaççığı" anlamında kullanılmıştır. O dönemden beri tıpta yer etmiş bir bitki olarak bilinmektedir. Bu kelimelere 11. yy. da yaşamış Kaşgarlı Mahmut'un "Divan-ı Lügat-it-Türk" adlı eserinde de aynı anlamda rastlanmaktadır.

Harranlı eski hekimlerin de biberi araştırıp, tedavide uyguladıklarına bazı kaynaklarda rastlamaktayız. Bu kültür, günümüzde de yaşamaktadır. Bazı hekimler verem (teberculos) ve kanamasız mide hastalıklarının tedavisinde acı pul biber ile yapılan çiğköfte'nin yenmesini önermektedirler. Bu yolla iyi neticeler aldıklarını beyan etmektedirler

Tıp dünyasında halen biber konuşulmakta ve araştırılmaktadır. Amerika Birleşik Devletleri'ndeki Mayo Clinic isimli sağlık kuruluşu, Urfa isodu ile ilgili yaptığı çeşitli araştırmalar sonucunda, kırmızı pul biberin mide ülseri vakalarında, asidi azaltmasıyla olumlu etki yaptığını tespit etmiş ve bu konuda tıbbi yayıncı yapmıştır.

Ancak, aynı yayınlarda biberin bağırsak iltihabı ve hemoroid vakalarında aynı olumlu etkiyi yapmayacağı belirtilmektedir. Bu durumdaki

hastaların bibere ve acılı çiğköfteye biraz tedbirli yaklaşmaları gerekmektedir.

Bild gazetesi 1983 yılında, "Acı biber her derde deva" haber başlığı ile şunları yazmıştır: "Türk mutfağında önemli bir yer tutan kırmızı acı biberin yararlarına her gün bir yenisi ekleniyor. Amerika, Çinli ve Japon uzmanların yaptıkları son araştırmalarda kırmızı acı biberin kan dolaşımını düzene soktuğu, kalp krizi için önleyici bir faktör oluşturduğu ve kanseri önlediği ortaya çıkarıldı."

Uzmanlar, kırmızı acı biberin içerdiği "Capsaicin" adlı maddenin sindirimi kolaylaştırdığını ve bu maddenin aynı zamanda vücuttaki gereksiz yağların erimesini sağladığını belirtmektedirler

Kısa's'ta isot yetiştiren Cuma AZBAY

ŞANLIURFA'DA İSOT...

Geçmişte Türkler baharat gibi bir kısım acı yiyeceklerin geneline "Ot, yem, od yem" ismini vermişlerdir. "Od", yakıcı, ısıtıcı, ateş anlamında kullanılmıştır. Kültürel değişim ve gelişim sürecinde Şanlıurfa halkı acı kırmızıbiberin ismini "is'ot (Issi'ot)" şeklinde geçmişten günümüze taşımıştır. Bugün Şanlıurfalılar kırmızı pul bibere kısaca "isot" demektedirler.

Kırmızıbiberin tazesini ve kurusunu elde etmek için yoğun bir emek sarf edilir. Urfa'nın ismi isotla özdeşleşmiş gibidir. İsotla bu kadar özdeşleşmiş bir topluluk herhalde Dünya'da görülemez. Şanlıurfa'da istenilen acılıkta kuru isot veya isot salçası (isot reçeli) evlerde özenle hazırlanmaktadır.

Urfalı Yazar Mehmet Hulusi Öcal "Özellikleri ve Güzellikleri ile Çiğköftemiz" isimli kitabında, biber ve çocuklarla ilgili bir espriyi şöyle anlatmaktadır: "Bir annenin yaramazlık eden çocuğuna, 'Ağzına biber

sürerim ha...!' tehdidi başka yerlerde bir sonuç verir; çocuğu korkutur, hizaya getirir. Ama Urfalı çocuk bu sözü tuhaf karşılar. Sadece mahsum yüzüne bir tebessüm yayılır, ağız çizgisi biraz genişler, güler geçer. Çünkü acı biber onun alıştığı, ekmek kadar, su kadar bildiği tabii bir gıdadır. Zaten bu acı biber sürme tehdidine, Urfalı anneler pek itibar etmez. Çoğunlukla isoda alışmamış toplulukların kozudur.”

Şanlıurfa'da Kırmızı İsoT'un Yetiştirildiği Yerler

Biberin hibrit tohumu veya fidesi kumlu-tınlı, süzek ve alüvyonlu zengin toprakları sever. Bu topraklar birde çürümüş tabi hayvan gübrelereyle zenginleştirilmişse daha da verimli olur. Bu özelliklere sahip tarlalar Şanlıurfa'nın Cülap Suyu boylarında, Edene-Diphisar gibi sulak bölgelerde, merkeze yakın çevrelerdeki Paşabağı, Kazene, Sultantepe, Hancağız, Kısas, Sırrın, Germüş dolaylarında bulunur.

Şanlıurfa'da Kuru İsoT'un Hazırlanışı

Eylül- Ekim ayları Şanlıurfa'da çeşitli kışık

zahireleri hazırlama aylarıdır. Ama isot çıkarma telaşı bu hazırlıkların hepsini bastırır. Bu aylarda şehrin evlerinin, avluları, damları, balkonları, terasları adeta bir "isotçu pazarı"na dönüşür. Bunun yanısıra Urfa Tarihi Kent Merkezi'nde "isotçu pazarı" adıyla birde çarşı bulunmaktadır.

Kuru isot hazırlamaya Urfa'da "isot çıkarma" denilmektedir. Her köyün kullandığı tohumu, tarlasını, toprağını, suyunu, gübresini iyi bilen Urfalı, Toptancı Sebze Halinde alacağı taze kırmızıbiberin hangi tarladan geldiğini sorarak alır.

Şanlıurfa'da ev halkının kalabalık oluşuna ve evde ağırlanan tahmini misafir sayısına göre 100-500 kg. arası taze kırmızı isot alınır. Taze isotlar iyice yıkanıp tohumları ve sapı çıkarılır, damarları ayıklanır, uzunlamasına 2-3 parçaya bölünür ve üst üste gelmeyecek şekilde güneşte kurumaya bırakılır. Bu şekilde yapılan ayıklama ve serme sıhhatli kurumayı sağlar. Güneşli havanın kurutma gücü dikkate alınarak 1-3 gün beklenir.

Biberler yavaş yavaş kurumaya başlayınca şeffaf ince polietilen torbalara doldurulur. 1-2 gün açmadan beklenir. Yalnız, arada bir biber torbasının çevrilmesi faydalı olur. Arada biberlerin ıslaklıkları el yordamıyla kontrol edilir. Eğer biberler zamanından erken kurumuşsa ılık tuzlu su ile ıslatılır. Gereğinden fazla yumuşamışsa havalandırılır. Herhangi bir sebeple bazı parçalarda ekşime ve çürüme işaretleri görülürse bunlar hemen ayıklanır. Güneşte kalma süresi, çevrilme zamanları özenle takip edilir. Tadı ve besin değerinin yanısıra rengine de önem verilir. Açık kırmızıdan siyahlaşmış kırmızıya kadar istenilen renk 3-5 gün içinde sağlanır. Renk konusu önemsenmiyor ise torbalara koymadan kurutup diğer işlemlere geçilebilir. Her iki halde de hijyenik şartlara önem verilmesi, zararlı karışımların önlenmesi gereklidir.

İstenilen renk elde edilince torbalar geniş ve temiz bir alana boşaltılarak biberler yayılır. Parçalar tam kuruyuncaya kadar beklenir.

İsoTun özelliklerinin bozulmaması ve kullanım süresince muhafazası için iyi bir kurutma gereklidir. Bu dönemde biberdeki su oranı % 5-13' e kadar iner, bu oluşumla mikroorganizma ve diğer zararları önleyici dayanırlığa ulaşır.

Kurutma işlemleri sırasında aşırı güneş, bazen fayda yerine zarar getirir. Gıdanın bünyesindeki özelliklerden renk, tad, aroma bozulabilir. Uçucu yağ kaybı yüksek değerlere çıkabilir. Bunun yanısıra yetersiz güneşte de yeterli kuruma olamayacağından aflatoksin ve mantarlaşıma gibi oluşumlar meydana gelir. Ancak Şanlıurfa nemli bir bölge olmadığı için pul biberde aflatoksin ihtimali çok zayıftır. Kurutma esnasında sıcaklığın fazlası da eksikliği de olumsuz sonuçlar doğurur. Onun için güneşte bırakma süresinin dozajını çok iyi ayarlamak lazımdır.

Kuruyan biberler bez torbalarda dövülerek pul biber haline getirilebilir. Ancak Urfa'da bu iş için bazalt taş veya mermerden yapılmış dibekler kullanılır. Bu dibeklere konulan kuru yaprak biber, ince, pul pul oluncaya kadar büyük havaneli ile dövülür.

Dövülme sırasında savrulan acı kapsaisin tozlarının genize kaçarak vereceği rahatsızlığı azaltmak, kırmızıbiber pullarının daha parlak ve güzel

Dövülme sırasında savrulan acı kapsaisin tozlarının genize kaçarak vereceği rahatsızlığı azaltmak, kırmızıbiber pullarının daha parlak ve güzel görünümlü olmasını sağlamak, ayrıca bir miktar kalorisini arttırmak amacıyla zeytinyağı kullanılır. Kurutulmuş ve dövülmeğe hazır her 100 kğ. bibere bir su bardağı tekabül edecek şekilde zeytinyağı kullanılır. Yağlar, biberin dövülmesi sırasında yemek kaşığı ile azar azar verilir. Zeytinyağı ile iyice yağlanan pul biberin üzerindeki yağ tabakası koruyucu etki sağlayarak nemlenmeyi önler. Dolayısıyla bu yağlanmayla Aflatoksin etkisi izole edilmiş olur. Dövülen biber ince elekten geçirilerek daha kaliteli hale gelmiş olur.

Evlerde özenle hazırlandığında, 100 kğ. Taze biberden 7-10 kğ. Kuru isot elde edilir. Bu şekilde yoğun emeklerle elde edilen kuru isot Urfalının yanında ilaç gibi paha biçilmez bir değere sahiptir. Her Urfalı kuru isotun kalitesinden çok iyi anlar.

Urfalı şair ve yazar M. Hulusi Öcal, 1983 de rahmete kavuşmuş gönlü gani bir akrabasının kendi ev sakinlerine sıkı bir tembihini şöyle anlatmaktadır: "Fıkara (dilenci) gelirse boş döndürmeyin. Ekmek, bulgur, pirinç, yağ, bal, frenk suyu, peynir, para, hâsılı ne istiyorsa verin. Ama 'kuru isot' vermeyin... Onu yaparken çektiğiniz azabı bildiğim için size kıyamıyorum"

İsotun Şanlıurfa Yemek Kültüründeki yeri

Taze ve kuru isot, Urfa yemek kültürünün ayrılmaz bir parçasıdır. Taze kırmızı ve yeşil biber, sebze olarak ya da yemeklere ve salatalara çeşni vermek için veya sofrada taze olarak kullanılır. Dolmalık biberden, etli veya zeytinyağlı dolma ve turşu yapılır. Biber Salçası (İsot reçeli), taze kırmızıbiberin etli türünden yapılır. Bu salça yemeklere renk ve lezzet verir. Bazı evlerde ceviz ve zeytinyağıyla karıştırılıp kahvaltıda yenilir. Biber turşusu, çarliston veya dolmalık yâda sivri biberle yapılır. Her tür biberin kızartması yapılır. Biberler, ipe dizilip güneşte kurutularak da kullanılır.

Pul Biberin Sağlıksız Ortamlarda Üretilmesi ve Olumsuz Yansımaları

Yoğun bir emek ve zor şartlarla elde edilen Urfa isodu, başka illerde kalitesiz ürün ve pazar artığı biberlerle yapılan denetimsiz üretimle bir tutulmamalıdır. Şanlıurfa'da ise son yıllarda ismine layık bir isot sanayi üretime başlamış bulunmaktadır. Fabrika üretimlerinin kaliteli olanlarına rastlanmaktadır. Ama özenle imal edilen hakiki "Urfa ev

isodu"nun Dünya'da emsali yoktur.

Pul biber üretme kültürü ve bilgisine sahip olmayan ticari işletmeler biberin temizlemesini, serilmesini, kurutulmasını bilmeden üretme faaliyetlerine başlamışlardır. Bu işletmeler iç piyasayı elde edip ihracata da yönelmişlerdir. Bunun sonucunda kırmızıbiberdeki "Aflatoksin" olayı medyanın gündemine gelmiştir. Bazı medya kuruluşları ve özellikle Alman basını, biraz da kasıtlı olarak bu konuyu abartmıştır.

Özellikle Şanlıurfa nemli bir bölge olmadığı için pul biberlerinde Aflatoksin ihtimali çok zayıftır. Ayrıca pul biber zeytinyağı ile karıştırıldığından yağ tabakasının koruyucu etkisiyle nemlenme sözkonusu olmamaktadır. Böylece Aflatoksin oluşması izole edilmiştir.

Sonsöz

Araştırmalarımızla ortaya çıkan gerçek şu ki; Urfa kırmızı pul biberi (kuru isot) sağlıklı bir besindir. Bu konuda hiç tereddüt yoktur.

Kıscası biber besleyen, koruyan, acılığına rağmen sevilen, bazen alışkanlık yapan bir besindir.

Biber, Şanlıurfa ile özdeşleşmiştir. Şanlıurfa İli Kültür Eğitim Sanat ve Araştırma Vakfı (ŞURKAV) ile Şanlıurfa Belediyesi'nin yapmış olduğu "kırmızı pul biber ve çiğköfte şenlikleri" yarışmalarla birer festival havasında gerçekleşmektedir.

Şanlıurfa'ya gelen yerli ve yabancı turistlerin en çok aldığı yöresel gıdaların başında Kuru İsot (Pul Biber) gelmektedir.

Kaynaklar

N. KIRIMER, S. Hakkı BEİS, M. İpek CİNGİ, K. Hüsnü CAN, Kırmızıbiberden Gıda Boyası Eldesi ve Ürünün Renk Değeri ile Toksikitesinin Tespiti, 9. Bitkisel İlaç Hammaddeleri Toplantısı, Bildiriler Kitabı, Editör Prof. Dr. K. Hüsnü Can Başer, Eskişehir 1992, s: 235-241

M. Hulusi ÖCAL, Özellikleri ve Güzellikleriyle Çiğköftemiz, Özlem Kitabevi, Şanlıurfa 1997, s: 56-61

ABDULLAH BALAK ve KİMİL OYUNU

Şükrü ÜZÜMCÜ

ŞURKAV Genel Sekreteri

Şanlıurfa Halk Oyunları İl Temsilcisi

Halk Oyunlarına büyük katkıları ve hizmetleri olan Abdullah Balak hocanın hayatından ve çalışmalarından sizlere bahsetmek istiyorum. Abdullah Balak 1938 yılında Şanlıurfa'da doğdu. İlk ve Orta öğrenimini Şanlıurfa'da tamamladı. İlk ve orta tahsili sıralarında iken müzik alanında dikkatleri çeken Abdullah Balak daha sonraki yıllarda folklor ve müzikle ilgili çalışmalarını geliştirdi. O dönemlerde Ankara ve Şanlıurfa'da kurulan Türk Halk Müziği korularını yönetti. Sonra Ankara Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Matematik Bölümünden mezun oldu.

Uzun yıllar Şanlıurfa Lisesi'nde matematik öğretmenliği yaptı. Milli eğitim müdür yardımcılığı görevinde bulunduktan sonra tekrar öğretmenliğe döndü. Daha sonra Harran Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Müzik Bölümü Başkanlığı görevinde bulundu. Halk Müziğinin Şanlıurfa'daki kaynak kişisi olan Abdullah Balak'ın yüzden fazla bestesi bulunmaktadır. Emekliliğini yine besteler yaparak sürdürmektedir.

Yöremiz Halk Oyunları giysileri ile ilgili geniş çapta araştırmalar yaptı. Yöremize ait bazı oyunların öyküsünü yazdı ve derledi. O yıllarda birçok okulun halk oyunları ekiplerinin ilk oluşumunu sağladı ve çalıştırdı. Yaptığı olduğu oyun derlemelerinden en önemlisi söz ve müziği kendisine ait olan kımıl oyunudur.

Çırpınır gönüller halay çekerken,

Davul hoşkun hoşkun, zurna nazlı nazlı.

Ceylan olup uçtan uca sekerken,

Ayak kıvrak kıvrak, bel nazlı nazlı.

KİMİL

Kımıl Urfa yöresinde Süne adı verilen bir haşeredir (böcek) . Buğdaylar başak bağladığı sırada tanelere dadanır. 10-11 mm uzunluğunda tıknaz gövdeli bir böcektir. Kışı yüksek yerlerde yaylalarda yaprakların ve bitki kırıntılarının altında geçirir. İlkbaharda ovalara iner; yumurtalarını iki sıra halinde yaprakların alt yüzüne bırakır. Yumurtadan çıkan böcekler sütlü taneleri emerek beslenir. Kımıl'ın bu yörenin topraklarını başlangıç tarihi belli olmayan bir zaman içerisinde istila ettiğini öğreniyoruz.

Süne, kelimenin tam anlamıyla büyük bir felaket olarak toplumun günlük yaşamında yer almaktadır. Tüm karşı koymalara rağmen bu parazit hayvan ortadan kaldırılamamaktadır. Ekinler boy attığı zaman, başaklar

süt halinde iken kımıl tarlaya girer, başağa doğru tırmanır ve başaktaki sütleri emdikten sonra başka bir başağa geçer.

Kımıl mücadelesinde ilaçla başa çıkılamayınca bu haşereleri toplama yoluna başvurulur. Toplanan kımıl kilo ile zirai mücadele kurumlarına satılır. Kımıl toplayanların ellerinde genellikle kalbur, bellerinde iş önlüğü veya torbalar bulunur, toplayıcılar kalburla buğday saplarına vurarak buğday başakları üzerindeki kımılların kalbura dökülmesini sağlarlar. Kalburda biriken kımıllar, önlüklere daha sonra torbalara aktarılır, böylece her köylü günde bir kaç kiloya varan kımıl toplanmış olur.

KİMİL OYUNU

Kımıl, zamanla köylerimizde, bu hayvanla mücadeleyi dramatize eden bir halk oyunu olarak ortaya çıkmıştır. Bu oyun halay türündedir. Yay ve daire şeklinde sıralanan, çok sayıda erkek ve kadın tarafından köy meydanında oynanmaktadır. Bu oyun oynanırken davul ve zurna eşliğinde türkü de söylenir.

KIMIL (Halay)

Söz : Abdullah BALAK
Müzik: Abdullah BALAK
Yöresi: ŞANLIURFA

Düzenleyen: Abdullah BALAK

EKİNİMİZ KAVURDIY
GOKYÜZÜNE SAVURDIY
İSLAM DEĞİL GAVURDIY
HAVAR KIMIL LO KIMIL LO

EKİNİMİZ EKMİŞİĞ
BOŞUNA BEKLEMİŞİĞ
KIMILDAN ÇOK ÇEKMiŞİĞ
HAVAR KIMIL LO KIMIL LO

URFALININ BELASI
KIMIL ÜREK YARASI
GETTİ BAŞLIK PARASI
HAVAR KIMIL LO KIMIL LO

Oyun Yöneticisi ve Eğitmeni: Abdullah BALAK Oyuncular soldan sağa: Hüseyin Baran, Mehmet Kılıç, Feridun Yüzgen, Hadi Şeker, Mustafa Dinç, Mehmet Dehşet, M. Durak Kürkçüoğlu Urfa Lisesi Ekibi (1974) Davulcu: Ali Çiçek Zurnacı: Aslan Çiçek

Kısaslı Âşıklar ve Semah...

Çok çeşitli kültürel yapıların yüzyıllardan beri bir arada yaşamalarının ürünü olan karşılıklı sevgi, saygı, hoşgörü ve kardeşlik ortamının sağlam temellere dayandırılması, birlik ve beraberlik duygularının pekiştirilmesi, Alevi ve semah kültürünün yaşamımızdaki önemini vurgulamak amacıyla Şanlıurfa İli Kültür Eğitim Sanat ve Araştırma Vakfı (ŞURKAV) tarafından 25 Şubat 2009 Çarşamba günü saat 19.30'da ilimiz DSİ Konferans Salonunda Kısaslı Âşıklar ve Semah gösterisi programı düzenlendi.

Programa Vali Yardımcısı Salih GELGEÇ, İl Emniyet Müdürü Sabri DURMUŞLAR, Harran Üniversitesi Rektör Vekili Zuhal KARAHAN KARA, Baro Başkanı Yahya DEMIRKOL, Kısas Belde Belediye Başkanı Ziya DEMİR, ŞURKAV Yönetim kurulu ve Mütevelli üyeleri ile çok sayıda izleyici katıldı.

ŞURKAV Mütevelli heyet üyesi ve Harran Üniversitesi Öğretim Görevlisi S. Sabri KÜRKCÜOĞLU, programın açılış konuşmasını yaparak, "Kısas'ın tarihçesi ve Sosyal Kültürel Yapısı" hakkında bilgiler verdi.

İki bölümden oluşan programın birinci bölümünde genç âşıklar sahne aldı. Daha sonra Veli GÖNCÜ (Âşık Celali), Cuma AZBAY (Âşık Devrani), Hürü AŞAN (Âşık Engini) ve son olarak ta Popstar programına katılan Kısaslı Ahmet KONAK sahne aldı.

Programın ikinci bölümünde ise Yahya KONDU, Halil ELVEREN (Âşık Berdari) ve Mehmet ACET (Âşık Sefai) sahne alarak dinleyicilere unutulmaz anlar yaşattılar. Yoğun bir katılımın olduğu ve birçok kişinin ayakta izlediği program Kısas Semahı ile sona erdi.

Programın sonunda bir konuşma yapan Vali Yardımcısı Salih GELGEÇ: "Başta ŞURKAV Başkanı aynı zamanda ilimiz Valisi Yusuf YAVAŞCAN'ın Kısaslı canlara selamını boynumun bir borcu biliyorum. Ustaların sesini dinledik, Çok güzel bir akşam oldu, herkese çok teşekkür ediyorum. Âşıklarımızı, emeği geçen herkesi en içten sevgi ve saygılarımla tekrar selamlıyorum." Diyerek, Kısaslı âşıklara katılımlarından dolayı teşekkür belgesi takdim etti.

Âşık Celali (Veli GÖNCÜ)

Âşık Sefai (Mehmet ACET)

Kısas Semahı

Âşık Engini (Hürü AŞAN), Âşık Devrani (Cuma AZBAY)

Vali Yardımcısı Salih GELGEÇ Kısaslı Âşıklarla

ŞANLIURFA KURTULUŞ MÜZESİ AÇILDI

Şanlıurfa Valiliğince restore edilen Mahmut Nedim Kürkçüoğlu Konağı 11 Nisan 2009 tarihinde "Şanlıurfa Kurtuluş Müzesi" olarak açıldı. Restorasyonu 2 yıl süren konağın hem "Kurtuluş Müzesi" olarak açılması, hem de harabe şekilde bulunan tarihi bir yapının Urfa'ya kazandırılmasıyla tarihi bir misyon gerçekleşmiş oldu.

Kalabalık bir davetli grubunun katıldığı müzenin açılış töreninde Avukat Müslüm Akalın, 1919-1920 yıllarında önce işgalci İngilizler, sonra da Fransızlar tarafından karargah olarak kullanılmasını anlattı. Şanlıurfa Valisi Yusuf Yavaşcan restorasyon hakkında bilgi verdi.

Restorasyona emeği geçen mimar Saide AÇANAL, mimar Abdülkadir ÖCAL, Mimar Fatma ŞAHİN ile müzenin oluşturulmasına emeği geçen Avukat Müslüm C. AKALIN, Öğretim Görevlisi S. Sabri KÜRKÇÜOĞLU, ŞURKAV Yönetim Kurulu Üyesi Mehmet ERDEM, Arşivci Dede DÜNDAR'a Vali Yusuf Yavaşcan tarafından plaket takdim edildi. Açılışa katılan misafirler daha sonra konağı ve müzeyi gezdiler.

Konağın Tarihçesi

Konağın batısında bulunan Millet Hastahanesi'ni Urfa Mutasarrıfı Ethem Paşa 1902 yılında bitirdikten sonra, Mahmut Nedim hastahane inşaatında çalışan Beyrutlu Garebet Usta'yı tutarak 1903 yılında bir tiyatro binası yapımına başlar. İnşaat 3 yıl sonra 1906 yılında biter. Mahmut Nedim Bey tiyatro binası bittikten sonra fikir değiştirir. Binayı konak olarak kullanmaya karar verir. Tiyatro binasının alt kat

büyük salonunu kısımlara ayırır. Bir salon, 6 oda ve sahne kısmını da hamam olarak böler. Üst katta ise uzun bir hol, 7 oda, 1 banyo dizayn edilir. Haremlik-selamlık şeklinde binalar da ilave ederek, 3500 metrekarelik alan üzerinde 3 binada, 3 salon, 22 oda, ambar, ahırlı bir konak yaparak ailesiyle buraya taşınır.

Konağının odalarının çokluğu ve Mahmut Nedim'in misafirperverliği nedeni ile Urfa'ya gelen diplomat ve saygın kişiler bu konakta misafir edilir. Kaçkar Hanedanı, son İran Şahı Urfa'ya geldiğinde Mahmut Nedim Konağında misafir edilmiş.

İngilizler 7 Mart 1919 tarihinde Urfa'ya gelince ikamet için birçok yer, kışla teklif edilmesine rağmen bu konağı ister. Mahmut Nedim ve ailesi tahliye edilir. İçerisinin eşyaları ile İngilizlere teslim edilir. İngilizler karargâh olarak bu binayı kullanırlar. Sonra da 30 Ekim 1919 tarihinde de Fransızlara devrederler. 11 Nisan 1920 tarihinde Fransızlar Urfa'dan ayrılırken, geri dönme düşüncesi ile bu binanın boş kalma şartını da koyarlar. Avluda bulunan mağaraya da bir kısım eşyalarını saklarlar.

Fransızların konağı boşaltmalarının ardından Mahmut Nedim ve aile si tekrar konağa dönerler. Konak 1990 yılına kadar kullanılır.

Konağın alınması ve restore edilmesi

Konak, 2002 yılında Şanlıurfa Valisi Sayın Muzaffer Dilek'in girişimleri sonucu il özel idaresince "Kurtuluş Müzesi" olarak değerlendirilmesi amacıyla satın alınmıştır.

2008-2009 yıllarında Vali Yusuf Yavaşcan restorasyon çalışmalarını titizlikle yaptırarak Urfa'ya çok güzel bir eser kazandırmış oldu.

Müze, Urfa'nın kurtuluşunda önemli rolleri bulunan, Müdafa-yı Hukuk Cemiyeti üyelerinin (12'lerin) heykeltıraş Meral Kaysı tarafından yapılan mummyadan heykelleri, tarihi belgeler, eşyalar, silahlar ve fotoğraflar ile ressam Nihat Kürkçüoğlu'nun 12'lerin yağlı boya portreleri yer almakta.

Urfalıların elinde bulunan Kurtuluş yıllarına ait hatıra, belge, silah, resim gibi malzemeleri müzeye bağışlamaları halinde müze daha da zenginleşecektir.

ŞURKAV TÜRK HALK MÜZİĞİ ÇOCUK KOROSU İLE TÜRK HALK MÜZİĞİ YETİŞKİNLER KOROSU KONSERİ

Gençlerin ve çocukların eğitim ve kültür faaliyetlerine aktif katılımlarını sağlamak amacıyla Şanlıurfa İli Kültür Eğitim Sanat ve Araştırma Vakfı (ŞURKAV) tarafından her yıl olduğu gibi 2008-2009 Eğitim ve Öğretim yılı içerisinde de çeşitli kültür dallarında kurslar düzenledi.

ŞURKAV bünyesindeki kurslardan biri olan "Türk Halk Müziği Çocuk Korosu" kursiyer öğrencileri 2008-2009 Kurs dönemini tamamlayarak 23 Nisan Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı münasebetiyle 23 Nisan 2009 Perşembe günü saat 20.00'da DSİ Konferans Salonunda, bir konser verdi.

ŞURKAV bünyesindeki kurslardan biri olan Türk Halk Müziği Yetişkinler korusu kursiyer öğrencileri ise 2008-2009 Kurs dönemini tamamlayarak 19 Mayıs 2009 Salı günü saat 20.00'da Mozaik AVM Konferans Salonunda bir konser verdi.

Her iki koronun da şefliğini Harran Üniversitesi Müzik Bölümü Öğretim Görevlisi Atik SAHİL yönetti.

Büyük beğeni toplayan konserler ücretsiz olarak düzenlendi ve halkın yoğun ilgisiyle karşılandı.

ŞURKAV RESİM KURSIYERLERİ TARAFINDAN DÜZENLENEN YAĞLI BOYA RESİM SERGİSİ AÇILDI

Şanlıurfa İli Kültür Eğitim Sanat ve Araştırma Vakfı (ŞURKAV) tarafından düzenlenen Yağlı Boya Resim Sergisi Vali Yusuf Yavaşcan tarafından açıldı.

Devlet Güzel Sanatlar Galerisinde Kurs eğitmeni Gülin Berkay Fidancıoğlu'nun eğitmenliğinde 20 bayan kursiyerin kendi hayal gücünü ortaya koyarak yaptığı yağlı boya eserleri davaliler tarafından büyük ilgi gördü.

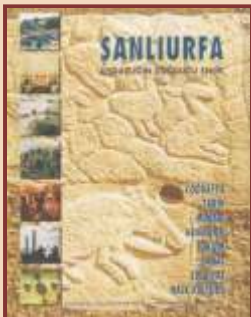
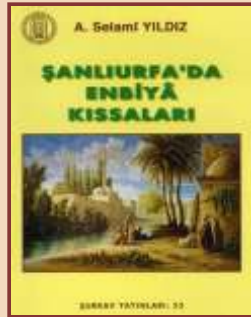
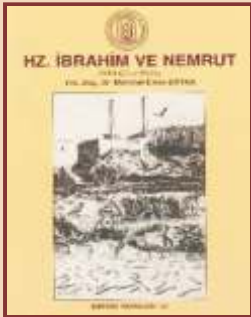
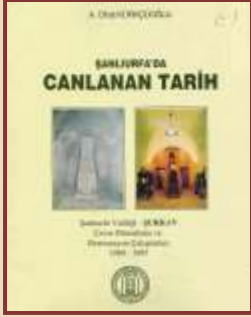
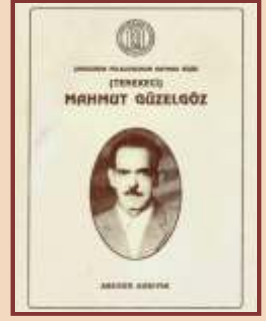
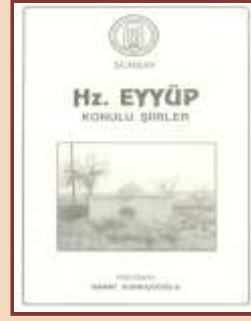
Açılışına Vali Yusuf Yavaşcan'ın yanı sıra Vali Yardımcısı Salih Gelgeç, ŞURKAV Mütevelli heyeti üyelerinin ve çok sayıda sanatseverin katıldığı ve iki aylık bir zaman sürecinde ortaya çıkan yağlı boya resimlerinin yer aldığı sergi 42 eserden oluştu.

İlk etapta 60 kursiyerin başvurduğu kursta başarılı olan 20 öğrenci yaptıkları birbirinden ilginç yağlı boya eserlerini sunmanın keyfini yaşadı.

Yağlı boyadan çalışmaların yer aldığı sergi 27.04.2009 -02.05.2009 tarihleri arasında Devlet Güzel Sanatlar Galerisinde gezildi.

ŞURKAV YAYINLARI

ŞANLIURFA VALİLİĞİ'NCE

RESTORE EDİLEN

KÜRKCÜZADE MAHMUT NEDİM EFENDİ KONAĞI'NDA

KURTULUŞ MÜZESİ AÇILDI

**Kurtuluş Savaşı Yıllarına Ait Silah, Kıyafet, Mektup
Telgraf, Hatırat ve benzeri malzemeler
müze de sergilenmektedir.**

Ellerinde bu malzemelerden bulunan hemşerilerimiz
ŞURKAV idare merkezine teslim edebilirler

ADRES: ŞURKAV Hasan Padişah Cami Karşısı 1252. Sk. No:10 ŞANLIURFA TLF: 0.414.215 65 27